

Češi ve světě 6

příběhy

Rumunsko

Šestý díl projektu **Češi ve světě, příběhy** je věnován našim krajanům v Rumunsku.

Příběhy sesbírali a upravili Alexandr Gajdzica a Klára Jíchová, učitelé působící v rumunském Banátu od 1. září roku 2020. Jim patří velký dík za samotný sběr, přepis a úpravu příběhů, a dále děkujeme Ivo Dokoupilovi z organizace Člověk v tísni za fotky Banátu a úvod k této publikaci.

Ve vyprávění krajanů z vesnic nad Dunajem se odráží jejich život, v němž významnou roli hraje česká kultura a především čeština, kterou si uchovali ve specifické podobě až do současnosti.

Předchozí díly projektu naleznete v elektronické podobě na www.dzs.cz.

Češi ve světě, příběhy – Jižní Amerika, 2013

Češi ve světě, příběhy – USA, 2016

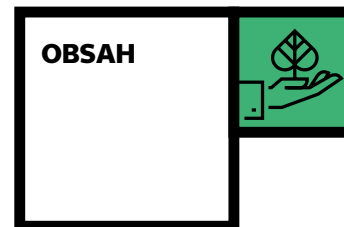
Češi ve světě, příběhy – Austrálie, 2017

Češi ve světě, příběhy – Chorvatsko, 2018

Češi ve světě, příběhy – Srbsko, 2020

PROGRAM PODPORY
ČESKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ
V ZAHRANIČÍ

Autoři

Klára Jíchová a Alexandr Gajdzica

Texty editovala

Olga Vlachová

Vydal

Dům zahraniční spolupráce
Na Poříčí 1035/4, 110 00 Praha 1
www.dzs.cz

ÚVOD		4
PŘÍBĚH PRVNÍ	ANNA HRŮZOVÁ, KLÁRA JÍCHOVÁ	6
PŘÍBĚH DRUHÝ	AMÁLIE IACUBOVSKI, ALEXANDR GAJDZICA	20
PŘÍBĚH TŘETÍ	JOSEF KOCHAN, ALEXANDR GAJDZICA	32
PŘÍBĚH ČTVRTÝ	JOSEF MAŠEK, KLÁRA JÍCHOVÁ	46
PŘÍBĚH PÁTÝ	P. VÁCLAV MAŠEK, ALEXANDR GAJDZICA	58
PŘÍBĚH ŠESTÝ	JOSEF MERHAUT, KLÁRA JÍCHOVÁ	70
PŘÍBĚH SEDMÝ	JOSEF NEDVĚD, ALEXANDR GAJDZICA	78
PŘÍBĚH OSMÝ	VÁCLAV PEK, KLÁRA JÍCHOVÁ	90
PŘÍBĚH DEVÁTÝ	FRANTIŠEK ROCH, KLÁRA JÍCHOVÁ	100
PŘÍBĚH DESÁTÝ	JAN VEVERKA, KLÁRA JÍCHOVÁ	108
ZÁVĚR		115

ÚVOD

V rukou držíte knihu, ve které čeští krajané z Rumunska z oblasti nazývané Banát vzpomínají na dávné časy jejich mládí a doby před revolucí. Český Banát, kulturní krajina nad dunajskou soutěskou, není skanzen, kde by krajané žili tradičním způsobem života spjatý s půdou jen pro potěchu turistů nebo novinářů. Je to živý kulturní endemit, originální a svébytná česká komunita, jakou nenajdete nikde jinde na světě a která zde přežila především díky vytrvalosti, pracovitosti a řemeslným schopnostem našich předků. Téměř před 200 lety (roku 1823 byla založena první česká vesnice Svatá Alžběta) si sem z domoviny krajané přivezli své zvyky, písničky, kroje, způsoby hospodaření, ale i kuchařské recepty – a to vše se v šesti

Gernik
Foto: Ivo Dokoupil

vesnicích v horách nad Dunajem (Bígr, Eibenthal, Gernik, Rovensko, Svatá Helena, Šumice) jakoby zázrakem zachovalo a my máme šanci to nejen vidět, ale i zažít na vlastní kůži.

A snad každý, kdo přijede poprvé do českých vesnic v Banátu, vnímá zvláštní pocit návratu do minulosti, do světa našich babiček a dědečků, do doby, kdy české a slovenské vesnice byly plné dobytka, slepic a kuřat a zemědělci vyráběli potraviny a nesklízeli jen dotace. Kdy vesnický svět plynul v nekonečném senem a mlékem vonícím kruhu orání, sázení, sklizení a mletí obilí, v kruhu, který se každý rok obnovoval a jehož kořeny sahají až k prvním zemědělcům, a tudíž ke kořenům naší kolektivní minulosti. Do doby, kdy lidé žili a pracovali pospolu v mnohageneračních komunitách, navzájem si nejen viděli do talíře, ale byli si i oporou a záštitou před nepřízní osudu. A ten svět byl – a pořád je – udržován lidskou prací, tvrdou nikdy nekončící prací od rána do večera, kdy je třeba nakrmit a napojit dobytek, stihnout vše, dokud to počasí umožňuje, a často pracovat na poli v dešti nebo do hluboké noci.

Příběhy krajanů mají neobyčejnou vnitřní sílu. Jsou to příběhy především o neustálé práci, o radosti z rodinného života a o překonávání tvrdých podmínek v banátských horách, které nikomu nic neodpustí a nedarují. Jsou to příběhy o lidské vytrvalosti a nezdolné vůli těch, kteří kdysi dávno opustili svou vlast a vybudovali si nové domovy v cizím prostředí. Je z nich cítit síla tradic, síla víry a síla lidské sounáležitosti. A možná je v nich něco, co nám naše uspěchaná a urbanizovaná doba již vzala a k čemu se právě díky těmto příběhům, jakož díky celému Banátu, můžeme vracet.

Ivo Dokoupil, Člověk v tísní ČR

Knížku v ruce a četla jsem vedle pšenice

Rozhovor s Annou Hružovou, selkou ze Svaté Heleny

(narozena 24. 9. 1952 v Rovensku)

Já vám ukážu doklad, odkud pochází moje rodina. Mám to tady z Prahy z matiky. Mého dědečka pradědeček pocházel z Čech, z Berouna. *(Prohlížíme si výpis, na němž je zapsáno narození Janna Schuberta 1. 4. 1808, místo narození Beroun 176, syn zámečnicka.)*

Vaše rodina přišla z Berouna? Já v Čechách bydlím 15 minut od Berouna.

Tak se tam podívejte na tu ulici a optejte se, jaká rodina tam dnes žije. Vždycky jsem si říkala, že tam zajedu.

Tak já vás tam vezmu a pak můžete bydlet u nás.

(smích)

Kdy vaši předci dorazili do Rovenska?

Myslím, že mezi prvníma, nemůžu to říct sto na sto¹. Pradědeček mého dědečka přišel svobodný, to vím jistě, oženil se až na Rovensku.

Jaká je vaše nejstarší vzpomínka z dětství?

Moc si nevzpomínám na dětství. Neměla jsem sourozence. Moje maminka ovdověla v třicetce a měla jednu dceru. To nebylo, že by dostala nějaké peníze. Tenkrát se pracovalo

na poli a jeden nemohl pracovat sám. Tak ona se provdala.

Její první muž zahynul ve válce?

Přišel domů z války, byl nemocný a zemřel. Provdala se pak za mého tatínka Šuberta. On byl vdovec, že mu zemřela žena na tyfus. Tenkrát řádil tyfus. Vostaly mu tři děti, dva kluci a holka. Tak měli čtyři děti. A pak měli ještě mě. Nejstarší bratr je dnes v Pilníkově a sestra v Hostimi u Berouna.

Vy jste byla jejich jediné společné dítě?

Ano. Nejstarší bratr je o osmáct let starší, ten odešel na vojnu. Pak se oženil, už s námi nebyl a dnes žije v Čechách v Pilníkově. Druhý bratr se taky oženil a byl ve svojom. Sestra se vdala, oni od tatínka byli starší. Druhá sestra měla sedm let, když jsem se narodila, vdávala se v šestnácti. Rodiče vždycky ráno odjeli na pole, já jsem musela ráno vstanout, krávy napást. Knížku v ruce a četla jsem vedle pšenice nebo vedle kukuřice. Ne jako tej² jsou, že se krávy pasou samy. Já jsem musela se i na ty krávy koukat i se učit. Když jsem je napásla, tak se zavřely a šla jsem do školy.

Anna Hružová doma ve Svaté Heleně

V kolik hodin jste vstávala jako dítě?

Když se udělal trošku den. Pamatuju si, že jsem musela hnát krávy daleko, ne blízko. Pamatuju si to sluníčko, jak vycházelo takhle od vejchodu, a mně byla zima a brečela jsem a nechtěla jsem, ale musela jsem.

¹ sto na sto – sto procent

² tej – teď

Svatba Anny Hrůzové v roce 1970

To vám bylo sedm osm?

Ještě míň.

A kolik krav jste hnala?

Sedm, všechny patřily rodičům. My jsme z toho žili. Tatínek neměl žádný důchod do smrti. Když jsem přišla ze školy, tak jsem něco uvařila. Maminka mi vždycky řekla, musíš tam dát tuto tuto tuto. Když jsem uvařila, tak jsem znovu hnala krávy. A když jsem přihnala, tak oni ještě pořád nebyli z pole doma. Tak jsem dala slepičkám, prasátkům.

Něco z hospodářství jste prodávali?

Abysme měli peníze. Telátko, krávu, bejka jsme vyrostli³ a dali na jatka, vajíčka, sýry.

Kde jste to prodávali?

To musela máma si vzít nůši a jít do Lubkovy a pak až do Berzásky. Maminka pak umřela mladá, měla čtyřicet šest. Nemocné ledviny.

³ vyrostli – odchovali

To nejvíc, co si pamatuju, bylo tohle. My jsme neměli dříví, byly tam nějaký klacky, tak já to sekala, abych udělala voheň. Jenže jsem se sekla do ruky, to mám tady ještě dnes, a bylo to dost hodně a mně tekla krev. Tak jsem se zamkla a vlezla pod postel a zabalila jsem to a krev tekla, kolik chtěla. Pak si pamatuju, jak mě to bolelo, pásla jsem ovce. Měli jsme dohromady houf asi šedesáti, každé číslo mělo nějaký. Bylo nás asi deset nebo dvanáct čísel v ulici. Naše rodina měla pět ovcí, tak jsme pásli třeba pět dní a pak zase někdo jiný. Pamatuju se, jak jsem ty ovce honila pořád kolem vody, že jsem u toho žlabu stála a ruku jsem držela v tom žlabě. Jinak jsem to nemohla vydržet, jak to bolelo. Asi se to podebíralo. Tak takový byly těžký časy. Že bych si v dětství hrála, to se nepamatuju.

Na českou školu v Rovensku si pamatujete?

Ve škole jsem byla vždycky první, ale my jsme byly jenom tři děti ve třídě. Byly tam čtyři třídy. A to si pamatuju. I když byl učitel brácha mého otce, my jsme se ho všichni strašně báli. Vidím ho, jak otevřel a my jsme ani nedýchali. Byl přísný, ale dobrý to bylo. Všechno jsme uměli, číst, psát. Když řekl ticho, bylo ticho. Jmenoval se Jan Šubert.

V Rovensku jste tedy měli první, druhou, třetí a čtvrtou třídu?

Ano, v některý jich bylo třeba šest, my jsme byli tři. Dohromady nás bylo 11 až 12.

Chodila jste někam do páté třídy?

Rok jsem byla v Božovicích. Tam jsem se sama o sebe starala. Já jsem si vařila, já jsem se česala, měli jsme uniformu. Ta musela být naškrobená, vyžehlená, pionýrskou kravatu na krku. Musela jsem být zapletená, vyžehlené pentle, pentli přes hlavu. Jednou přišla maminka z Rovenska, něco mi asi přinesla jíst, já jsem se vypravovala do školy. Já jsem ji nezapomněla, že jsem se rychtovala do té školy. Ty límečky bílý a pentle, já jsem si to rychtovala v zrcadle, a když jsem si jí všimla, tak ona brečela.

Tam chodily všechny holky z Rovenska?

Ne, já jsem tam byla sama. Byla jedna škola blíž, ale ten rok, co já jsem šla, děti do školy nešly. Já jsem chtěla. A potom mě odtamtad vzali, že jsem byla celej čas pryč, a šestou, sedmou a osmou jsem dělala v Šopotu Nou, to je vesnice blíž. Tam jsem pak chodila pěšky, to jsem musela ráno v šest, někdy byla tma, abych do těch osm stihla do té školy.

A jak to bylo v zimě, když napadl sníh?

Kolikrát jsem ho měla do pasu. Kolikrát jsem si říkala, že se rodiče nebáli, že mě něco sežere. Tej by děti nešly nikam! Nikdo se mnou nechodil. Zkraje chodil ten první rok nějakaj Rumun, ty bydleli na Rovensku, a pak už nechodil nikdo.

Není mi jasné, kam chodily na druhý stupeň ostatní děti z Rovenska.

Nechodily nikam, rodiče je nechali doma.

Druhý stupeň už byl v rumunštině. Jak jste se naučila rumunsky?

Bylo to těžký. V rumunštině už jsem nebyla první. Aby byla jsem mezi prvními.

Takže vy jste byla velmi schopná studentka.

Ale musela jsem se strašně učit. My jsme na Rovensku nevěděli, ani co to je *karnet*, ta knížka, do které se dávaly známky. Nebo rumunsky *dirigentie*, třídní učitel. Když se řeklo, že s ním budeme mít hodinu, tak já jsem nevěděla, co to je, tak jsem se ptala žáků. Já jsem se učila tak, že jsem se to učila nazpaměť. Oni, když viděli, jakou snahu si dávám, tak jsem byla vždycky mezi prvníma. Bylo nás ve třídě 30 nebo 40.

V zimě jste se zase vracela za tmy?

Někdy jo, ale když to bylo těžký, tak jsem zase tejden, čtrnáct dní nebo měsíc u někoho spala. V sobotu jsem přišla.

Bavilo vás něco ve škole? Ať už v té české v Rovensku nebo potom později.

Já jsem se ráda učila, mně to nevadilo. Pan učitel hrál na housle. Jako dnes ho vidím, jak on hrál a my jsme zpívali.

Vzpomenete si na nějakou písničku, kterou jste zpívali?

Už tej ne. To byly písničky komunistů v rumunštině.

Český učitel vás tedy učil i základy rumunštiny, jako je to dneska?

Ano, muselo se.

Osmou třídu jste tedy končila v roce 1968.

Ano a na Rovensko přišlo, že se začla v Nadlaku škola.

To byla střední škola v češtině. Vy jste ji studovala?

Přišlo to na Rovensko, ale učitel mi to neřekl, až když už to prošlo. My jsme tam jely s mamkou, přišly jsme před tu školu a oni řekli, že je pozdě. Když jsme jim vokázaly moje vysvědčení, tak řekli, že se to ještě může. Maminka ale řekla, že mě takovou dálku tady nenechá, a šly jsme domů. Jinak by mě tam přijmuli.

Takže vám bylo patnáct a zůstala jste pracovat v Rovensku v hospodářství.

Ano, a to bylo těžký. Tam byly jiný pole, tam se voralo na jednu brázdu.

Co znamená: orat na jednu brázdu?

Tady na Heleně se vorá dokola, tam se voralo tam a zpátky, tam a zpátky.

Byla malá políčka, nebylo místo na otočení vozu.

Ano. Tam se obilí žnulo srpem. Všechno se muselo požnout srpem. Měli jsme jednoduchou mlátičku, tam se zapřáhli koně a já jsem je honila a honila pořad do kolečka a na jednu jsem se zastavila a usnula jsem. Koně začali váhat a mašina se zastavila. Tatínek vykřik, já jsem se zvedla a utíkala jsem, a jak jsem utíkala, tak jsem se bouchla do tý voje a rozbila jsem si koleno. Takové jsou moje zážitky z dětství.

Byla v Rovensku elektřina?

Když jsem byla v šesté třídě, tak tam zavedli velký motor. Pouštělo se to na svícení večír nebo v zimě brzo ráno ještě hodinu. Vedení se tam vedlo, až když už jsem tam nebyla.

Když vám bylo patnáct až osmnáct – to byla jenom samá práce, nebo třeba někdy byla v Rovensku tancovačka?

Jo, to bylo, třeba na masopust, ale moji rodiče byli věřící baptisti, tak já jsem nechodila. Maminka mi nezabraňovala, ani tatínek, přinesla mi hadříky a řekla, když chceš, můžeš jít. Ale já jsem nechtěla.

Vaši rodiče byli baptisti v Rovensku? To jsem vůbec nevěděla, že tam také žili baptisti.

Oni uvěřili, až když jsem měla šest roků.

Kam jste chodili na bohoslužby?

Do Šopotu Nou, do Božovic, ale chodili i k nám.

Chodili jste tedy na rumunské baptistické bohoslužby?

Ano, o baptistech na Heleně jsme ani nevěděli.

Co jste ještě dělala, než jste se vdala?

Naučila jsem se šít. Asi tři měsíce jsem se učila u jedné švadleny. Maminka měla šlapací šicí stroj, tak jsem pak šila holkám šaty. Maminka uměla i kroje. Šila při petrolejce i do čtyřech hodin do rána, když měla šít. A pak šla v šest na pole. Nebo se štrikovalo. Vlněné ponožky se nosily i v létě na pole, asi kvůli hadům, že to je vlna, že on se tam prej do toho zasekne. Spávala jsem s maminkou na posteli. Probudila jsem se, tma byla, že mě něco škráblo. Vona s těma drátama po tmě štrikovala. Seděla na posteli, protože dole byla zima. A ráno byly fusekle hotový. Za noc je uštrikovala bez světla. Já musím mít brýle a ona v noci za tmy. To nechápu. Takovej byl život.

Podlahu jste měli hliněnou. Kde jste brali v Rovensku vodu?

Nosili jsme ji na háčkách, na ty háčky se daly kýble. Když jsem chtěla prát, šla jsem pro vodu třeba třikrát nebo čtyřikrát. Vono to bylo velký, pro dospělý. Abych to netáhla po zemi, tak jsem ty řetízky po tom dřevu omotala.

Chodila jste někam k napajedlu?

Byly udělaný takový stavínka, studně, jsou tam ještě dnes. Otevřel sis takový dvéře, nabral sis a zase zavřel.

Jak to bylo daleko?

Daleko. Jako odsud ke křížku a ještě dolů. Určitě půl kilometru.

Rodiče tam zůstali žít sami, když jste se vdala?

Maminka mi zemřela dva roky po svatbě, když jsem měla devatenáct roků. Tatínek zemřel za dvacet let. Dnes je to zchátralý. Bylo to číslo popisné 52.

Když jsem se vdávala, neměla jsem ještě osmnáct vyplněných, můj manžel o mně slyšel, tak k nám přišel. Líbila jsem se mu, líbil se mi.

Přišel za vámi sám nebo s rodiči?

Sám přišel, on nevěděl, jaká budu. Přišel, já jsem nebyla doma, byla jsem v kostele. Doma byla maminka sama. Doma byla nad stolem fotka s holkama ze školy. A on tam seděl s maminkou a celou tu dobu si představoval, která to asi je.

Vaši svatbu domluvili rodiče?

Ne, on o mně slyšel, tak rovnou přišel na Rovensko ke mně domů. Pak už tam chodil pořád. Šest měsíců jednou za čtrnáct dnů, za tři týdny za mnou přišel a pak jsme měli svatbu.

Chodil za vámi ze Svaté Heleny do Rovenska pěšky?

Do Sikevic jel autobusem a ze Sikevic šel pěšky.

Kolik bylo vašemu muži, když jste se brali?

Dvacet jedna, on byl o čtyři roky starší.

Kde jste měli svatbu?

Tady, na Svaté Heleně. Na úřad se šlo v sobotu a do kostela v neděli. Nahoře na zahradě se sedělo, měli jsme tam 300 lidí. Někdo přijel na voze, někdo sešel do Lubkové a přijel s pracovníky.

Kde jste bydleli?

Tady u pantáty. Pak jsme koupili to stavení nahoře, že to bylo bráchy mého muže, on odešel do města. Pantáta řekl, že to stavěl pro syna, že to nenechá nikomu jinému. Asi za rok přišlo, že kdo má neobydlený stavení, že se tam dá školka nebo...

Anna Hrůzová s manželem, dětmi a Anninou babičkou

... že to komunisti zaberou.

Ano. Tak jsme se tam odstěhovali. Starý byli tady a my jsme byli tam. Ale pracovali jsme společně.

Jaká byla pro vás hlavní změna po přestěhování z Rovenska do Heleny?

Neměla jsem tady rodiče. Byla jsem na nich strašně závislá, že jsem s nimi byla sama. Ale za rok už přišly děti, takže jsem byla pořád zaujatá. Tady bylo taky hodně práce, ale dělalo se kosou. Byly tady taky vršičky, mlátičky. A světlo, ledničky.

Co pračky, kdy k vám přišly?

Já jsem prala ještě rukama na prkně. Až když jsme měli třetí dítě, koupili jsme pračku. Pak se to muselo ždímat.

Měla jste v zemědělství nějakou oblíbenou práci?

Sbírat seno. To se mi nejlepší líbilo. Nejtěžší bylo odebírat pšenici srpem, já jsem měla na nohách křečové žíly a ono se mi to tam vždycky napíchalo a já jsem nemohla vydržet, jak to bolelo. Když manžel zemřel, tak se mi udělal ekzém na obličeji a já jsem došla až do Temešváru a tam si toho všiml doktor. Měla jsem na nohách černé křečové žíly, udělaly se mi, že jsem hodně pracovala, když jsem nosila děti.

Když jste byla těhotná, tak jste dělala úplně všechny práce?

Až do porodu. Z porodnice nás většinou pustili za tři dni.

Odpočínala jste si v šestinedělí?

To ne, hned se pracovalo. Na voj se uvázala poslanka⁴ a tam se dalo miminko. Nebo se to zavěsilo mezi dva kůly. Větší děti ho musely houpat. Třeba měl dva roky a on se o něj musel starat, musel ho houpat. Když brečel, tak: „Mámo, pojď, on nechce mlčet.“ „Ale ještě chvíli ho houpej, to dokopám.“ Přišla jsem z nemocnice a oni byli na poli, doma tři bejci, prasata... A byl takovej hák a velkej kýbl, a to se zaháklo a tahala se ze studni voda a napájeli se ti bejci. A nikdo ti neřekl, nesmíš to dělat po porodu. Pak jsem měla problémy. A v nemocnici ti dítě vzali, dvacet čtyři hodin jsi ho neviděla, přinesli ho zabalený, nacucalo se⁵ a zase ti ho vzali. A když jsem přišla domů, já jsem nevěděla, co

s ním. Voni je tam moc nekoupali, tak vona byla už vopružená. Tak povídám panímámě: „Mami, pomozte mi, já nevím, jak ji mám vykoupat.“ „Já jsem ani moje nekoupala,“ říká ona. Já jsem řekla: „A kdo vám je koupal?“ „No bába.“ Máma tady nebyla, byla jim tady pomoci, když jsem byla v nemocnici, pak přišla asi za týden a řekla, že to umím líp než ona. Měla jsem devatenáct roků, pořád jsem čekala, že přijdou, že mi to vezmou, že to nebude moje. (smích)

To byla nejstarší dcera.

To druhý, to už byla legrace. A koupat – tenkrát jsem nikoho neznala, neměla jsem kamarádky. Ohřála jsem si vodu, připravila hadříčky... A tej, to víte, dítě malinký. Ona brečela, já brečela. A tak jsem ji tam asi jenom vomočila. No a pak jsem se bála, že jsem jí něco udělala. Ale pak jsem viděla, že ona zase cucala a spinkala, tak už to bylo dobrý.

Jak dlouho jste děti kojila?

Nejmladší, to zemřel manžel a ztratila jsem mlíko. Protože jsem nejedla a brečela. Ta první – panímáma mi říkala: „Nemusíš jí dávat.“ Jenom devět měsíců cucala. Je mi to líto ještě dnes. Kluci asi rok, když byli na zimu, bylo víc času.

Dětí máte pět.

Nejstarší Maruš, ta je dnes v Chebu, potom za dva roky Petr, za dva roky Franta, ten je taky v Chebu, za šest roků Lojza a za rok Anička, ta je taky v Chebu.

Vás postihla velká tragédie s manželem. Nevím, jestli o tom chcete mluvit... Kdy jste si všimli, že je nemocný?

V listopadu ho začala bolet hlava. Tak šel do nemocnice. Tam mu řekli, že mu vyrůstá něco, jak je ta díra z krku do pusy. To že tlačí a za to ho bolí hlava. Tak ho operovali. A pak to bylo trošku lepší, ale pořád to bylo. Pak mu dávali krev, pak mu bylo zase špatně, zase v nemocnici, zase doma, tak se to táhlo. Až posledního května, když měl narozeniny Franta, tak zemřel na leukémii. Bylo mu třicet tři. Vostaly malý děti.

Kolik jim bylo? Nejmladší byla miminko...

Ta měla devět měsíců a nejstarší deset roků. Kluci osm, šest a dva. Jeho staří rodiče měli sedmdesát. Tak to prošlo, ale sama bych to nezahládla.

⁴ poslanka – prostěradlo

⁵ cucat – kojit, nacucat se – nakojit se

Kdo vám pomohl?

Boží síla. A když jsem si dělala starosti, tak dneska si říkám, já jsem mohla žít bez starosti, protože byl, kdo se starat. Já jsem se pořád bála, že já to musím zvládnout. Teď to můžu každému říct, když se spolehneš na Boha, tak můžeš žít bez starosti. Když potom začli kluci jezdit s autama, já jsem se tak bála, já jsem pořád stála u vrat, když se měli vracet, chodila jsem vyhlížet na zátočinu ke křížku. Klidně jsem mohla říct: „Ty se o ně, Bože, starej.“

Vy jste se potom s dětmi přestěhovali k pantátovi a dům nahoře zůstal prázdný?

Ano, ale už nám ho nevzali. A pantáta šel jednou tady po ulici pěšky a přišel domů a řekl: „Víš, co? Šel jsem po ulici a viděl jsem, že všecy mají velký okna, jenom my ne, takže začnem stavět.“ Já mu říkám: „Táti, prosím vás, kdo bude stavět?“ „No ty a já.“

Vy s pěti dětmi a prací na poli...

Nevím, jak jsme to udělali. Děti pomáhaly. Panímáma nemohla na nohy, tak jsem jí všechno snesla, pomohla jsem jí a ona vařila. Když si na to vzpomenu, tak si říkám, že to není možný, ale je to pravda. Kolikrát sama sobě nevěřím, že jsem to tak mohla dělat. Každý den jsme pracovali na poli. Řekli mi, že ekzém mám od slunce, spálilo se to, byla to rakovina. Myslela jsem si, že mám umřít. S těma dětma, to se nedalo... Čekala jsem, že musíme jeden za druhým zemřít, že nemůžeme bez něj žít. A žiju a ještě rok a bude mi sedmdesát roků. I když nedávali mi šanci a kolikrát mi říkali, že nebudu, jsem tady.

Anna Hřůzová s maminkou a prvorozenou dcerou – miminkem; maminka krátce nato zemřela

Soužití s pantátou a panímámou asi nebylo snadné.

Však víte, jak to je. Jedno je, když jenom přijdete, a když pak se vidíte pořád. A pracujete spolu.

Pak začaly děti postupně odcházet do Čech.

Maruš pracovala ve městě v lékárně jako uklízečka, potom vážila léky. Odešla ve dvaceti, dostala dobrou práci, dodělala si školu, vdala se. Její děti ještě školoujou, Sárinka je na konzervatoři.

Petr by býval taky šel, jenže jsme měli toho dědu a on žil 96 roků, do Čech to je těžký starýho člověka, tak oni už se tady usadili a zůstali. Franta šel dost brzo, měl asi šestnáct. Vrátil se, když Petr odešel na vojnu, aby tady pracoval, a pak zase šel. Lojza tu zůstal. Anička chodila v Čechách ještě asi tři roky do školy. Na třech svatbách jsem tam byla. Mám osm vnoučat.

Co všechno dnes děláte?

Ráno vstanu, včera jsme byli dávat brambory, měla jsem tu víc krav, vyhnali je na pastvu, teď mám jenom dvě, tak je podojím, vyházím hnůj, dám jim žrát, pít, dám slepičkám, kuřátka tam mám, psy, tak to všechno nakrmím, jdu k nevěstě, tak jí pomůžu, dám prasatům, někdy jim dá ona, udělám voheň, umyju nádobí, vona má pět krav, jenom když jde dojít, vod smetany, vod tvarohu, to je nádobího spousta, zametu, ustelu třeba, když něco někde dělaj, tak jim pomůžu, pak přijdu sem a zase krmím a jdeme třeba na pole nebo na zahrádku. Kopat, sázet nebo hrabat. Pořád mám práci, co můžu, udělám. Co ne, už ne. Jindá jsme to všechno dělali ručně, teď si nakoupili ty mechanický ty hrabačky... Ale poroučet? To neporoučím. Děda vždycky říkal: „Proč jim neporoučíš? Já jsem poroučel s babou a vy jste pracovali, jste poslouchali, a ty neporoučíš, voni si dělaj, co chtěj.“ Říkám: „Dědo, to už nejde.“ Jindá se to dělalo, jak staří řekli, děti se bály dědy.

Proč vy jste potom neporoučela?

Já jsem neuměla poroučet. (smích) Dneska? Von ví, jak vorat s traktorem, já ne, já už mu nemůžu poroučet. Tenkrát byli koně a byla taková doba, že se to neměnilo, co já si začla pamatovat do těch deset let zpátky. To byla taková doba, že to bylo stejné, dělalo se to pořád tak stejně. A poslouchalo se. Pak začly ty telefony a tuty mechanický... To byla kosa, hrábě, teď je hrabačka, sekačka.

Jak to vnímáte, všechny tyhle změny, tyhle přístroje?

Je to ulehčení, ale když koukáte, voni pořád maj práci. Já pořád říkám, to nemůžu chápat, že by mělo zbejt spousta času. Na jaře my jsme museli všechno skopat, teď to maj

mechanický, jenom sázej. Pak jsme kopali, sekali kosou, ženský hrabaly a sbíraly. Pak jsme to šlapali na ty půdy, aby to bylo všechno pod střechou, dneska to zabalej do balíčkůch a víc se žádnéj nestará. Nebo pobřísla ze žita, těch jsme museli udělat třeba dvě stě. To bylo práce, než jsi to navázala. Já jsem třeba šla na jedno póle, tam jsem to roztáhla, že to bylo mokrá, ty panáci, aby to uschlo. Než jsem došla na druhou stranu, tak ono začlo hřmít, přišla bouřka a zmoklo mi to všechno. Teď jdou jak na procházku, jedou tam traktorem. Tak kde je ten čas?

Obhospodařuje se toho víc? Nebo lidé později vstávají a večer jdou dřív spát?

To víte, že se vstávalo brzo. My jsme jeli na pole, byla ještě tma. Doma jsme všechno udělali, uvařili, najedli. Teďko vstáváme, když je den.

Asi se míň jedlo a míň spalo.

Nebo jak jsme prali. Teď to tam naházej a je to. Ty ruce bolely, jenom těch plín, co já jsem se naprala. Nebo chleba. Večer jsem musela naloupat brambory, uvařit, já jsem pekla i dvakrát týdně takový velký čtyry bochníky, protože nás bylo hodně. Musela jsem tu pšeničku vzít, k sousedům ji vodnýst na zádech, vytočit ji, vyfoukat, pak jsem ji přinesla domů, měli jsme mlejn, připravila jsem brambory, kvásek. Vstávala jsem ráno ve čtyrech, abych do osmi mohla vyndat chleba z pece.

A hned se jelo na pole a večer se vrátilo. Všechno vaření a pečení a praní se muselo zvládnout někdy v noci.

Některý chodili do dól, tak jejich ženy, až když oni přišli, chodily na pole. Ale já jsem večír dala děti spát, bylo deset hodin a začla jsem prát. Švagrová vždycky přišla: „Že to můžeš, já bych to nemohla dělat.“ Já na to: „A co mám dělat?“

A na to by pantáta neslyšel, že přijдете na pole později, že musíte vyprat?

Ne, to nebyly práce, to byla povinnost ženy.

Dnes vás to neláká, že byste si sedla na zahrádku jen tak?

To si sednu, že už nemůžu... Tej už se někdy zastavím a koukám, ten Dunaj je tak pěkněj. Kolikrát si říkám, že já jsem ten Dunaj ani neviděla od mládí, že tady byl. Protože ty děti a na pole a dobytek, to bylo jedno kolo. Když sis lehl, tak v tu chvíli jsi spal, a potom zase. A ještě to u nás bylo, že pantáta i manžel byli sedláři a bylo moc koních a nikdo to neuměl, každej to potřeboval. Chomouty, kšíry. Voni to šili, a to museli v noci, lidi čekali.

A vy jste v noci šila.

Když jsem byla mladší, lidi chtěli, šaty, plisovaný. A já, třeba ráno mě chytilo čtyři hodiny, ještě jsem si chvilku zdřímla. A potom jsem musela na pole. Ale to jsem nedělala, že bych si vydělala, ale že to prostě chtěli na mně. Ale jsem to měla dobrý, že jsem si to mohla svým holkám ušít. Lidi holce říkali: „Tobě je lehkó. Tobě to máma ušije...“ Já jsem třeba nacucávala a přitom jsem šila čepičky. Tady musely bejt takový krajky, a to dalo práce. Když jsem jim šla dávat cucat, já jsem si sedla, nohy dala na stoličku, dítě cucalo a já jsem si tu čepičku ušila. Po chvilkách. Kousek a zas kousek. Abych měla taky něco nový jako ty druhý.

A nikdy vás nenapadlo, že byste se znovu vdala?

To jsem nikdy nechtěla. Já jsem měla pět dětí, aby mi někdo cizí na ně řval. Abych měla ještě nějaký jiný, to jsem nechtěla. A pak jsem ještě měla rodiče manžela na starosti.

A kdo se postaral o vaše rodiče?

Maminka umřela mladá a tatínek v 83. Já nemůžu říct, že by byl starej, vlasy neměl bílý a rychle chodil pořád. Narovnaněj byl. Pracoval až do smrti.

A děti z Čech za vámi jezdí, když není pandemie?

Ježděj každej rok.

Já říkám, níčko se mají lidi dobřeji, ale voni říkaj, že by mělo být ještě lepčejš

Rozhovor s Amálií Iacubovschi, selkou ze Šumice

(narozena 29. 6. 1940 v Šumici)

Narodila jsem se ve čtyřicátým, už mám osmdesát dva. Narodila na Šumici a ustarala tady. Tulik, že mi manžel brzy umřel. Von měl 52 rokůch a já jsem měla jenom 49, a už jsme byli rozejití. On byl taky vodsad¹, já jsem na numeře¹, kde von byl.

Jaký byl dřív život u vás na vesnici?

To víte, když nebyl důchod nikerakž, můžete pomyslet. Drželi jsme krávy, prodávali mlíko a smetanu, chodili jsme do Oršavy na trhy, ba i do staveních – udělali jsme si místa. Do Jablanice jsme chodili pěšky. Vyšli jsme ráno v pěti a v devíti jsme byli na autogáře, jak my říkáme, na nádraží. To bylo třicet kilometrůch. Deset kil smetany na zádech, pět kil sejra na ruce. A zpátky jsme trefili všelijakou mašinu² a byli jsme rádi. A když ne, tak pěšky zpátky z nádražího. Kolikrát jsme jeli i na noc, abysme nezaháleli ve dne, spali jsme skrčení. Tak jsme se vobírali, to bylo trápení, ale já myslím, že je to dobrý. Já neřeknu, že níčko je zle. Vidíme, že je to lepčí, ale tenhle národ... Vždycky říkám našim dětem, jaký to bylo po vojně. Neměli jsme ani vobutí, ani hadry a jídla bylo málo. Ve čtyřicátým pátým se vojna skončila a pak začala zlá chudoba a některý vodsad¹ šli do Čech. Dvacet numer – jak my říkáme – dvacet rodin, když jsem měla sedm let, to už pamatuju dobře. Byly rodiny, co měly

Teta Amálka, Šumice
Foto: Jindřich Štreit

hodně dětí, a neměly jim co dát jíst. Tehdy tu byl nějaký český učitel – už jsem za něho chodila do školy, do první třídy – a ten sebral lidi ze Šumice i z Oršavy a šlo to všechno do Čech. Za rok se přišli podívat a už z nich byli páni. Tam hned se to votřáslo. V Čechách byl lepčí život. Lidi říkávají, že padesát rokůch je mezi Čechama a Rumunama. Můj táta tam pak byl u sester – mně vodešly sestry, to já už jsem byla vdaná – tak říkával, že tam je všeho! Maso kostový, libový, všelijaký. Tady nebylo nic za Ceaușescy, nic, nic, nic!

Na poli se někdy uvedlo, někdy neuvedlo. A nedalo se koupit a nebylo za co. Níčko sem jezděj mašiny plný vobilího, prosej lidi, vodnesou nám to až na místo, že my už to nemůžeme unést. Už věděj, který jsme slabčí, tak nám to pěkně nanesou, až kde to držíme. A ještě poděkujou; jsou rádi, že si to koupíme. Byly těžký zimy, a dejte pozor, jsme nasázeli a kolikrát bylo sucho a neuvedlo se jako i letos. Lidi šli dělat za peníze leckams a koupili si málo. Bylo to zlý. Já říkám, níčko se mají lidi dobřeji, ale voni říkaj, že by mělo být ještě lepčejš. Ale až se to votočí a půjdou do toho, co jsme byli my, potom budou vidět. My jsme to nevěděli, níčko jsme rádi. Je důchod malej, ale je. Kdo nám moh pomáhat? Žádnej. Šli lidi kopat Rumunům za pár lei³, aby si něco koupili. Když jsme si nastavili

¹ numero – číslo popisné

² mašina – auto

³ lei – rumunská měna

Veselka, Amálie Iacubovschi jako malá holčička (sedí na zemi vpravo)

víc dobytka, ale nebylo tulík pole, šli jsme dělat i Rumunovi. Polovičku si nechal, polovičku nám dal. To bylo zlý dřívějc, a níčko tomu žádnej nevěří.

Ale bylo i veselo, že nás jich bylo hodně. Byly veselky, křtiny, do kostela... To začla veselka v sobotu a už předtím se zabíjelo telata nebo prasata. Pak v sobotu to začlo a do úterka do rána se pilo, jedlo, tancovalo. (smích) To bylo hezký, a když už to v sobotu začlo, to bylo nejhezčí. V sobotu v poledne se sehnala muzika – měli jsme tady muziku ve vsi. Manžel hrál osmnáct roků na trompetu. I na klarinet, ale pak se mu lepčí líbila tamta, tak si to přendal. Bylo jich hodně. A byli i před ním starší muzikanti. Byly trubky, klarinety, basa, buben, talíře; to, když bouchlo, už jsme měli radosti. A šli hrát v sobotu každému. Byli mládenci a družičky, ty si přátelé nazvali, jak kdo chtěl, někdo i cizí, a spárovali to. A jak to domácí spárovali, tak to mušelo jít, ať byla spokojená holka, nebo ne. A to potom v sobotu každému šli hrát pod vokno. V poledne se začlo a až do večera. Každému zahráli jednu, dvě písničky, ale kratší, aby se to mohlo vobkolit. To bylo nejhezčí. Prvně se vařilo a pak se sehnali hosti a mládež, nasedalo si to a jedlo. Když se to najedlo, napilo, šlo to tady – tenkrát ještě nebyl udělaný kamín⁴ – jak je Tóni, tam je takovej velkej sál. A tam se tancovalo, dokdy kdo

⁴ kamín – kulturní dům

chtěl. Do rána. Ještě dřív dělali veselky v sednicích, tak se nemohlo zvat tak strašně lidu, protože se to tam nevěš-lo. Každěj, kdo byl pozvanej, měl pre-tenci⁵, abys ho dobře usadila. Když my jsme se brali, naše generace, to byly veselky! Na to jsme se těšili.

Ale tenkrát nebyly televizory. Když si ho tady jedni lidi koupili, chodili jsme k nim, divili se tomu. Ale byl černobílej. Rádio jsme měli už, co jsem se vdala. Přivezli ho nějací lidi z Čech. Říkali mu Tesla. A my jsme ho neuměli napálit ani zhasnout, tak jsme ho strkali do přízy⁶ a vyndavali. Šlo, ale neuměli jsme s tím dělat. (smích) A níčky každá babička má telefon a už to umíme. Jde to nahoru, ale Pán Bůh ví, jak to bude.

Je to nějakých pět let, co mám automatní mašinu⁷, ale do tych čas jsme měli neautomat. Ale vypralo se to a vymáchalo. Přeci to bylo lehčí. A dřívávej, dřívávej se pralo rukama, to se nevědělo o mašině. Níčky prodávaj zeleninu, dřív, co jsme si nenasázeli, to jsme neměli. Dřív nebylo co koupit. Čistili jsme pole, každěj měl pole čistý. Níckon je zarostlý, že ho ani nemůžem poznat. A měli jsme hodně polí, a ještě jsme kupovali další od Rumunůch. Oni prodali pole, dali děti do škol, udělali si studenty a my zůstali s polem. Silí jsme pšenici, pak jsme ji vršili, mlátili, větrovali; zaprášení, že jsme se poznat nemohli. Níčko si koupíme chleba a prej je zle. Já to nemůžu říct. Když byla vojna, ani jsme chleba neviděli. Brambory a koleš⁸ – jak říkají Rumuni – a mlelo se na kameni rukou

Novomanželé Iacubovschi se vyfotili až několik měsíců po veselce (dřívě fotograf nebyl k dispozici)

⁵ pretence – pozvánka

⁶ příza – zásuvka

⁷ automatní mašina – automatická pračka

⁸ koleš – polenta, kukuřičná kaše

Muzika ze Šumice (Amálie Iacubovschi vlevo v okně, její muž uprostřed s klarinetem)

a dlužili si jedni vod druhých. Po vojně už se to zmítalo, rostly⁹ se prasátka, jak kdo moh, nebo se držel dobytek, bylo i nějaký telátko. Kde to kleslo všelijak špatně, lidi zkoušeli.

Pamatuju já, když jsem byla malá, že se zašivaly kalhoty, však taky děti trhaly. To víte, pásly a lezly a hrály a trhaly, tak jim zašili záplaty ze starejch kalhot, ale vony z toho stejně za chvíli vylezly. Bylo to taky už starý, no. Tak bylo dřívě. Koupili jsme si půl kila cukru a byli jsme rádi, když můžeme koupit půl kila. Níčko si vememe baxy¹⁰. A je zle? To bych neřekla nikdá. Já to neřeknu, protože vím, co jsem zažila. Ale tenkrát jsme neměli tu starost, co máme níčko. Tenkrát jsme mysleli, že tak to má bejt a tak to je dobrý a tak to bylo. Ale níčko vidíme, jak to je, tak říkáme, jak to tenkrát bylo. Ale děti povídají, že to má bejt ještě lepší, že není po vojně.

Jak vzpomínáte na 2. světovou válku?

Vojna byla zlá. Tady šlo vojsko přes naši ves. Rusi i Němci. Němci šli od Rovenska a tady na vrškách se to mělo sejít. Byli jsme všichni vystěhovaní po polích, v roklích, děti žížnily,

⁹ rostly – chovaly

¹⁰ baxy – krabice

Amálie Iacubovschi s mužem jako kmoťi

hladovaly, báli jsme se. Byla řeč, že kdyby se začlo třílet, my by tady bývali byli na ráně. Šli, který kam mohli, kde měli pole. Každěj věděl, kam strčit hlavu. No ale kdyby se bylo bombardýrovalo – vykopali takový stráně, tam nás nacpali všechny děti – tak by se to tam bylo sesypalo na nás. Nebo ve sklepách lidi byli, děti tam nacpali, pralo se to, to víte, děti byly přátelský, hrnuly se k sobě a taky se bály.

Když tady šlo vojsko, jeden ruský voják si mě vzal do náruči – měla jsem dvě tři leta – a moji rodiče říkali, ať ho nechají, protože věděli, že měl doma stejně starý dítě. A stej-skalo se mu, tak si mě holt taky pochoval. Bylo to zlý, ale potom se ta vojna nějak uhnula a nebyla tady ta třelba. Ale pamatuju, jak jeli evropláni¹¹ vod Jablanice. Bylo plný nebe evroplánůch, až se zem třásla. To už drobet pamatuju. A naši mně říkali, že evropláni viděj červený šátek, který jsem měla. Taky mě s nečím holt plašili, když jsem byla darebná. Jak jel evroplán, tak jsem strhla šátek a sedla si na něj. (smích)

Vojáci tady vodtaď, který šli do armády, se ztratili. Jenom jeden ze Šumice tady přešel, jak jsem vám povídala. Jeden ze Šumice a jeden ze Oršavy, furt náš známej. Ti skapali¹²

¹¹ jeli evropláni – letěla letadla

¹² skapali – vyvázli (z rum. a scapa)

voba, ale vodešlo asi šest sedm mužských, ti nepřišli víckrát a měli děti; ještě mají. Náš táta taky vodešel do vojny, byl někde tady nablíž. Ale ti, který zahnali do Ruska, nikeraž žádný nepřišel. Zajali je Rusi a tam je trápili hlady a tam to umřelo. To vyprávěla moje švagrová, její táta tam byl. Její máma měla dvacet dva rokůch, když její manžel šel do vojny. Tudle mou švagrovou vedla za ruku, měla dvě leta. Šestinedělní dítě měla na ruce a šla vyprovázet manžela do vojny. A nejenom vona, bylo jich víc. Z kostela šli s procesím, měli fangle¹³ a křížek, zvony zvonily a dovedli je až ke křížku na konci vesnice. Tam se holt modlili, loučili, plakali. Vodešli a víckrát nepřišli. Táta mý švagrový byl v Rusku zajatý a jíst jim nedali nic. Krz hradbu trhali trávu a jedli ji. A když už neměli trávu, jedli zem, ale tu nestrávil, tak mřeli. Přišel nějaký kamarád těch Čechůch z Eibenthalu a takhle to vyprávěl. Nějak skapal a utek, přines jim rechty¹⁴ a vyprávěl jim, jak zemřeli. A vykopali jámy hluboký a házeli do jámy dvacet lidu do jedný. A táta mý švagrový byl nejvrchnější, a ještě votevřel hubu a pořád říkal: „Mámo, mámo...“ Volal mámu, ne ženu, mámu. A voni už na něj házeli zem. Tak ten kamarád, co přišel, mu dal šnuptychel¹⁵ na hubu. S takovou jim přišel domů. Jak si mohli sednout k jídlu a jíst? Pomyšlete. Víckrát nepřišel žádnéj, jenom ten člověk z Eibenthalu. Jeho žena se víckrát už nevdala, vyrostla děti s dědečkem. Švagrová mi vždycky říkala – taky už umřela: „Když jdeš na krchov, taky se pomodli za mýho tátu.“ Tulik ho lítovala, když umřel hlady. Pak už bylo jídlo, ale jak si člověk sedne k jídlu a vzpomene si, že jeho táta umřel hlady? Když umřel můj muž, taky jsme křičeli, plakali, ale ta žena, co jí umřel muž, tak přišla k nám a povídá: „Ty barem pláčeš, ale najdeš na krchově tu zem, ale já nevím ani, na které straně to Rusko je, abych se koukala do toho místa!“ Nevěděla ani, kam se koukat, a dvě malý děti za sebou a jíst nebylo co. Jejich dědeček se tolik trdil, dělal košťata, hrábě, chodil po Valachách a nosil sejra, dřeli koně, potom víc sázeli a jezdili do mlejna a mleli pšenici. Tak ty děti vyrostly. Když pak švagrová umřela, myslela jsem si, kdopak ví, jestli oni se tam někde sešli?

Uvažovala vaše rodina po válce, že půjde do Česka?

Když jsem byla doma, tak je ten učitel furt lákal, aby šli. Všechno to naverboval a pak, když je tam doved, utek. Nic vo ňom nevěděli a nevěděli ani kam jít, co dělat. Byli by ho zabili, ale von se skoval. Rodiče taky chtěli, ale pak se toho nechali – nevím proč – měli tady svý starý rodiče. V Čechách lidi nastrkali na práci, kerej kam moh, česky uměli a za rok byli na tom lepčí než my všichni. Tady lidi hladovali. Už jsem byla velká a měla jsem

¹³ fangle – prapory

¹⁴ rechty – doklady a fotografie

¹⁵ šnuptychel – kapesník

Amálie Iacubovskí s vnuky

troje šatičky, to jsem mušela mít i (jak my říkáme) s holkama, když jsme šly v neděli. Mušela jsem si šaty šít. Nebyly ani hadry, ani zač je koupit. A níčko je hadrůch, že je lidi pálej. Ani nevíme, co s nima.

Jaký byl váš život, když přešla bída po válce?

Potom, když už jsme se s mužem vzali, tak začli v Putni – to je rumunská vesnice – tak vod ní se začla štátní cesta. Tak tam začli dělat na cestě – *hajda, hajda*¹⁶ – a potom byla jedna fabrika v Borlovenii Noi, dělaly se tam truhličky, řezalo dříví; mužský tam pak chodili, ale důchodu pak ani nedočkali. Von pošel, já jsem ještě šest let mušela čekat, než jsem dostala polovičku důchodu po ňom.

Dřívávejc byly nad chlívama došky ze slámy a šindel místo tašek. To se všecko chtělo předělat, peníze nebyly, tak se to mačkalo z místa na místo, až jsme si to taky vopravili. Tak jsme se taky trápili. A když už se to drobet srovnalo, tak... Holt mužský chodili po pracích nastydly, chodili pěšky tam i sem přes vršek. Byla rosa, byly mrazy, byly ledy a voni si nosili jídlo na zádech, namáčeli se, pak stáli, řezali s těma cirkulárama – jak my

¹⁶ rumunsky *pojd', pojd'*, obdoba českého *šup, šup*

řikáme – i šestnáct hodin stáli u toho. Tak kde ten můj moh mít zdraví? Umřel najednou, náhle. Mluvili jsme a sesypal se a byl hotovej. Křičeli, tahali jsme ho a marně. *(dlouze mlčí)* Brzy to bylo.

Jakou jste měla školu?

První třídu jsem dělala česky, pak rumunsky až do čtvrté klasy¹⁷. Mám čtyři klasy, ale umím si všechno spočítat, umím si všechno přecíst. V první třídě byl učitel Čech – ten, co vzal lidi do Čech. I před ním ještě byli český učitelové, a to bylo dětí hodně, hodně. Říkávali, že tady bylo tři sta lidí ve vsi¹⁸, když já byla ještě malá. Kostel máme velikej, ten byl plnej lidí. Tam si málokdo sed. První třídu jsme se učili česky, ale potom už se začlo rumunsky. Ale rumunsky se mluvilo, jen když se šlo s trhovinou, se smetanou, do Oršavy. Ale tam se mluvilo po pansky ináč a tady se taky mluví drobet ináč.

Tak to taky pleteme rumunsky, ale já se vždycky přiznám, že neumím rumunsky dobře a voni mně to napravujou nebo říkají: „Umíte dobře!“ I když to klesnu všelijak, tak se mi nesmějou. Některý starší už měli sedm klasůch, některý šest, ale pak už se škola dělala jen do čtyřech klasůch za Ceaușescy. Ale všichni jsme byli rádi, vyskakovali jsme, že se nemušíme učit. Šli jsme s kravama, tam jsme si hráli, lítali, byli jsme rádi, že se nemušíme trápit. A rodiče byli rádi, že jsme šli s kravama. Tak, jak umím česky, tak rozumím i valašsky. Tulík, že nevodpovídám tak hezky. Člověk to zatočí všelijak ináč, ale nejsou lidi tady vokolo darebný, tak nám to napravujou.

Amálie Iacubovschi s vnukem

Jak se změnil život po pádu komunistického režimu?

No lidi byli rádi! Byli rádi a vadilo se to, že každéj, kdo byl chytřej, si to natahal všelijak a nebyl s tím pořádek. Tak se toho lidi tady nasýtli. Bylo všelijak.

Vozili nám sem hadry, nevím vodkad. Prvně nám sem přivezli pomoc z Čech. Přivezli nám všechno. I punčochy a vobleky. Zavezli to do kostela, že se to zamkne a že budou lidi chodit po drobet, aby každéj něco měl. Jo, ale lidi se tam nahrnuli, v noci vodemkli a rozebralo se to. Byla krz to vojna. Vod tych čas potom *hajda, hajda* – víc a víc, a už jeden čas nám to sem vozili, ani si to lidi nebrali. Protože se ti nic nešíkovalo¹⁹, stejně to nenosila a zase to zahazovala.

A jak povídám, přijela sem nejdřív nějaká ženská z Čech, říkali jí Eliška. Měla muže a jednoho kluka. A to byla dobrá ženská. Ta to sem prvně přivezla. My jsme se skamarádily, chodila sem k nám potom často, často. Byla to dobrá ženská. Myslím, že není starší než já, třeba ještě živí. Nevím, ztratily jsme legaturu – jak my říkáme – kontakty. Tenkrát telefony ještě nebyly, ale dopisovaly jsme si. To bylo po komunistech.

Voni dnes dělali čistotu po rokli²⁰. Dobrý je to. Dřív každéj co měl – smětí, klacky – všecko se házelo do rokly a ta byla plná. Až potom to začli čistit a vypalovat a nesmí se to tam házet. Takhle to dáváme do pytle a voni pro to potom přijednou, kdo co máme. Přeciž je to něčko lepčí. Ve 40. letech bylo všecko po rokli, to bylo divnější. Něčko je to *mai civilizat*²¹ – modernější národ.

Vy jste byla někdy v Česku?

Byla řeč, že tam pojedem vloni zjara. Sem chodili turisté, studenti, po tři leta. Dvacet lidí. Ty jsme si rozebrali a ty jsme drželi osm dních v jídle se vším všudy. A voni chodili tady do školy se učit. Měli tablety a co se učili, nevím. Jejich profesor – japak voni mu říkali? – Štreit, byl tady po tři leta. A potom tady taky byl kněz, říkají mu Jan, Honza Hanák, ten tady u nás dělal službu. A chtěli nás vzít do Čech. Napsali si to, takže jsme to všechno měli zařízený, ale vystoupil jeden, co byl na českým svazu. Jeho maminka nemohla jít, měla krávy; tak až prodá krávy, tak půjdete. A zkazil nám to povolání. Přišla pandemie a víckrát jsme Čechy neviděli. Tak na něj máme zlost. Taky jsme mohli něco vidět. Řekli nám, jaký je to tam hezký na pouti Cyrila a Metoděje. Už jsme si nakoupili vobuvi, taky novější hadry, modernější, já už jsem si nachystala kořalku, že každému podám – voni mi taky nosili. Kdo ke mně přišel, každéj mně podal nějakéj dárek – pití nebo sladký, leccos.

¹⁹ nešíkovalo – nehodilo

²⁰ Právě probíhala akce *Uklidíme český Banát*.

²¹ *mai civilizat* – civilizovanější

¹⁷ klasa – třída

¹⁸ Dnes v Šumici žije 20 až 30 lidí.

Šumice
Foto: Ivo Dokoupil

Chuť by ještě byla, ale už z toho nejsem, už zapomínám, 82 roků, si pomysli, to už ti jde myšlenka pryč. (smích) Tak krz její krávy jsme mušeli bejt doma. Pak začla tahle nemoc. Řekli, že nás vemou v létě, ale nesmělo se nikam.

Znáte i ostatní české vesnice v Banátu?

Na Rovensku jsem byla dvakrát a jinde ne. Přišli sem voni – Eibenthal a Gernik. A na pouti v Čiklavě jsme se sešli. Tam jsme se sešli s Čechama, ale když jsme se neznali, tolik jsme nevyprávěli. Na Rovensku jsem byla, když syn měl pět roků. Sjednali si tam naši muziku, tak nás tam vzali taky, muzikantůch ženy. Tak jsme to tam viděli a vytancovali jsme se. A když jsem měla čtrnáct roků, to jsem tam byla prvně s jednou tetou. Ona tam měla přátelé a já jsem tam byla s ní. Vzala mě tam jako velkou holku. Už jsem měla čtrnáct, už jsem uměla tancovat. Tam mě tulik uctily ty holky! Oni mají jinej kroj, tak si probovávaly²² můj. Tyhlety lajbiky²³ – jak my říkáme – jsem měla moderní, hezký. Vždycky

²² probovávaly – zkoušely

²³ lajbik – vesta

Rovensko
Foto: Ivo Dokoupil

se v tom vytancovaly, nestyděly se za mě. A pak sem přišla kamarádka s její mámou na posvícení a s ní kluci netancovali nikerakž, ani si jí nevšimli. Hloupý děti nebo rodiče to nedomluvili nebo neviděli nebo nevím jak to, ale já tam byla uctěná strašně. Když jsme tancovaly dvě holky, kluci hned přišli z té strany a z té strany, vzal si mě tancovat a ani jsem ho neznala. Jen jsem viděla podle košile nebo svetru, kdo to byl, ale ne aby byli se mnou divně špásovali, ne, hezky mě tam uctívali. Ale tady kluci ne, tak byli darební.

Tak. Ještě bych měla práci do večera, ale už nebudu nic dělat. Ještě bych drobet vopravovala tu voraninu, trávu zahazovala... Nasázela jsem si cibul. Šest velkejch záhonků, abych měla co dělat, ináč nevydržím. No, mušíme jít drobet ven.

My jsme taky ti čistokrevní Češi, který jsme nezapomněli, vodkad pocházíme

Rozhovor s Josefem Kocmanem, elektrikářem z Eibenthalu

(narozen 16. 3. 1946 v Eibenthalu)

Jmenuju se Josef Kocman, jsem rodák z Eibenthalu narozenej 16. března 1946, takže už mám vyplněných 75 let. Můžeme říct, je to slušnej věk. A Bohu dík, mám ještě dosti pevnou paměť. Takže se ještě nechá se mnou promlouvat o všem možným. A ten dědek mizernej, jak mu říkaj Alzheimer, mi ještě tulik nevlez na záda.

To máme štěstí! Nejdříve bych se chtěl zeptat na historii vašich předků.

Moji prarodiče všichni byli starousedlíci už vod pradědy. Nebyli přijít z jiných vesnicích. Po delší době sem začly přichazet celý rodiny z jiných českých vesnicích tím, že tady byla možnost výdělku. Byly tady dvojce doly už dosti brzy. Černý uhlí a chromid. Vod roku 1836 se začly první kopy a první těžení tuch dvouch minerálůch, a tím pádem už byly i možnosti přivydělat si i jinde, ne jenom na vykácení lesích, anebo získat živobytí z těch políčkách, který dostali, když se sem přišťehovaly první rodiny. Dědu jsem nepoznal ani jednoho, ti už byli voba dávno mrtví, babičku jenom jednu. Ale všechny ty rodiny, z kterých pocházeli, byly starousedlíci. Fajglové, Kocmani, Kárové, z tuch pochází moje rodina.

Většina chlapůch, kolik se vyprávělo, i co my si pamatujeme, pracovali v dolech. Až na výjimku, třeba jeden, dva z vesnice nepracoval. Protože každej měl nádej i na důchod potom, že i tenkrát se už dávaly peníze do zvláštních fondů, takzvaných havířských syndikálních, ne státních. Syndikáty hradily penzi a vypomáhaly, třeba když umřel havíř a vdova zůstala s dětma, tak ještě než ty děti dospěly, tak jim vypomohaly třeba

Josef Kocman na aktuální fotce, Eibenthal

peněžitě. Tak to bylo zavedený i před váleční dobou. No a potom za sočialismu, to už vědí všichni, jak to bylo, to nemušíme zdůrazňovat.

Jeden děda, tátovej táta, umřel, že ho spálil metán. Výbuch spálil najednouch 46 osob v dole Lupeni ve Valea Jiului, tam bylo největší uhelný středisko, tak jako třeba na Ostravě v Čechách. To se tenkrát stávalo dosti často. Nebylo dostatečný větrání, doly hluboko, veliký emanací¹ metánu, nebyly ani tak pojištěný všechny ty utiláže². Měli Dávyho lampy, to byly lampy s dvouma košíčkama z měděných drátkůch. Když přišel do metánu, tak bufla, zhasla, ale nechtíl metán. To se muselo denně prohlížet. Těsnění muselo bejt perfektní. A jak ne... Za to se někdo podepisoval, když je prohlížel. No a přeci se výbuchy stávaly dosti často.

Za to všichni ti pracovníci, co tam dělají, musí bejt dobře prohlídli. Zvlášť psychicky a rozumově. Aby si nemysleli, že to je něco jednoduchýho, aby si nemysleli: „Ach, to projde a půjde to!“ Ne, to nejde, to musí bejt přesně tak, jak se žádá. Jak ne, tak je chyba, mřou lidi. A za to ani elektrikář do dolu nemůže bejt kdokoliv. Za jedno, abys dobře poznal řemeslo, a za druhý, abys respektoval všechno, kde jsou předpisy bezpečnosti práce. Kde se nerespektujou do puntíku, tam mřou lidi. Za to se každoročně dělaj nový

¹ emanace – vyvěrání

² utiláž – náradí, výzbroj, vybavení

a nový examináre – nový doktorský prohlídka. Přijdou čtyři, pět doktorů, psychoanalysti a neurologové. Zkraje každých šest měsíců elektrikáři museli jít ke dvanácti doktorům na prohlídka. Každý doktor musel napsat „je dobrej“, nebo „není dobrej“. Jak bylo jeden „ne“, tak víckrát do dolu nezašel. Mohl bejt třeba venku, pořád řemeslníkem, ale do dolu už ne.

Jaké jste v Eibenthalu prožil dětství?

Všechny děti jsme si byly stejný, rodiny přibližně taky. Nebyly, který by se vytahovaly, a druhý byly ponižovaný. Všichni byli v tom podobně. Peněžitě i ve všech ostatních podmínkách. Takže děti i rodičové se spolu koukali kolik nejlepší dohodnout. Na to dbali rodiče, dbala na to víra v kostele, ale dbali na to taky učitelové. Aby děti měly dobré chování, nejen v době dětský, ale i potom. Kam přijdou pracovat, aby si vážili toho, co mají. Ať každé svoje řemeslo respektuje natulík, aby se nemusel za něj nikdá stydět, anebo aby na něj nikdo neukazoval, že to je špatnej řemeslník. To se nechtělo. No tak každé si řemesla vážil a byl na něj dosti hrdej. Ať to byl kovář, zámečnick, truhlář, havíř anebo svářeč, elektrikář a jiný, kerý podle³ dolůch byly. Anebo když to byl jenom obyčejný pracovník, ručně pracoval, tak si pořád vážil toho, aby tu práci dobře zmo. Anebo i ženy, co tam pracovaly. Abych tam nedělal zmetky, anebo nedělal tak, jak se nežádá. To bylo hlavný. A když bylo tuto, tak bylo všady srozumění.

Mistr, to byl ten první z tych, co rozhodoval, a pak teprve nadmistr a inženýr. Ale mistr vedl práce. Ten viděl hned, kdo je schopnej. Řemeslo potřebuje, aby si to člověk zapama-

Josef Kocman při prvním svatém přijímání

toval, potom aby si to udržoval a taky podle toho dělal. A to vezme všechen čas, vodkdy začne pracovat až do důchodu. Pořád je, co se novýho naučit. A kerej to nemůže zmáhat, když vidí, že není moc chválenej, pořád je nějaká kritika na něj, tak von většinou uteče sám. Nemusí mu žádný říkat: „Heleď, my tě už nepotřebujem.“ Na těžkej nebezpečnej práci jsou dosti požadavků, takže lidi se sami vytříděj.

Jaké pamatujete rodinné poměry?

Většinou to bylo tak, že v každé rodině žily i tři generacije. Děda s babičkou, táta s mámou a ještě čtyři pět dětí. V každém domku. A někdy děda měl důchod, ale někdy neměl, a tátovej plat nevystihl pro celou rodinu. V poválečných letech byla strašná bída. Bylo všechno rozmlácený, nebyly fabriky, kerý se zmohly hned po válce. A i když se některý zmohly, tak ve 47. roce bylo znárodnění všech fabrikách a znova to zabrzdilo ještě na tři čtyři roky. Než se to všechno zorganizovalo a začaly se všechny kola zase točit, tak to dosti dlouho trvalo. Politický strany se rvaly o sílu, pak byly vyvolený ty, kerý musely bejt vyvolený. Prošli jsme těžký doby. Nedostatek byl zvláště na potraviny, voblek, vobuv – dávaly se lístky. Říkali tomu kartely. Kartela „A“, „B“, „C“ a tak dále. „A“ měl havíř, kerý dělal pod zemí, „B“ měl ten, co dělal venku, „C“ byly rodiny těch dělníků. Lístky byly na volej, na cukr, na nějaký maso, když na něj stih⁴.

Tady u nás na Eibenthalu měl každý nějaký malý hospodářství. Prase, dvě kravičky nanejmiň, takže už měl i mlíko, sýr, smetanu, brambory, pšenici. Na tom políčku si každé všechno nadělal. Nebyl žádný velkostatkář. Maximálně dvanáct třináct hektárůch pole

Josef Kocman v mládí

³ podle – vedle, u

⁴ stihnout na něco – dosáhnout na něco

měla jedna rodina. Nebylo to moc. Holky, ženský pracovaly na poli a kluci, chlapi pracovali v dolu.

Každě se připravoval, až doroste a založí si rodinu, aby už nastřádal nějaký peníze. Potom bratři, bratrance, švagrové mu pomáhali vystavět domek, kde dostal plac po rodičích jeho nebo manželky. Většinou se to dělalo tak, že nebrali peníze bratři od bratrů, ale když si ten nejstarší chtěl postavit domek, všichni přišli a von si psal: „Honza – pracoval u mě měsíc a půl, Josef pracoval u mě 68 dních, Franta pracoval tulik, tamten tulik.“ Jeden uměl hezky stavět z kamene, druhý uměl osekávat klády, takže je osekával na trámy, jiný uměl dělat šindel. Každě měl nějakou náklonnost⁵, i když třeba ne dokonalý řemeslo. To pak dělali jiní, kteří posazovali podlahu, dělali vokna, dveře nebo nábytek. Takový selský, jako pro havíře. No a pak von pomáhal každému,

kdo pomáhal na staveništi jemu. To se drželo několik generací. Jsem mu dlužen, a když ne já, tak moje děti. Žádně nemoh nashánět velkou sumu peněz. Za jedno, že se kdy a kdy peníze měnily, za druhý, kolik se jich vydělalo, většinou se použily, že bylo potřeba voblek, bylo třeba vobuv, bylo třeba i zboží, který se nedalo vypracovat, jako cukr, sůl, rozličný potřebný železí a nářadí do domácnosti, na pluh, na vozy, řetězy, podkovy. Železa se kupovaly nový, ze kterých se pak vykovávaly podkovy a všechno, co bylo potřeba. Na to se muselo včas pamatovat. Nebudeš mít v létě s čím vokovat voly. Ztratil dvě podkovy a za tři dni vůl chrome. Když se slyšelo, že podkova začíná klapat, tak honem ke kováři, aby ji přibíl zнова. Utrh ji dočista, vočistil a přitáhl ji a zasejc držela, než se ušoupala.

Josef Kocman (vpravo) s Josefem Nedvědem

Moje tchýně byla o devatenáct let mladší než její nejstarší sestra. To je velikej rozdíl. Bylo deset dětí u Vendelína Pospíšila. No a za to voni byli původně jenom tři Pospíšilové, Franta, Tonda a Vendelín, ale každě měl deset dvanáct dětí a za několik generací to vidíte po Eibenthale, je to nejsilnější, nejbohatší rodina. Někdy tady bylo nejvíc Löwůch. Řikaly ty vostatní vesnice, že na Eibenthale je víc lvůch než psůch. (smích) Taky někdy bylo hodně Kocmanůch, ale teď už jsme jenom dva. Vyhnuli tím, že třebas se rodily jenom dcery, anebo někteří běhali jako řemeslníci, měli takový stavitelský party. Stavěli domy, chlévy, cokoliv. Bylo deset dvanáct chlapůch a ti dycky odešli zjara, většinou po Velikonocích; a vraceli se po posvícení, po sv. Havlu tady na Eibenthale, anebo někdy až po sv. Barboře 4. prosince. Chodili do Srbska, do Maďarska, tenkrát tady bylo ještě Rakousko-Uhersko, tak chodili po svej říši a nepotřebovali moc papírování. A někteří z těch mladších chlapů si tam třeba někde našel holku a už tam zbyl.

Josef Kocman ve vojenském

Jaká byla vaše školní léta?

V základní škole jsme měli dobrý učitele. Vod první do čtvrtý třídy jsme se vyučovali v češtině, a to nám chytilo dobře, že jsme nezapomínali česky mluvit, psát, číst a český chování. Ale i dýlejc, když jsme se vyučovali v rumunštině, jsme měli dobrý učitele. Od první do čtvrtý třídy jsme měli tři český učitele. V první pana učitele Karlovskýho, ve druhé a třetí pán učitel František Lesák, ve čtvrté Jirka Kubíček. A protože tenkrát nebyl druhěj stupeň, rok jsem byl doma, dožil jsem krávy, chodil na pole, dělal jsem všechnu ostatní práci jako všichni a potom se udělal i druhěj stupeň od pátý do sedmý. To už se vyučovali

⁵ náklonnost – předpoklady

všechny předměty v rumunštině. Pořád tady v Eibenthale v místní škole, která měla čtyři místnosti, kde zůstával taky ten český učitel.

Škola je pošetí přestavovaná, první byla menší, tak ji přístavěli, udělaly se čtyři třídy, kanceláře, tam byly sklady, kde se držely potřeby pro chemii, všelijaký nářadí, mapy a takový.

Vod pátý do sedmý třídy se tady vyučovaly i základy havířiny, poznávání kamenů, základní geologie. A kdy a kdy nás zavedli na šachtu, abysme viděli, jak se tam pracuje. Jak se pracuje s vrtačkou, se sbíječkou, jaký je tam větrání, abysme došli do styku s dělníkama. Většinou říkali: „Není to lehký, musíš makat. A když makáš dost, tak všechno je v pořádku, pak je i slušnej plat, jsi i pochválenej vod pánůch, a když říkaj pán, že jsi dobrej dělník, třebaš na to ještě ten příplatek máš. Tak každej je za svoji práci rád, je spokojenej.“ Takže my jsme měli náklonnost už ze školy na havířinu. A tím, že rodiče většinou byli havíři, tak říkali: „Kam bys šel? To bys musel do města do školy. A víš, rodina je dosti velká a je jenom jeden plat, tak tě nemůžu držet ve škole ve městě, abych za tebe platil.“

Nejdřív jsme ve škole dělali simultány⁶, tak jsme byli první a třetí třída a druhá a čtvrtá dycky s jedním učitelem. Když byli český učitele, tak jeden z manželů vyučoval v češtině dějepis, zeměpis, přírodopis, matematiku, rumunštinu, češtinu, jednou bylo čtení, jednou byla gramatika. A učitelova manželka, která uměla většinou rumunsky, předávala rumunštinu. Každý den byl jinej předmět v rumunštině. Od pondělka do soboty. Jenom ve dvou se vyučovalo. A v každé třídě bylo až čtyřicet dětí. Ve vyšších třídách, tím, že přicházely i děti z ujbánský⁷ školy, kde se učilo od první do čtvrtý třídy, už byly založený jednotlivý třídy, takže od pátý do sedmý nás bylo třicet pět dětí. To už všechny předměty předávaly v rumunštině. To požadovali i rodiče některých Čechů, ale hlavně bylo polovic dětí z rumunských rodin z Ujbányje.

Od první třídy jsme se museli učit i ruštinu, v druhé jsme začli s francouzštinou. Takže jsme se učili česky, rumunsky, rusky a francouzsky. Moc u těch malých dětí to nezostalo, ale bylo to dobrý. Pro nás ruština nebyla moc těžká, protože to byla slovanská řeč. Spíš se nám zdála těžká francouzština. I když je to latinská řeč jako rumunština, ale jedna i druhá nám byly dosti těžký, že to byl úplně jiný slovník a doma se mluvilo všady jenom česky. Aby děti nezostaly s hendikepem, tak za to se to takhle promyslelo, aby se druhé stupeň dělal v rumunštině. I tak měly slabý slovník, kerej nečet dostatečně literaturu. Do sedmý třídy rumunský spisovatele, potom ve vyšších třídách se vyučovala i evropská literatura. Když jsme zhotovili sedmou třídu, tak mimo dvou, který měli nějaký zdravotní

Svatba Josefa Kočmana (oddávající P. Václav Mašek)

vady, všichni jsme šli na nějaký řemeslo nebo na střední školy. Často jsme šli na havířský školy, kde všechno nám bylo hrazený – vod tužky až do vobleku a spaní.

V padesátém sedmým roce, když jsem šel do pátý třídy, už jsem měl ztracenej rok, ale některý měli dva anebo tři, a ještě začli vod pátý třídy zároveň s námi. Každý si mysl, aby stihl pracovat trochu lehčej než táta, kerej musel pracovat pod zemí na nejtěžší a nejnebezpečnější práci. Bez školy nejde dělat řemeslo ani jít na vysokou školu. Základ musel být pevnej, abych to zmožil na vyšších třídách. Tady se na to nejmíc dbalo a bylo tu nejméně abandonůch – vopuštění školy – proti vostatným vesnicím. Ne každej to chce přiznat, ale na českých vesnicích, i rumunských, bylo tulika dětí, skoro na polovic, který nedodělaly ani sedmou třídu. Některý sotva dodělaly čtvrtou, protože se říkalo: „Eh, stejně z tebe bude sedlák anebo selka, tak musíš vědět, jak se doma dělá práce, to se naučíš vod mámy a vod vostatných. Na co je ti potřebná škola, když stejně stihneš na hrubou práci.“ Tak to viděli některý, ale tady bylo dost rodičůch, kteří to mysleli tak, aby si děti udělaly nějakou školu. Už hodně dávno, hodně přede mnou se dbalo vo školství, v Eibenthale asi nejmíc ze všech vesnicích. Jenom ze sčítáního, co bylo v roce 1907, co jsem viděl. Tak to je ohromný skok, kolik lidí jich bylo negramotných v tej době, tak Eibenthal na tu dobu měl asi 2,6 %. A ty ostatní vesnice měly 48 %, některý 60 %.

Ale tady byly doly a už vod tenkrát rodiče dbali na to, ať děti choděj do školy. Aby nemusely dělat jenom v dolech, aby si udělaly nějaký řemeslo. I když si rodiče přivydělali

⁶ simultán – třída složená ze dvou ročníků

⁷ Ujbányje – maďarská varianta názvu hornické kolonie Baia Nouă (Nové Doly)

nějaký peníze, tak dopláceli na děti, když je drželi někde u mistra ve městě, ať se vyučí. Jakýkoliv řemeslo – švec, bednář, truhlář, krejčí. Řemesla, kerý nebyly havířina a dřina.

A vy jste tedy šel na řemeslo, které s tím havířstvím ale je spojené.

Ano, protože tak jsme si to domluvili i s rodičema. Bylo by dobrý, aby nejstarší z bratrů, aby vypomahal, a za ty tři roky, když udělá to řemeslo, tak bude dospělej, už zastane nějakou práci, a přitom vydělá i nějaký peníze. I když na začátku, jak se vědělo, byly ty platy dosti malý, mizerný. Jedna osoba sotva se z toho uživila. S profesionální školou, tři roky, to bylo tenkrát počítaný jako vysoko připravenej řemeslník. Byly ty platy takovejch 700 lei, to za to ten člověk měl jenom jídlo a někde nějakej kvartýr, kdyby platil, tak mu nezbylo nic. No a když by potom měl ještě rodinu a manželka by nebyla zařazená nikde v práci, anebo jim nepomohli rodiče, tak trpěli hlad, nebo byli z dluhu do dluhu. To nebylo lehký. Za to utíkali rovně na havíře, protože havíř už měl vod tisíc lei nahoru.

I ze zemědělství všichni utíkali, zvlášť, když se začala zakládat družstva a povinně se lidem odjímalá pole, vzalo se jim všechno náradí, co měli na polní práce, a koně, voly. Ale nesměli je zkraje přimát nikam, jenom do dolůch, tak v dolůch bylo pořád dost pracovní síly. Ono se říkalo: „Tam není třeba moc školy, ale sílu ať má.“

Josef Kocman stojí uprostřed, za manželkou držící syna v náručí

No, tak jsem udělal školu, která byla naražená na havířinu. Někteří šli na zámečníky, jiný jsme šli na elektrikáře, jiný šli na svářeče, jiný na kováře, dřevaře, výbušníky, každej, co si vybral. A ta škola byla hrazená trustem, to byl takovej kancelář, kerej byl přes všechny uhelný doly tady v Banátu. To byl *Trustul miner Banat Anina*. Tak jsem stihl pracovat na ujbánskej šachtě v dolu, na co jsem se připravoval. Ze školy jsme přišli a říkali jsme si, že jsme přeplněný s tou nejnovější technikou.

Dělali jsme praktiku⁸ vod druhýho roku zařazený do dílnách po šesti vosmi učňů v dílně ve městě. Každěj trimestr jsi přešel do jiný dílny. Bylo jich asi devět a některý stihli šest za ty dva roky udělat. Někde opravovali motory, transformátory, navijáky, co se spálilo. Jinde se dělaly instalace motorů do 100 KW, všechno nový, že tam se zakládaly nový doly. Ventilátory, kompresory, pumpy. Práce tam bylo, mohls vidět. Jeden trimestr se dělalo u telefonie, kde bylo takových osm nebo deset lidích jako telefonisti. A ti se připravovali do podzemí, ale i povrchní. A při telefonii se vyučovalo i o semnalizare⁹, co byly po šachtách, abych to viděl prakticky – kam přijde každej drát uvázaněj.

První rok se učeň učil, tak jak to bylo ve všech profesionálních školách, pilování, řezání, sekání dlátkem na železo, jak máš bejt na to voblíklej, jak máš mít brejle, jak to máš všechno držet v ruce. To byla takzvaná mekánika. Říkalo se: „Na co to budem potřebovat?“ Ale za několik let jsi potřeboval vopravit vypínač, dát tam jeden nejtek, kde se utrhl. Musel jsi ho tam umět dát, že skrz jeden nejtek jsi neposlal vypínač, který stál nevím kolik tisíc, zpátky do fabriky. Jinde se ti utrhl šroubek v bloku železa, tak jsi to musel umět vyvrtat, vyndat a dát novej závit, třeba silnější. Muselo to ještě sloužit a nesmělo to bejt povolený. Když máš vyndat šroubek, kerý se ti utrhl zároveň s tělem, tak potom vidíš, kde čert spal! (*smích*) To ti vezme čtyři hodiny.

Když přišel jeden z profesionále¹⁰, tak po tom hned sáhli v každý fabrice, toho nenechali vovedít. Jo, ale taky hned na něj dali sedlo a musel táhnout. Hned mu dali čtyři pět tutych, kerý byli nekvalifikovaní a kerý se musejí naučit. A musel jsi vodpovídat za ně. To taky nebylo lehký. Ale kdo jedenkrát už měl řemeslo, tak mohl jít kamkoliv po celým Rumunsku. Někteří šli na loděnice do oršavskýho šantiéru¹¹, na elektrárnu Želený vrata, jiný zostali v Anině. Každěj, kde si našel. Jiný šli do Temešváru, tamti do Rešic, tamti do Caransebeș, rozlítali se na všechny strany. Až na těch pár, který jsme zostali tady doma. Byla to výhoda, že třebas už nemusel dělat tu nebezpečnou havířskou práci, i když nebezpečí bylo

8 praktika – praxe
 9 semnalizare – signalizace
 10 profesionála – odborná škola
 11 šantiér – přístav

pořád. Kámen mohl padnout na ruku nebo na hlavu i tomu, co lezl po žebříku. Vypojila se elektřina a musel jsi lézt jako krysa po nahoru. Když se zastaví elektřina, tak nejde nic. Kompresory, ventilátory, nic nic nic, tak tam nebudeš čekat. Za dvě a půl hodiny se kyslík vydechá, a potom lapá po luftu a nenadechne nic.

Elektrikářů bylo šest vosm. Někerý byli v túře – kerý šli do všech směnách, a pak druzí, ti starší, dělali většinou v dílně, a když chodil do dolu, tak dělal hlavnější práce, za kerý byla větší zodpovědnost. Za ty von podepisoval. Za všechno, co tam udělal nebo instaloval nebo měřil, co bylo potřebný, všechny ty zazemnění¹², ty dělal většinou šéf – parťák. Na to se dbalo. Když přišli inspektoři vod pojištění práce, přinesli aparát a chtěli vidět, jaký je zazemnění u každého motoru. Musel jsi mít maximálně 10 ohmůch, jinde jsi mohl mít i 20 ohmůch rezistencu¹³ na zazemnění, ale byly i takový, kerý nesměly přecházet dva ohmy odporu. Ale to už byla teda čertovinka, aby se to zazemnění srazilo na dva ohmy odporu. Ale když byl člověk řemeslník v dolech, tak musel trochu umět i svařovat s elektrodou, musel umět trochu dělat i v kovářině, musel umět vopravit, co bylo třeba.

Práce v Eibenthalu bylo dost. Ale co jste dělali ve volném čase?

Víte, mladí lidi potřebujou i nějakou tu zábavu, že nebudou pracovat jak roboti. Mladý člověk potřebuje i nějaký to pobavení. Ať už taneční zábava, divadlo nebo kino. Tenkrát byly i na Ujbányji i v Eibenthalu tři promítání tejdně. Při filmu byla ještě jedna malá bubína¹⁴ – političní žurnál. To promítali před filmem, bylo to většinou nasměrovány na politiku nebo proč je potřeba tulik uhle, proč je potřeba zlepšit tuto anebo tamto, takový všeljaký.

Podle¹⁵ toho jsme se v češtině naučili český divadla. Potom jsme se museli naučit povinně i rumunsky. Rumunský učitelové dělali divadlo se školníma dětma a mládeží, ale chtěli i s námi, ať se s tím může vyjít i jinam. To už bylo divadlo dosti složitější, ne takový primitivní. A pak přišli i lidi vod syndikátu¹⁶ ze šachty a říkaj: „Vy jste naši zaměstnanci, vy musíte zahrát i u nás v divadle.“ Takže jsme chodili dva dni na jednu zkoušku, dva dni na druhou, dva dni na třetí a táta říkal: „A ty už nebudeš doma dělat nic? Budeš chodit jenom na zkoušky, bude z tebe nějaký artist?“ (smích) Řekl: „Já bysem řek, abys se toho nechal a hleděl si doma vidlích, lopaty, sekyry. Je dost práce, kam se podíváš. Na poli, s dobytkem, seno, vobilí, dřevo. Myslíš, že to všechnu stačím já?“ Tak potom abysme nechodili ve dne,

tak jsme chodili v noci na ty zkoušky, abych mohl ve dne dělat doma. Takže mi bylo dopřáno třeba čtyři hodiny spaní a vostatní – něco na práci, něco po cestě, něco na zkoušce.

Zábavy taky byly, třeba muziky na svátky, co byly většinou podle víry, ale byly i jiný. Povinný státní svátky – 1. a 2. máje, 23. a 24. srpna, to bylo osvobození, převrácení zbraní proti Němcům v 2. světové valce. Havířskej den jsme si drželi, ale ne 4. prosince, jak to bylo vodjakživa a všady na svatou Barboru, ale druhá neděle v srpnu, protože se říkalo, že co se může v zimě, že 4. prosince je dycky špatnej čas¹⁷, nemůže se nikam do přírody, a takhle v srpnu mohla dycky oslava být venku. Jen když přšlo, tak se šlo někam dovnitř. Většinou se přivedli muzikanti, zvláště pro Rumuny, aby jim zahráli jejich národní lidový písničky a tance – hory a sârbie. To se jim líbilo strašně, na ty dni to muselo bejt. No a na Novej rok, na Vánoce byly muziky většinou na ujbánským klubu jenom takový chudší, protože Rumuni na Vánoce většinou vodcházeli. Kerý byli až z Moldavy¹⁸, ti šli domů jednou do roka, když měli dovolenou, jinak ne. A dýlejc už ani neodcházeli, že tam už neměli co dělat. Rodiče byli mrtví a bratři se o pole a domy rozdělili.

Zábavy se udržovaly, kolik nejvíc mohly. Někdy k tomu přispívaly syndikáty a natlačovala na to i komunistická strana, aby se pro mládež dělaly zábavy a všeljaký sdružení. V tom je měli poučovat a vést k mravnímu životu většinou učitelové. Měli to nakázaný, kolik hodin musí pracovat s mládeží z tý lokality. Za to¹⁹ oni nás natlačovali do všeljakých divadelch a písničkách v rumunštině. Na češtinu jsme chodili sami, tam nás nemusel žádný tlačit, to bylo naše a chtěli jsme si to zachovat a měli jsme dosti brožurkách a knížkách s divadlem

Josef Kocman s dětmi

¹² zazemnění – uzemnění

¹³ rezistenc – odpor

¹⁴ bubína – cívka s filmem

¹⁵ podle – vedle

¹⁶ syndikát – odborová organizace

¹⁷ čas – počasí

¹⁸ Moldava – Moldavsko

¹⁹ za to – proto

přineseny z Čech. Některý měly třeba přes sto let, ale zahrály se po vesnicích. Byly to většinou divadla napsaná pro vesnický obyvatelstvo, takový veselohry – komikarie. No ale některý byly i dosti složité, že měly třeba dva i tři akty. Byla tam řeč třeba o havířích na Ostravsku, vo ševcůch anebo o lesákách, tam byli fořti, hajný a já vím jaký myslivci všichni. A hezky to bylo složený, pěkný slova byly vybraný, aby na každou druhou třetí větu se rozléhal smích v sále.

Každou zimu jsme se naučili, tak potom jsme vycházeli po vesnicích. Už to byl takovej začínající festival mezi českýma vesnicama. Přitom jsme se naučili třeba barem²⁰ deset dvanáct písniček a než se zvekslovala – vyměnila – ščéna, tak zpívali nebo přednášeli všelijaký špásy, monológ nějaký nebo pěkný veršík vod českých spisovatelů. To se koukalo udržovat. A zase s rumunským divadlem jsme šli až do Bukareštu. Tam byly zase tance, divadla a písničky v rumunštině. Nebyli jsme daný na stranu.

My jsme byli rádi, že jsme mohli do všech českých vesnicích, a pokaždý jsme pozvali místní, aby nám to vopláceli. Zkráje, ty první dva tři roky to kulhalo. Přišly jedna nebo dvě vesnice za celou zimu, většinou ty větší – Gernik, Helena, někdy Bígr, že byli nejbližší. Ale Rovensko nebo Šumice, ty už nestíhaly. Jedenkrát jich bylo miň, bylo těžký už vybrat tu mládež do kroužkůch, ne všichni byli schopný, a který by byli schopný, tak třeba vo to nedbali. Ale přesto můžu říct, že jsme si to mládí užívali. Scházet jsme se s vostatnými a taky jsme si tam třeba vybrali holky. Kerý nenašel tady nebo si nemohl vzít tady, že tu měl kolika sestřenicích, tak ses tam po nějaký podíval a většinou se stalo, že se z takových zakládaly rodiny. Některý si zase vybrali u nás a vodvedli si ji do jiný vesnice.

Dělala se taková výměna manželék. Tady to bylo založený knězama vod začátku. Už vod misionářů, kerý sem byli posílaný, aby se zachovala katolická víra. Ti už tenkrát zařídili, aby se chlapci nervali vo holky, že jim tam přišli druhý je vybírat. Tak jim to vysvětlili, co to znamená konsangvinita – co znamená velký sblížení krevní, a že z takovejch rodin pocházej retardátní děti, poškozenej rozumově. To už se tenkrát znalo, tak se na to dbalo, že po dvou, třech generacích, v tej malej vesničce, ať už tam bylo dvě stě čtyři sta lidích, že všichni skoro byli sblížený krevně. Chlapí zapřáhli koně, do vozu jich tam nalezlo šest vosm a jeli do susední vesnice. Vzali si kufry, kde si dali sváteční vobleky, aby se jim nezaprášily po cestě, tam se převlékli a mohli tam jít k muzice.

Havíři měli plat dosti slušnej, tak si dovolili koupit i dražší kostum²¹, košile, pěknější látky. Látky z jemnýho bumbacu – bavlny – se dovážely jenom pro svátek anebo pro nevěsty. To se potom ještě barvilo a vyšívaly se všelijaký kytičky. Každá vesnice měla svůj kroj, jaký kytičky

tam dělali, malovali a vyšívali. Kroje na vesnicích se zachovávalo až do 50. let. Po válce se začly dovážet hotový kostúmy, už se nechodilo ke krejčímu. Prvně jenom pro muže, dýlejc už začly i pro ženy. Ve 20. letech do katolických týdeníků se dávala i nejnovejší móda.

Už tenkrát se časopisy i noviny z Čech objednávaly skrze kněze. Vopatřovaly se pro každou knihovnu, kde byly fary. Kde bylo více obyvatelůch, tam byly fary, kde mohl kněz bydlet. Na začátku měly faru jenom větší vesnice – Svatá Helena, Gernik, Eibenthal a Šumice. Vostatní měli jen takový domky podle kostela, kde mohl kněz třeba jenom přespát, ale neměl přiřazený póle k faře, aby měl kde si sít a sázet. Tak to bylo zavedený ještě za Rakouska-Uherska, každé kněz dostal 5,5 hektárůch pole. Ale on tam nechodil s motykou vokopávat kukuřici nebo brambory, chodili mu lidi. Měl na to slušnej plat. Kněz byl vysokoškolač a taky hlavní úředník ve vesnici. Von dělal všechny úřední papíry, byl to nejvyš školovanej chlap ve vesnici. Někde byl třeba i učitel, kantór, kerej měl tři roky fakulty, ale neměl pět nebo šest jako kněz. Ten znal právo kostelní i civilní. Za to von mohl dělat křtící listy, voddávací listy, úmrlčí listy a rozhodoval i rozličný jiný problémy.

Zajímáte se o to, co se děje v České republice?

(vytahuje české vojenské časopisy) Mám jich na půdě ještě hodně, hodně. Měl jsem objednaný i *Naše snahy*, časopis organizace Slováků a Čechů v Rumunsku. Snažil jsem se dycky, abysm byl tak trošku na úrovni běhu dnešní společnosti, ať už ve světě, v Čechách, v Rumunsku, kdekoliv. Vono je to třeba, aby si každé do svý generální kultury zařadil ze všech druhůch. Nejhlavnější je to u tych mladých, ale neškodí to ani v mojom věku. Když člověk drží krok se vším během sociálních příběhů na světě i na vesnici, nikde nevypadá sprostě, když s někým chce založit diskusi, ať je to v jakémkoliv doměnu.

Chtěl byste Čechům něco vzkázat?

Co říkám všem, že je to moc pěkný, že se na nás nikdá nezapomnělo. A to se může vidět i z našeho života, jak dosti čistě ještě mluvíme češtinou. Ještě se nám pořád posílaj český učitelové, kerý tu jsou, aby udržovali češtinu a českou kulturu, kerou přenášejí, ať už s novinama, časopisama nebo knížkama, kerý sem dovážejí. Tak aby si pořád takhle na nás vzpomínali. My jsme taky ti čistokrevní Češi, který jsme nezapomněli, vodkad pocházíme. A tak, jak my jsme za to hrdí, že jsme Češi, tak aby se ani voni za nás nestyděli, že jsme jejich výhonky.

²⁰ barem – hovorová výtýkáci částice

²¹ kostum – oblek

Když jsem zpíval, třás se kulturní dům

Rozhovor s Josefem Maškem, mechanikem a muzikantem z Gerniku

(narozen 9. 4. 1955 v Gerniku)

Narodil jsem se na Bílou sobotu ráno, když zatroubil pasák. V Gerniku na čísle 93. Dědeček pracoval deset let v dolech na uhlí v Anině, když byla válka. Za deset let přišli zpátky a umístili se na čísle 93, tam jsem se narodil.

Máte sourozence?

Byl jsem druhý. Mám sestru o tři roky starší, než jsem já. Pak mám bráchu, který je o tři roky mladší.

Jak vzpomínáte na rodiče?

Rodiče byli dobří, jenomže když mi byly asi tři roky, tak tatínek oslepl. Dědeček dělal v dolech a na výbuchy měli takový kapsle. Tatínek s tím něco dělal, když mu bylo osmnáct let, a jedno voko mu to vyrazilo dočista hned. Do dvaceti sedmi let měl v tom druhém oku ještě tři kousky. A protože to tam měl, dostal glaukom a ztratil i to druhé oko. Neměl kdo pracovat, takže dědeček pracoval. A můžu říct, že od mládí jsem musel pracovat na poli a všechno dělat. Tatínek tím, že byl v Anině, tak byl jediný z Gerniku, kdo měl sedm třídách.

Ostatní měli čtyři třídy?

Ano. On měl sedm a byl hodně dobrý. Jaký krásný rukopis měl, jak dobře uměl počítat a všechno. Tenkrát sedm třídách když bylo, to bylo, jako by teď měli dvanáct třídách. Po stránce tatínkovo jsem dostal dosti dobrou výchovu. Dobře jsem se učil a věděl jsem věci o životě jinak než tuti místní z Gerniku.

Bylo to tím, že byl tatínek vzdělaný.

Jo. A mám takovou památku. Tím, že tatínek nemohl psát, tady lidi z Gerniku, když si chtěli zadat na důchody, tak vždycky chodili k nám, já jsem psal a tatínek mi vždycky diktoval, co mám psát. Vždycky jsme psali na ministerstva a tady na to sociální. A hodně lidu jsme ten důchod zařídili. Tím, že tatínek neviděl, byl na nás dosti přísný. Nesměli jsme lhát. Tak nás choval, abysme řekli všechno. Ale nemůžu říct, že by na nás byl zlej.

Mohl tatínek dělat nějaké práce v hospodářství, když byl slepý?

Měli jsme tady strýčka, co měl sestru mé babičky, a ten dělal nůše. Dědeček šel do lesa a přinesl tatínkovi lísky, naloupal mu je. Tatínek si to všechno ostrouhal a upletl.

Váš tatínek byl vyhlášený nůšař. Lidi mi tady říkali, že to nebylo jen tak, že člověk musel přesně vědět, z jakého keře vzít proutky.

Jo, to jsem všechno věděl. Aby to bylo mladý. Od tatínka se všechno naučil brácha. Já jsem mu to uměl v lese najít, pak se to napařilo, naloupalo.

Ale polní práce byly na vás a na dědečkovi.

Já jsem měl devět roků a chodil jsem s dědečkem sekát. Někdy z toho i plakal, že už má někoho, kdo mu pomůže.

Od kolika let jste oral?

Dědeček zemřel, mně bylo třináct let. Pamatuju se, to bylo na zimu, kukuřice se sklízela, on byl na poli, bylo mu šedesát šest roků. Když nakládal ty otýpky ty tuluziny¹, nějaká

Josef Mašek s oblíbeným akordeonem

¹ tuluzina – stéblo kukuřice bez obilky, rostlina, z níž byly otrhány klasy

Hudební začátky – zpěv s bratrem, asi rok 1977, Josef Mašek je první zleva

ta tuluzina spadla na koně, oni se lekli, on spad mezi a koně ho pomačkali. Pamatuju si jako dneska, že jsem si neuměl našikovat ten pluh, ono mě to rýlo a nevoralo vůbec. Já jsem za tím běhal a někdy jsem si hnedlá zaplakal.

Dědeček zemřel dřív, než vás to stihl naučit.

Ani mi to neukázal. Na dědečka mám takový vzpomínky. Tatínek vždycky ráno, když dědeček šel do chlíva ke koňám, ke kravičkám, tam bylo třeba vyházet hnůj. Tatínek nás posílal: „Jděte tam dědovi pomoci.“ Dědeček se ptal, když jsem přišel: „Co tady chceš?“ „Táta mě poslal, abych vám přišel pomoci.“ „Ne, ty jdi nahoru, ty si vem knížku, ty se uč. Tohle si udělám sám.“

Jak vzpomínáte na maminku?

Maminka to měla dosti těžký. Tatínek neviděl, ona nás rostla², pracovala na poli. Když jsem byl menší, maminka chodila s dědou do lesa na lísky. Nosila to na rameně, svazek

deset dvanáct lískách, třímetrový. Nýčko ke stáru ji vždycky bolely ramena a říkala: „To mám z těch, jak jsem nosila lísky.“ Když už umřel i děda, my jsme byli malí, tak všechna ta práce na poli byla na ní. Tatínek šel po paměti – krmení koní, napájení, to byla všechno jeho starost. My jsme se ráno vzbudili, jsme se najedli a koně jsme měli zapřahnutý do vozu a jeli jsme jenom na práci. To byla velká pomoc.

Když jsem skončil osmou třídu, šel jsem tady do Nový Moldavy na řemeslo se něco učit. Na zimu nebo z jara, když potřebovali pomoc, tak vždycky šla maminka a chtěla na ředitelce, aby mě dva tři dni nechala doma, abysme zasílí. Já jsem se učil dobře, to nebyl problém. Jinak jsem byl na internátu. Mám jedenáct tříd.

Co to bylo za řemeslo?

Tady do dolůch. Dělalí jsme mechaniku, jak se to těží všechno. Byli jsme takový vzdělanější pracovníci.

V sedmnácti jste skončil školu ve městě?

V osmnácti, rok jsem byl doma. Dával jsem zkoušky do Rešic, chtěl jsem dělat mechanika, spravovat auta. Prošel jsem, ale neměli místo. Zůstal jsem doma. Tatínek mě chtěl nechat dělat dvanáct tříd, lyceum. Že bych mohl se učit za českého učitele, uměl jsem zpívat. I ředitel mi to říkal. Já už jsem v sedmé osmé třídě vedl školní chór. Tam jsme měli šedesát sedmdesát dětí. Mám takovou vzpomínku. U nás chodili vždycky mladý večer na štrachandu³. Tatínek šel chystat koně, že pojedeme na zápis na lyceum do Berzásky. Když jsem se vrátil, řekl jsem mu, že nepůjdu. „Táto, nemá kdo dělat doma, peníze nejsou.“ Tatínek mi řekl: „Dělej si, jak chceš, já potřebuju doma i hospodáře, ale já tě chci dát do školy, aby si mně někdá nevyčítal, jako jsem to rodičům vyčítal já. Prodám dva tři pozemky a vyškoluju⁴ tě.“ Já jsem si vyvolil, že půjdu na řemeslo. A až si skončím řemeslo, že si doškoluju dvanáctou třídu. Jenomže když jsem skončil školu, peníze nebyly, jsem se zaměstnal, jsem šel rovně do toho frontu⁵, abych si vydělal. V tom frontu jsem dělal šest roků. Když jsem přišel z vojny, tak jsem se oženil, chtěl jsem stavět, za to jsem dělal v těch dolách, abych vydělal peníze. Pak byly nějaké potíže, já jsem tam něco zdvih, hnul jsem si s ledvinou, pak jsem šel pracovat na těch páskov, co vozily tu rudu ven. Tam jsem dělal štyry a půl roku mechanika na venkově. Ale ty, co dělali v podzemí, vyšlí už na padesát jedna let do důchodu. Tak jsem šel na toponometrii a tam jsem dělal ještě dvanáct let.

³ štrachanda – procházka, zejména mládeže a zejména v noci

⁴ vyškolovat – umožnit někomu studium

⁵ dělat ve frontu – těžít, pracovat jako horník

² vyrůst někoho – vychovat ho, postarat se o něj

Dělal jste tam do jednapadesáti?

Ne, doly se zavřely 1998, měl jsem čtyřicet osm. Když jsme chtěli odstoupit dobrovolně, dostali jsme nějaký peníze. A od padesáti jedna let jsem dostal důchod.

Vy jste vyhlášený gernický muzikant. Jak jste začínal?

V rodině žádný ani nezpíval. Náš starý učitel hrál na housle. Hrál nám a my jsme zpívali. Zpívali jsme české lidové písničky. Mně se to zalíbilo, uměl jsem zpívat. Dělal jsem všelijaké programy. Líbila se mi *Pes jitričku sežral*. Když jsem byl na střední škole, zpíval jsem na zábavách. Na štrachandách, na narozeninách, společně jsme zpívali. Měl jsem kamaráda Frantu Švajnera, ten letos zemřel v Čechách. Hrál na harmoniku, byl o pět let starší. Když byla zábava, tak nás místní muzikant pan Merhaut nechal jednu dvě písničky zahrát a zazpívat. Lidi to měli rádi. Můj bratr Franta taky zpíval dobře. V kulturním domě jsou diplomy a tam se píše, že jsme vzali první místo na sólistiku na *Cântarea României*⁶, bratři Maškové, to nám bylo devatenáct dvacet. To představení jsme dali na Gerniku, pak jsme šli do Nový Moldavy, tam když jsme se kvalifikovali, tak jsme šli do Oravice nebo do Rešic a pak jsme byli v Severinu a dále jsme jezdili po Rumunsku. Zkraje nás doprovázel muzikant Merhaut.

Kdy jste s harmonikou začal vy?

Když jsem si na ni vydělal v dolech. Bylo mi dvacet čtyři. Byl tu nějaký Doskočil z Eibenthalu, on byl profesor na muziku v Oradey a vlastnil opravnu hudebních nástrojů. Přišel sem na Gernik, poznal se s panem děkanem Maškem, který byl tady knězem. Přišel k němu a přinesl dvě harmoniky. Jednu si koupil Piecec a tu druhou jsem si koupil já. A naučil jsem se hrát, hrál jsem pro sebe. V osmdesátém prvním roku tady byl ředitel Alois Špicl z Rovenska. On říkal: „Chlapci, to by bylo, kdybysme tady založili dechovku.“ Nevěděli jsme každý, co z nás vyjde.

Tady v Gerniku dřív nebyly kapely, jenom jednotliví muzikanti?

Byla tady kapela na začátku dvacátého století. Český učitel ji založil, ta nějak nebyla dlouho. Před druhou světovou válkou tady byla dobrá kapela na Gerniku. Tady byli muzikanti, který jsem ještě já poznal. Byl tady nějaký strejda Karel Cízler. Ten hrál na trumpetu, na křídlovku. Když jsme hráli, tak si tu trumpetu vzal a k nám přišel a hrál, až z toho lidi plakali.

Jak vypadala vaše kapela?

Špicl na trubku, já na druhou trubku, učitel Pešic na akordeon, Josef Piecec na akordeon, Piecec Venca na saxofon, Švajner na trubku, malej Mašek na klarinet, Mašek Alois na cuktrombón. Na bicí měl hrát můj bratr. Byl dobrej, ale když jsme se začli učit hrát, konce ke konci měl něco se mnou. On tam bubnoval, třískal, já jsem mu řek, aby se naučil valčík, polku, tango a nebubnoval tam moderní. On se na to naštvál a nechtěl s námi víc hrát. Pak na ten buben přišel nějaký Altman Franta.

Jak často jste hráli?

Pešica se Špiclem byli jediný, kdo trochu znali noty. Měli jsme si jít nakoupit nástroje. Já jsem chtěl na tu trubku, mě ta trubka bavila. Oni za mnou přišli, že budu hrát na harmoniku. Že by to bylo těžké foukat na trubku a pak zpívat. Tak jsme se domluvili, že Pešic půjde na trubku, abysm moh zpívat. Koupili si nástroje, začli jsme chodit na cvičení do kulturního domu. V neděli, a hlavně v zimě na večer. Bylo to těžký, trubky z kraje nevěděly chytat druhej hlas.

S gernickým souborem v roce 1978, Josef Mašek je čtvrtý stojící zprava

⁶ *Cântarea României* – hudební soutěž

Svatba Josefa Maška s Rozálií Károvou, Eibenthal

Jak jste se naučili hrát pořádně?

Potřebovali jsme kapelníka, kterej by nás vedl. Tady byl Lehotský, Slovák z Perechu. Oni měli kapelu tady v těch dolůch, dechovku. My jsme si ho zavolali, aby nás naučil drobet hrát. On nás sem chodil učit, ale taky nebyl vzdělanej, tak ty instrumenty pořád nehrály, co by měly. Aby se štymovaly dohromady. Když jsme se naučili nějaký písničky drobet hrát, tak jsme začali objíždět tudy český vesnice. Řekli jsme si třeba: „Hej, zejtra pojedeme s programem na Bígr, na Rovensko.“ Já už jsem byl ženatej, bydleli jsme s rodičema v jedné místnosti. Já jsem chodil večer na ty zkoušky, přišel jsem a rovně jsem šel na práci. Ráno se mi někdy chtělo spát. Tatínek se na to zlobil a říkal: „Co ty, magarče jeden, jsi ženatý, přijdou ti děti a ty si jdeš hrát s dětičkama. Ty musíš se starat, a ne ztrácet noce.“ Tatínek že neviděl, tak mě viděla maminka. Maminka, když viděla, že jdu s harmonikou, tak to řekla tatínkovi a tatínek už zuřil na to. Tak Rozálka mně vždycky podávala harmoniku oknem, aby to neviděla ani maminka. My jsme měli jenom dvě místnosti, sednici a kuchyň. Tatínek byl většinou v kuchyni a já jsem v sednici hrál, cvičil jsem prstoklady. Otevřel dveře u sednice a řekl: „Nech si to.“ „Proč, táto?“ „Až ty budeš muzikantou, tak já budu popou“⁷.

⁷ popa – pravoslavný kněz

Co říkal tatínek na to, když jste se stal muzikantem?

Když měl svatbu můj bratr, tak byl v kulturním domě, kde jsme hráli. Přišel domů a plakal a říkal mi: „Josefe, to jsem nikdá nevěřil, že takovou muziku složíte.“

Kdy jste se oženil vy?

Než jsme založili kapelu *Bohemia*, tak jsme měli kytarový soubor. Zpívali jsme modernější. Rumunský písničky, Gottovo *Lady Karneval*, *Už z hor zní zvon* nebo *Na Okoř je cesta*. Měl jsem dost holkách, který za mnou koukaly, Rozálka byla nejchytřejší. Já jsem ji poznal v Eibenthal, kde jsme hráli. Ona pak přišla za tejdén na posvícení na Gernik. Drobet jsme tancovali, mluvili jsme spolu. Kdyby nepřišla, nevím, jestli bysme byli spolu. Svatbu jsme měli 1981.

Jak tehdy vypadala vaše muzika?

V roce 1981 jsme začali hrát, v 1982 jsme poprvé hráli na nějakým bále. Bylo to na masopust. Já si pamatuju, že to bylo v neděli večer, byl bál pro všichni. Josef Mudra, on byl takový mluvčí Gerniku drobet, měl krám, kde má teď Piecec hospodu. Vyšel tam na bále a řekl: „Vážený občani, máme tady na Gerniku mladý kluci, který se naučili hrát. Co by to bylo, kdybysme jim teď dali možnost, aby nám taky zahráli?“ Vyndali jsme nástroje, předtím byla harmonika sama, hrál na ni Merhaut. Než jsme založili kapelu, tak jsme mu říkali, aby s námi hrál, ale on nechtěl. Začli jsme hrát, já jsem zpíval. Tenkrát jsem měl hlas, tři roky jsem zpíval bez mikrofonu. Třás se kulturní dům. Lidi začali pleskat, abysme hráli dál, to byl křik a hvízdání. Na příští rok to bude čtyřicet let, co jsme začli hrát.

Po tomto úspěchu už jste hráli pravidelně?

Pan muzikant se urazil, že nám lidi pleskali, a druhý den nepřišel hrát na ženatý bál⁸. My jsme se s Rozálkou oblíkali na ženatý bál, měli jsme tam dávat pít, přišli pro mě muzikanti, že nýčko musíme hrát my. Rozálka ještě dneska, když se rozčílí, tak mi vyčítá, že na prvním ženatým bálu musila tancovat sama. Já jsem šel hrát. Pak přišel z vojny Vrba, ten byl nejlepší instrumentista, hrál na cuktrombón i na saxofon. Tak nás vzala vlna, jak se říká. Já jsem si nikdy nepředstavoval, že budu muzikantem, že budu tolik let hrát. Chodili jsme hrát na *Cântarea României*. Já jsem byl zpěvák, tak všichni chodili za mnou, jednali se mnou.

V roce 1983 tady do Banátu přišel kapelník z Hodonína. Byl tady asi měsíc a půl a doučoval nás i muzikanty v druhých vesnicích. Jenomže jenom Gernik pokračoval dál

⁸ ženatý bál – tradiční gernická masopustní tanečnická pro ženaté páry, v rámci ní dávají novomanželé, kteří se v daném roce vzali, připít ostatním účastníkům bálu

až do dneška. Největší vrchol kapely *Bohemia* byl 1993–1996, když v Gerniku působil jako lékař Valentin Bárta, který hrál dobře na trubku, někdy hrával s Němcema v Rešicích. S tím, když jsme cvičili, tak nám psal i noty. Pak odešel do Německa. Teď v kapele z Gerniku ještě hrají bratři Pieckovi.

Jak jste zakládali v Gerniku krajský svaz (UDSCR – Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku)?

V devadesátém roku, když se založil svaz, tak zakladatelem na Gerniku byl Špicel Alois. Nám Čechům psali profesorové z Nadlaku, Slováci, že chtějí založit svaz. Tenkrát bylo Československo. Jestli se do toho zapojíme. Tak jsme ten svaz na Gerniku založili. Svaz se založil v únoru a pak Špicel odešel v srpnu do Čech, zůstal tady Pešica a ten o to neměl zájem. Tak jsme o tom jednali, měli jsme schůzi v kulturním domě. Byl tam i pan děkan Mašek. Museli jsme vyvolit nový vedení. Byli jsme nějakých 180 mužů. Neměli jsme koho dát předsedu místní organizace. Mně to navrhl, já jsem to nechtěl, třikrát jsem to odmít. Až ke mně přišel pan Mašek a řekl: „Josefe, vem si to, ty dobytek a rodinu nemáš, neměj strach, já ti pomůžu.“ Řekl jsem jim: „Vážení občani, já vám to vezmu, ale jestli to bude nějaká špína, nějaká politika, já vám s tím praštím.“ V únoru 1991 jsem se stal předsedou místní organizace na Gerniku a hned v máji jsme měli festival. První festival byl 1989, ještě za komunismu, ten jsme organizovali my, kapela *Bohemia*. Všechny vesnice přišly na Gernik. Tenkrát nebyly peníze a měli jsme potíže. Název toho festivalu byl *První festival českého folkloru v Rumunsku pod patronací Cântarea României*.

Mezitím byl ještě festival v Heleně v roce 1991.

Každá vesnice měla přijít s nějakou tematikou. Jedině na Gerniku se dělaly dožínky, tak Gerniku padlo, že budou dělat na jevišti dožínky. Pan děkan Mašek mi na list a půl napsal, jak dělat dožínky. Já jsem to dostal do ruky a dělej. Musel jsem vymýšlet, měl jsem veliký štěstí, protože jsem tady měl strašně nadanou mládež, schopný zpěvačky. Začli jsme to cvičit v kulturním domě, měl jsem tam i ženatý páry. Dělali jsme to a vono nám to šlo špatně, já jsem se z toho drobátko rozstonał hnedle. Já jsem si to strašně bral a vono nám to nešlo. Nemoh jsem spát. Od té doby od 1991 já nepiju, protože vždycky, když jsme skončili zkoušky v kulturním domě, jsme se s klukama vožrali. Udělali jsme to asi třikrát po sobě. Až poslední zkouška, než jsme šli na Helenu, to začlo fungovat, jak jsem chtěl já. Měli jsme tam mlynáře, jak se pečou koláče, jak holky žaly v poli, přitom zpívaly. Když jsme přišli na Helenu, Gernik to měl výborný. A naše kapela k tomu hrála.

Kapela *Bohemia* v roce 1995, Josef Mašek stojí druhý zprava

Pak jste začal pracovat pro krajský svaz.

Svaz v Nadlaku má komisi kultury, školství, etnografie a já jsem byl zástupce za Čechy za tu kulturu od 1994 do 2006. Chodil za mnou učitel Svoboda a říkal, ať se koukneme, co dělají Slováci za akce. My jsme tenkrát nevěděli, že můžeme dostat peníze na další akce než festivaly. Festival na Heleně už financoval svaz. My (kapela *Bohemia*) jsme jezdili do Prahy, tam jsme byli desetkrát, třikrát jsme hráli v Rožnově pod Radhoštěm. Žádný nevěděl, že můžeme dostat peníze na další akce, že můžeme udělat tábor, setkání rodáků atd. Já jsem jezdil do Nadlaku a naučil jsem se tam dělat projekty. Že můžeme dělat místní akce, svazové akce a celostátní akce. Když jsem tam přišel a viděl jsem, jak tam profesorové jednají a o čem, učil jsem se. A nikdy jsem se necítil, že bych nebyl uroveň s nima. Někteří ani nevěděli, že nejsem učitelem.

Roku 2002 se stal předsedou Jihobanátské oblasti Draxel. Je to profesor dějepisu, má skončenou univerzitu. Napřed to místo nabízelí mně. Podpořil jsem Draxela a stal jsem se jeho místopředsedou. Nechtěl jsem moc, ale chtěl jsem, abychom si vydobyli naše práva co nejvíc. Chtěl jsem pracovat ve vedení v Nadlaku. Hned první rok jsme ze dvou akcí, které jsme měli, udělali 24 akcí. Druhý roky až 36 akcí za rok.

Svatá Helena
Foto: Ivo Dokoupil

V roce 2005 jsme udělali scénu na festivaly na Gerniku. Udělal jsem na to projekt. Udělal jsem maketu, s ředitelem jsme ji nafotili. Vždycky, když jsme dělali festival, tak jsme celej tejden stavěli scénu. A potom, když festival skončí, tak to za dva dny rozbijeme a ty prkna si pokradou a co z toho máme? Nakonec nám to odsouhlasili.

V Rešicích je odbor pro udržení folkloru a ten každé rok organizoval pro menšiny menšinovej festival, byli to Romové, Srbáci, Chorvati, Maďaři. Přišla řada na Čechy, já jsem to organizoval na Gerniku. V sobotu byl festival menšinovej a v neděli českéj. To byl největší festival, rok 2005. Ve škole na jídlo jsme měli 860 účinkujících.

Jak jste prožívali, když začali lidé odcházet do České republiky? Víím, že jste si kdysi povzděchl, že jste si vždycky vychovali děti a ony vám pak odešly.

Tady máte pravdu. Aby se mohlo jezdit přes hranice, vyjednali jsme způsob, jak jet do České republiky bez víza. Kdo měl průkazku člena svazu, toho pouštěli. Třeba v Gerniku jsme měli 760 členůch. Tenkrát, když jsem jim to dával, chodili hlavně mladý. Říkal jsem si, půjdou, vydělaj si peníze, uvidí způsob života, jak je jinde. Nevrátí se všichni, ale aspoň polovička se vrátí. A Gernik bude prosperovat. Odešel jeden, druhý, třetí, někdy mě to trápilo, že jsem jim já osobně k tomu pomohl, že odešli. Tady se staly takový případy, že

Gernik
Foto: Ivo Dokoupil

odešli mladý a tatínek za tejdén zemřel na infarkt. To mě trápí, že odešli do Čech a jenom dvě rodiny se vrátily. Odešli mi všichni muzikanti, všichni kamarádi. V kapele *Bohemia* prošlo 29 členů a teď jsme tady tři. Od 2016, co jsem byl dost stonavý, tak už jsem s nimi nehrál. Jak lidi odcházeli, neměl už jsem motivaci pracovat na kultuře. A nechtěl už jsem spolupracovat s vedením.

Chtěl byste něco vzkázat lidem do České republiky?

Vzkázal bych, že mě těší, co jsme někdy učili hrát, zpívat. Hlavně chlapci, co byli v kapele *Bohemia*, tak už tam mají tři kapely. To mě velmi těší. Aby se pořád chovali tak, jak se chovali tady a jak se chovají teď v České republice. Já vím, že se chovají dosti dobře. To je můj vzkaz: Aby se scházeli a aby se dělala setkání rodákůch českého Banátu. Když vidím, jak tancují naše tanečky, které jsme je učili jako děti, tak to mě velmi potěší.

Učitel, který nemá rád děti, ať není učitelem. A kněz, který nemá rád lidi, ať není knězem

Rozhovor s P. Václavem Maškem, farářem z Bígru

(narozen 29. 4. 1941 v Gerniku)

Můj život byl na dvou sloupech – plný těžkostí a plný starostí. A je dodnes. Až teprve teď můžu říci, že Bůh mně žehná, že já tady prožívám klid, ticho, odpočinek.

Jak přišli vaši předkové do Banátu?

Já vám první uvedu, proč sem přišli. To bylo v letech 1823 a 1827. V Čechách byla ohromná bída, to byl jeden důvod. Chlapci taky sloužili vojnu až sedm let. Byla bída, pozemků bylo pro tulika lidu málo. Bylo slíbeno tak: Každý dostane 10 jochů pole, 10 jiter, to je 1,6 hektaru. Vojnu že nebudou dělat. Za třetí, nebudou žádné poplatky vůči státu. Když sem přišli, tak to nebyly polnosti, odměřili jim les. Tenkrát se kácelo jedině dlouhou tahací pilou. Káčeli, ale zůstávaly pařezy. Ne jako dnes s družbou, teda motorovou pilou, si udělám pařez, jaké chci. Ženy vykopávaly pařezy motykama. Muži káčeli pilou, porazili, očistili kmen, ty docela menší suky a součky dávali na hromadu a pálili, něco lepší skládali metr vysoké a metr dlouhé, to se jmenovalo metre. To dělal i můj otec. To lepší se odváželo na pilu. Já, když jsem studoval, byl jsem chudý a každé prázdniny jsem musel jít pracovat do lesa. Dělal jsme cesty pro traktory. Nebyly buldozery, ale už jsme jinak poráželi. Podívali jsme se, na jakou stranu je strom nahnutý, přesekali jsme na dolejší straně kořeny, on se naváh sám, pad a vyvrátil pak polovinu kořenů. Oni to vykopávali – co to bylo za mučnou práci. Třetí rok přišlo takový divočiny, že jim všechnu úrodu zničila zvěř. A oni museli dělat ohně kolem políčka a museli hlídat v noci, když

P. Václav Mašek na aktuální fotce

chodila zvěř, aby jim nezkazila úrodu. A nesměli odejít. Všichni byli zapsaní a nesměli utéct. Z Gerniku ale první rok uteklo 70 osob přes Dunaj. V Srbsku byla jakási fabrika na sklo a oni šli do té fabriky pracovat. Ostatní tam zůstali a vojsko je hlídalo, i když jim něco dováželi, sůl nebo ostatní potřeby. Byl to podvod. Lesy dostali místo políčka. Dva roky nesloužili vojnu, to je nechali, ale pak museli sloužit jako všichni. Hlídali tady hranice. A co se týkalo těch poplatků vůči státu, nechali je první rok, ale pak poplatky byly. Za práci něco málo dostali, když odváželi dřevo, ale museli si na všechno vydělat. Jediné, co dostali, bylo pět florinů rakouských¹ měsíčně na osobu, to byla pěkná částka. To bylo jediné, co dostali jako podporu.

To bylo zklamání. Oni dosti vzpomínali a chtěli se vrátit. Pod zemí si vykopali sklepy a to byl jejich byt, než si dokázali sestavit ze dřeva baráček. Ale do té doby jim všechno, co si dovezli na vorech, třeba mouka, zplesnivélo. Když jsem četl tu kroniku a když jsem ji potom překládal, tak jsem slzel. Vrátit se nemohli. Ani spojený s českou vládou nebylo žádné. Nejdříve se obrátili na Vídeň, ale ta neslíbila, že sem někoho pošle. Pak se obrátili na Hradec Králové. První farář, co sem přišel, byl z diecéze Hradec Králové. Tenkrát byla taková doba, že někteří bohoslovci skončili teologickou fakultu a tři roky je biskup

¹ rakouské floriny – rakousko-uherská měna, jinak též zlaté, guldeny nebo forinty

nemohl vysvětit, protože je neměl kam dát. Na každé malinké vesničce byli dva tři kněží a nebyl pro ně plat. Tenkrát měli kousek pole, kousek vinohradu nebo zahradu a až tři roky museli počkat na vysvěcení. Mezi těmi, co už byli vysvěcení, ale byli dáni do malíčkových vesnicích, byl kaplan František Unzeitig. Aby se dostal někam na faru, kde jich bylo méně, dělal konkurz a vyhrál. Radoval se, že přeci dostal místo a že půjde sem, ale když sem přijel v roce 1850, i on byl obelhán. Jemu slíbili, že kostel je vystavený a fara taky. Přišel a našel kostel i faru na plánku, na papíře, a rozplakal se. Viděl, jaké nepořádky tady jsou: Nebyl tu učitel, nebyl kněz, děti se učily, kdy jim to vyšlo. Učily se po rodinách; tenkrát každý dědeček a babička uměli číst, psát a počítat. Měli všelijaké liturgie bez mší svatých, jen modlitby. Co přes týden vydělali, v neděli propili a protančili. Přišla otázka, zda kněz chce odejít, ale jak viděl tu duchovní bídu, zůstal. Dodnes je pochován na Gerniku.

Gerničtí pocházeli většinou od Plzně. Můj praděda měl patnáct let, když sem přišel. Neměl zapsané rodiče, to znamená, že přišel jako svobodný, a to kvůli vojně. Nevysloužení vojáci radši šli sem, než aby šli na sedm let na vojnu. On pocházel ze Žichlice.

Takže se tady lopotili, vystavěli si krásné baráky a ve čtyřicátém sedmém, když sem po válce vrazili Rusi, Sovětský svaz, dovolili Čechům se vrátit zpět do Čech. Například polovina se vystěhovala. Odtud (z Bígru) méně, protože na Kozlu a pod Bígrem byly doly

P. Václav Mašek (vlevo) se sourozenci a matkou

a lidi měli výdělek, tak jenom asi čtvrtka odešla. A i z té čtvrtky ještě několika rodin uteklo z Čech zase zpátky.

Já jsem hodně povídal s těmi staršími, měl jsem to rád. Tady se našli všude taková vypravěči, staří dědečkové, kterým se zase vyprávělo, jak co bylo dřív. Vyprávěli, jak se vystěhovali z Čech, od Plzně do Vídně, ve Vídni se jim připravily vory až pro pět rodin. Tam byla kuchyně a každý měl malíčkovou světničku podle počtu dětí. Po vorech jeli asi měsíc a půl, než přijeli do Staré Moldavy. Stalo se, že na vorech někteří zemřeli, tak vor popotáhli ke břehu, aby je tam položili do země. Nechtěli je házet do vody. Byli i taková, kteří se na voru narodili.

Do jaké rodiny jste se narodil vy, jaké bylo vaše dětství?

Já jsem se narodil dopoledne. Proč to říkám? Ještě nebyli komunisté. Ve čtyřicátém prvním jsem se narodil, a to ještě komunisti tady nebyli. Odpoledne, to už patří komunistům. Můj děda byl dosti bohatý. Měl nejlepší koně na Gerniku, když můj otec byl chlapcem, a přezdívali ho lovčík. Z Čech přišli jako lovci. Děda měl pět dětí a při tom šestém mu zemřela manželka, zůstali sirotkové bez matky. Pak si vzal jinou manželku. Druhý syn byl můj otec Václav. První byl Josef, Václav, potom Karel a pak František. Čtyři chlapi a dvě holky. Měl šest dětí, a i děvčatům se musel dát jakýsi díl pozemku. Syn dostal více než dcera. Nejmladší syn zůstal s rodičema, těm starším se pomáhalo.

Nás jich bylo sedm. Tenkrát ještě nevěděli lidi, co znamenalo na poliklinice dělat potrat. To je vážná věc. Slyšel jsem už jako kněz moji matku, když si s někým vyprávěla, já byl v druhém pokoji a byly pootevřené dveře: „Já jsem měla sedm dětí a nepotratila ani jednoho.“ Já, jako kněz, jsem si říkal: „Bože, děkuji.“ Nejstarší sestra se narodila a neměla v pořádku kyčle. Začala běhat a kolísala sem a tam jako každé dítě. Ale když už to viděli, bylo pozdě a nebylo ani kam jít. Nebyly peníze ani doktor. To by museli do města někam daleko. Ten druhý, Ferdík, Ferdinand, měl dva roky, když se utopil. Rodiče mu koupili krásný zelený klobouček a u nás tekl potok. Mušel si ho zamazat a chtěl ho vyprat. Spadl pod můstek a tam ho to utopilo. Potom jsem se narodil já v roce 1941, tak nás jich bylo šest. Já jsem byl druhý, pak František, který je v Čechách s rodinou, potom se narodila nebožka Marie, ta byla narozená v padesátém roce. Ta se vdala za Štěpána Benedikta na Eibenthalu a zemřela tam, když měla asi třicet sedm roků. A ještě po ní, v padesátém druhém se narodily dvojčata Josef a Johana. Josef je s rodinou v Čechách a Johana je v Moldavě, tady má rodinu a její menší syn je teď v Čechách. Takže naše rodina potom byla jedna z těch nejchudších na Gerniku. Nebyli jediní, co měli šest dětí, byli i druzí, ale i tak jsme byli jedni z nejchudších, protože náš otec měl jen tři hektary polností, a to byla polovina skal, ne orná půda, i když mezi kameny vysekával seno.

Já jsem byl od mých rodičů od mládí veden ke zpěvu. Moji rodiče oba dva zpívali. A když už se nám nechtělo okopávat kukuřici, začali zpívat a nám to prošlo. Chytilo nás dvanáct, jedna hodina a: „Děti, spát!“ – „Ne, zpívejte ještě!“ Všecko vstalo v paměti. Sepsal jsem 350 lidovek, ale to už jsem byl volnější. Až dvacet nás jich bylo kamarádů. My když jsme začli zpívat, to bylo! Chytili jsme se s klukama a: „Venco, kerou zaspíváme?“ A když jsem ji vedl, tak zpívali a lidi otevírali okna. „Chlapci, zaspívejte ještě nějakou.“ To byly radosti! V těžkostech prožitý život je koneckonců veselý.

Jak vzpomínáte na školní léta?

Abych řekl zkrátka, moje sestra Anka chodila do čtvrté třídy a mě rodiče nemohli nechat doma, protože bych mohl něco vyvést, a na pole mě nechtěli vzít, že jim tam polámu kukuřici. Tak mě posílali do čtvrté třídy za sestrou. Tehdy tu byl Janšta, první učitel z Čechách po válce. A ten učil a já musel chodit v šesti letech se sestrou do čtvrté třídy. Co se naučili oni, malej Mašek uměl. Když mě zavolal na tabuli: „Mašku, malý Mašku, pojď, ať vidíme, jestli i ty to umíš.“ Na konci roku říkal: „To by byl hřích, abych malému Maškovi nedal třídu, když on umí, co se učili ostatní.“ Ten učitel učil čtyři třídy, a když viděl, že jsem se naučil číst a psát a počítat, tak malý Mašek bude mít třídu. Tak jsem skončil o rok dřív, než moji kolegové – rostenci². Rostenců nás bylo třicet osm na Gerniku.

Já jsem chtěl být krejčím. Táta se šel ptát na Helenu, tam byl jeden, ale on žádal vykrmené prase a nevím kolik mír pšenice, a to nebylo možný, a tak jsem zůstal rok doma. Ztratil jsem rok. Pak přišel na Gernik farář Josef Šulc, já jsem mu ministroval jako chlapec a on se mě ptá: „Vašku, nechtěl bys být knězem?“ „Já bych šel do školy, ale nemáme peníze.“ On, narozený v Temešváře, vzdělaný člověk, mluvil německy, maďarsky, rumunsky, naučil se i česky, říká: „To nedělá nic.“ „No, nedělá nic, bez peněz...“ Matka dostala vyznamenání, totiž vyznamenání mateřské. A to, když ukázala, tak se otevřely dveře u komunistů. On z toho měl rozum a napsal na ministerstvo školství. Do internátu jsem nemohl jít, nebyly peníze. Tak napsal, kdyby mně dovolili bez docházky. A v té době, dejte pozor, náčelník policie měl čtyři třídy, kapitáni od vojska měli čtyři třídy, a ti všichni dělali školu bez docházky. A mně z ministerstva na jeho prosbu přišlo: „Ano.“ Začal mě učit pátou, šestou a sedmou třídu, ale bez docházky.

Tak já jsem si po dva roky vzal dvacet kraviček z různých ulicích a měl jsem lei³ denně za pasení. Takže jsem vydělal 20 lei denně a za 8 lei byl kilogram salámu. Hezky jsem vydělal.

² rostenec – vrstevník

³ lei – rumunská měna

U nás na Gerniku bylo tak: do května se pásal dobytek ve dne v pastvinách – hutvajdy, říkali – jo, ale když začly mouchy, takové maličké, že jste je sotva viděl, ty, když sedly na krávu, tak ji poštipaly celou, hlavně na vemeno. Tak se musel dobytek na Gerniku pást od května v noci. Kolem pastvin ale byla i políčka Rumunů a ti dělali malé ploty, že to kravička přešlápla. Komu tam vlezla kravička, dali mu zaplatit všechnu úrodu, kterou zkazila. Já musel spávat s něma. Dva roky jsem chodil s dekou na rameně a s knihama pod paží. Já neměl tašku. Rodiče mě vzali na pole přes den, a když viděli, že je slunce už kolem pěti šesti, řekli: „Běž domů, tam si něco sněž.“ A já sebral kravičky a zahnal je do pastviny. A tam, když už se šeřilo, jsem na ně dával pozor, aby nevešly, kam nemají. Když už se udělalo šero, tak jsem si dělal ohníček a do jedenácti hodin se kravička pase. Od jedenácti do čtyř hodin přežvejká a já se do jedenácti hodin při ohníčku učil. Ve čtyřech – ony všechny měly zvonky – když vstala, už to bylo slyšet. Tak jsem všechny obešel (tenkrát nebyly baterky, kolik jsem se popíchal o hlohy; někdy byl měsíček, ale někdy nebyl), je obkolil⁴ a sehnal si je dohromady a zase rozdělal oheň. Do rána, než vyšla denice – tu jsem měl nejradši – zase jsem se učil. V sedm hodin, když už vyšlo trochu slunce, už jsem mušel být doma, protože lidi si dobytek uvázali a šli na pole. Rodiče už byli pryč, jen na stole byl ještě zbytek snídaně a lísteček: „Přijď za námi tam a tam.“

Já jsem s knihama chodil k panu faráři každý den, s jeho pomocí jsem dělal do ledna třináct předmětů; jednu polovinu, a pak druhou, aby se to nepletlo. V lednu jsem skládal zkoušky z poloviny a pak v červnu ze druhé. Byli tam i kapitáni, jeden chudák seděl vedle mě a nemoh vypočítat počet: „Hele, chlapče, dám ti pivo, můžeš mně to vypočítat?“ A já

Ministrantem v Gerniku

⁴ obkolit – obejít

jsem nevěděl, co to je, ale už jsem byl dávno hotov, tak říkám: „Pro mě za mě.“ A tak jsem skončil tyhle tři třídy bez docházky. Když jsem dokončil čtvrtou třídu, tak jsem uměl rumunsky sotva pár slov. Uměl jsem říct Rumunům: „Rodiče nejsou doma.“ nebo „Rodiče jsou na poli.“ Ale ne, že jsem uměl rumunsky.

Učil jsem se nazpaměť. Devět let jsem se učil ruštinu a tři roky francouzštinu. A když mi dal kněz, abych se naučil úlohu, tak jsem myslel, abych se ji naučil nazpaměť. Nevěděl jsem, že se ji mám naučit číst. „No, Václave, ať tě tedy slyším.“ On čekal, že budu číst. A já jsem začal zpaměti: „Žila byla děduška i babuška. Babuška zasadila repku i repka rosla velika...“ Von chtěl puknout smíchy. A tak jsem v páté třídě sotva prošel. Spíš z milosrdenství. Já jsem to viděl na těch profesorech –

oni si zakroutili hlavou, ale tu pětku⁵ mi dali, abych prošel. V sedmé třídě jsem byl první ze všech kapitanů. Já jsem se učil, to mohu říct. Jednou mě chytil kněz, že jsem se nenaučil. Na Nový rok byl svátek, a potom já musel jít s knihama. Moji kamarádi přišli a: „Pojď s námi!“ A já jsem se nenaučil na druhého. Říkám: „Vodpusťte.“ „Václave, tulik ti řeknu, jestli chceš, aby z tebe někdo byl, tak se uč. Já jsem se učil, a proto je ze mě někdo.“ Tulik mi řek. Já bych radši byl udržel deset facek, ale tohleto si pamatuju dodnes. Víckrát mě nechtyl s úlohou nenaučenou. Tenkrát byla jenom petrolejka, matka šla na záchod ve čtyřech hodinách a já jsem byl ještě při lampě. Nemohl jsem vypočítat počet. Skoro mě zmlátila: „Tady pálíš petroleum, je těžko ho sehnat!“ Co jsem měl dělat? Přežil jsem to.

Tak jsem přežil a pak jsem šel s jedním slovíčkem „igen“ do maďarské školy. Bylo to katolické lyceum, byla tam teologie i katolický seminář, ale nesmělo se to tak jmenovat.

Studentská léta P. Václava Maška

Muselo se jmenovat *varhanická škola*. Ale bylo to lyceum, kde jste se učil všechny světské předměty plus ještě náboženství. Dodnes se divím, že ten kněz mně o prázdninách nepomohl trochu v maďarštině. No, v rumunštině jsem prošel, byl jsem přijmut a začal jsem tam s „igen“. Tenkrát byl systém jedenácti tříd, ale já jsem byl tak do učení – to není chlouba, Pán Bůh je nade mnou a ví, jestli se chlubím, nebo nechlubím – že v osmé třídě jsem si musel nakoupit rumunské knihy, ať se učím rumunsky, a do toho jsem se učil, kolik jsem mohl, maďarsky. A v deváté třídě jsem už napolo mluvil maďarsky. Když už jsem nemohl v maďarštině, tak jsem skočil do rumunštiny a dokončil jsem větu rumunsky. Spolužáci v deváté třídě chtěli puknout smíchy. Ale já dostal na maďarštinu desítku a oni dostali pětku šestku. „Ale vždyť on neumí dobře mluvit a dostane na maďarštinu desítku?“ „Hej, já jsem ho nevyslychal na maďarštinu, já jsem ho vyslychal na úlohu. Uměl úlohu? Tak dostane desítku.“ Víte, to není chlouba, když ze třiceti osmi školáků já jsem byl čtvrtý, a to byli Maďaři ve své maďarštině. Já ne že bych byl takový génius, ale já měl ohromnou paměť. Když jsem se úlohu naučil, tak byla naučená, ale já na ní musel pracovat.

Biskup z Temešváru věděl, že se učím dobře, tak žádal na ministerstvu školství, bez toho abych já věděl, abych po deváté třídě do Vánoc složil desátou třídu, všechny předměty – dejte pozor, patnáct předmětů to bylo – a jeden trimestr z jedenácté. Já přišel do desáté třídy a my jsme každý měli takový stolek a skříny na oblek a tak dále. A já jsem nenašel moje místo. Co jsem vyvedl? Co jsem udělal? Tak jdu k třídnímu učiteli a říkám: „Pane profesore, co jsem udělal, že jste mě vyhodili?“ – „Nejsi vyhozen,“ on se usmíval, já jsem szel, „běž do jedenácté třídy.“ „Pane profesore, vy se mýlíte, já patřím do desáté.“ „Jsem ti řek, běž do jedenácté a hledej si místo!“ No já jsem nevěděl, jestli tomu mám věřit, jej to bylo těžké. Museli jsme každou neděli na tři hodiny na vycházku, když byl pěkný čas, tak do Mamutu, to byl kopec. Jestli přšelo, tak městem. Pod pláštěm jsem měl pěkně knihu, já jsem se musel učit. A do Vánoc jsem jeden předmět neprošel, anatomie to byla. Ten profesor mně pověděl: „Běž, ještě v prázdninách se nauč.“ Takže jsem skončil střední školu, ale jenom tři třídy jsem tam udělal, a pak jsem prošel na vysokou a tam bylo šest roků.

Pán Bůh byl se mnou, i tam napsal biskup z Temešváru, že na mě pospíchá, že nebyl český kněz. Napsal na ministerstvo, abych zase studoval najednou dva ročníky, ale oni to nepotvrdili a já jsem děkoval Pánu Bohu, protože mezi rozumným člověkem a bláznem je jeden vlásek. A stačí, aby ten vlásek puk, aby se utrl a z toho rozumného se může stát blázen. Já jsem cítil, jak se se mnou lůžko v noci pohybuje, mozek byl přemoženej. Měli jsme před fotbalistěm sedm záchodů. Do toho jednoho svítlo slunce, tamty byly skryté, tak jsem pospíšil a šup do toho prvního, zamk jsem a najednou někdo klepá: „Zabráno!“ A celou tu hodinu jsem se učil tam. A potom Mikuláš, ten vždycky věděl všelijaký vtipy, co se kde stalo, a říká: „Mašek, to je pilný žák. Pomyslete si, on se i v záchodu učí.“ Někdo mě

⁵ V rumunských školách se známkuje od 10 do 1, kdy 10 je nejlepší a 5 je minimum pro postup.

vypátral. Profesorové se smáli, já jsem se smál. Co se budu rozčilovat? Pamatuju si, když jedna profesorka na muziku zkoušela a já jsem se přitom učil – tam jsem si pokazil oči – a ona mě z katedry třikrát volala a já neslyšel, ale byla chápavá, nevdala se. To jsou krásné, vzácné vzpomínky. Těžké to bylo. Můj život byl na dvou sloupech – plný těžkostí a plný starostí. A je dodnes. Až teprve teď můžu říci, že Bůh mně žehná, že já tady prožívám klid, ticho, odpočinek. Já už jsem přečetl za pět roků třicet sedm vážných knih. Auto? Jsem rád, když ho nevidím.

Pak tedy začalo vaše kněžské povolání?

Dali mě do Moldavy, tam dvacet čtyři roků nebyl kněz. Přišli komunisti, kněz i s věřícími, kolik mohli, utekli přes hranice do Srbska a do Německa. Stát vzal faru a tam se měnily instituce, než jsem přišel. Dva měsíce jsem byl v zákristii. Listopad a prosinec, bez ohně, bez lůžka a spával jsem u někoho. Ani žárovku mně tam nenechali, nic. Byl jsem tam devět roků a ve čtyřech jazycích. To bylo tak těžký. Němci, Maďaři, Rumuni a Češi. Když jsem mluvil v jednom jazyce, tři mně nerozuměli. Já už jsem viděl za těch devět roků, že mně to jde trochu na nervy, protože to byly starosti. Maďarsky jsem uměl líp než česky, líp než rumunsky. Maďarština skoro perfektně a rumunština skoro perfektně, čeština nebyla nevím co, ale s němčinou jsem se trápil. Tak jsem žádal biskupa, aby mě dal na Gernik, že to je česká fara a ať má české kněze. Já jsem šel za kněze s úmyslem pro Čechy, ne pro Maďary. Mluvit jsem uměl, ale srdce bylo české. Tak jsem přišel na Gernik a tam byl kněz, Rumun, asi šestnáct nebo devatenáct roků, nenaučil se ani česky číst. Bylo i zemětřesení v sedmdesátém sedmém a velký pukliny se nadělaly na faře a on říká mně, když už jsem byl vysvěcen: „Máme rozbourat tu faru nebo co?“ Zahrady byly taky bez plotů. Tam jsem měl co táhnout. Když přidám k tomu jenom tulík, že v životě jsem natíral jako hlavní natírač devět střech na kostelůch. Vedl jsem to, ukazoval jsem jim, jak se to natírá. A ve svém životě jsem natřel sedm věžích sám. Nikdo se neodvážil jít se mnou. Vylezl jsem na Gernik, a když mě viděl sekretář, Rumun, zezdola, tak se chytil za hlavu: „Doamne, Doamne!“⁶ a utekl. (smích) Ale já jsem byl uvázaný. Tady na Bígru jsem natíral dvakrát. Ale už nepolezu nikam, chtěla by natřít, ale už nepolezu. To bylo po všech vesnicích. Já už jsem tomu tak zvykl, že jsem věděl, jak se uvázat, kam šlápnout, kdy, než tě oslepne slunce, protože proti slunci je těžko co dělat.

To je curriculum vitae, já si neběduju. V Moldavě byli se mnou spokojení. I ti Němci plakali, protože já jsem pracoval. Co se mohlo, tak jsem opravil. Ale co to týkalo zařizo-

vání, nábytku – já musel ze své kapsy. Měl jsem s fakultou právo na plat 1 100 lei, no a já dostal v Moldově dvě stovky. A ty ostatní vesnice, kam jsem dojížděl, mně zaplatily benzín a něco mně šouply do kapsy, abych neumřel hladu.

Já s bratry jsme na Gerniku rozvovali louku, sázeli brambory, seli pšenici, protože jsme nedostali koupit chleba. Až pak na Eibenthale, když jsem se přestěhoval, v roce 1999. To ještě nebyla pekárna, tenkrát všichni pekli doma, nedostalo se koupit. Tenkrát jsme pracovali s bratry, pak i s nějakými rodinami, zpracovávali jsme pšenici, semleli mouku, sháněl jsem kvasnice – to taky nebylo. Do chleba dávali brambory, aby trochu nahradili mouku, ale taky, aby vydržel dýl měkký. V Moldavě jsem zase dostával chleba na lístečky, musel jsem mít občanku a lístek. Když jsem zapomněl občanku, tak mi paní řekla, že mi nemůže dát chleba, přitom ona věděla, že jsem kněz. Řekl jsem jí: „Prosím vás, jako kněz já neplatím daně státu jako každý?“ „Nemám vám co pomoci.“ A potom mně vylítly slzy, že jsem nedostal chléb, tak ona říká: „Heleďte, strčte peníze tady do sítěnky a nechte to tady na pultu, že jste to zapomněl, odejdete pryč a přijďte až za půl hodiny, až tito, co jsou tady, tak tady nebudou. Já přišel za půl hodiny a ona: „Pane, tady jste zapomněl sítěnku!“ A tam bylo trochu chleba. Co my jsme zakusili za komunistů, nebudu to popisovat. Já jsem byl na listě každý den na Gerniku. To nebyli cizí komunisti, jestli tam byli dva tři Rumuni, jinak to byli komunisti z Gerniku. Každý den na mě čfhal, hlídali, proč by mě mohli dát do basy. Jenomže já jsem měl lid za sebou. Mně říkali na Gerniku „náš kněz“. Mimo ty komunisty jsem se neměl na koho vadit.

Potom mě dali na Gernik, tak jsem byl ve své vesnici. Já jsem přišel mezi ně a oni byli rádi. Mimo komunistů – ti na mě žalovali, kde mohli. „No,“ říkal jsem si, „máš čtyři třídy. Kdyby

Mladý kněz P. Václav Mašek

⁶ Doamne! – Pane Bože!

měl víc, tak bys byl moudřejší.“ Vy jste taky měli sekurity⁷, ale vy jste měli vzdělané a my jsme měli hloupé, a to byla moje výhoda. Po vesnici to byli komunisti slepí a hloupí. My jsme se totiž učili ústavu. Rektor nás donutil učit se to nazpaměť. Já jsem měl zákony v ruce, já jsem věděl, jak se bránit. My mu v srdci nadávali, rektorovi, co nás morduje. „Nikdo se neučí ústavu na fakultě, to patří jinam!“ reptali jsme. Jak jsem ale děkoval Pánu Bohu! Mohli mě chytat, jak chtěli, většinou jich jelo pět šest, kteří nám dávali otázku přes otázku. Na Gerniku ale stáli lidi za mnou. Když jsem řekl v kostele ve všední den: „Zítra budeme opravovat to a to, já bych potřeboval deset lidí,“ tak jich dvacet přišlo. „Hej, kněz tady bude dělat hlavního!“ I z našich Čechů bylo několika takových. Já to nedělal pro sebe. Bylo i vyhrožování: „Tady dlouho nebudete, dáme vás do basy, vyhodíme vás.“ Tak jsem říkal: „Já mám dvě ruce, já umím pracovat. A vy? Umíte pracovat? Co vy budete dělat, až nebudete mít zaměstnání?“

Na Gerniku jsem měl rodinu, já musel zpovídat bratry, já musel zpovídat rodiče a kamarády, to není maličkost. Při prvním kázání jsem jim řekl: „Heleďte, já budu otevřený s vámi, buďte otevření i vy.“ Oni byli všichni rádi, když jsem přišel, a já říkám: „Nehněvejte se, jsme všichni rodáci, ale já jsem kněz, ať víte, že já jsem váš duchovní otec, ať je to, kdo je. Ať je to můj otec, ať mě bere jako kněze.“ Potom, abych si získal autoritu, začal jsem všem kamarádům vykat. Oni mně vykali jako knězi. Tam jsem si zařídil autoritu. „Já jsem vám nepřišel poroučet, ať to víte, já jsem vám přišel pomoci, po obou stránkách, hlavně po té duchovní, ale i po tělesné. Nehněvejte se, ale já vím, že tady bude můj kus očištění.“ Já jsem do toho viděl a pak jsem i slyšel: „Lovčík z chudé rodiny nám tady poroučí!“

Zaznamenal jsem si od našeho biskupa – to byl člověk! Ten mušel dělat v kanálu a solných dolech, chtěli ho zničit, ale Bůh to nedovolil – ten nám říkal tak: „Hoši, budete kněžími, chcete být šťastní? Já vám dám recept.“ No my jsme čekali, co to ale bude. „Heleďte, jestli chcete být šťastní, pracujte počestně a svědomitě a taky počestně a svědomitě žijte. Když budete tak pracovat a žít, budete šťastní i tady i v nebi.“ Člověče, to jsem si zapamatoval. A pak ještě něco: „Hoši, budete kněžími, my Maďaři máme velmi rádi opečenou slaninu, špek. A to vám lidi nebudou zazlívát, protože oni to mají taky rádi, ale jestli budete v každém kázání mluvit o penězích, tak to vám budou zazlívát.“ A já jsem si to zapamatoval. Mě nikdo neslyšel, abych já mluvil: „Hej, lidi, nemáme peníze, potřebujeme peníze.“ Ne. Když jsme opravovali, tak jsme si vypůjčili, například na Gerniku jsme otloukli celý kostel a nebylo dost peněz. Dobře, já jsem si vypůjčil peníze, a zase u lidí je tak, že nikomu neříkejte, že jste si vypůjčil ode mě. Nemusí lidi vědět, že já mám víc peněz. Já jsem si vydlužil od dvou nebo třech rodin peníze. Jenomže jsem těžko spával, protože kdybych já najednou zemřel, chudý rodiče to budou platit? Když

jsme to opravili, tak říkám: „Tulik a tulik jsme dlužní. Uděláme sbírku.“ Tady říkáme oufěru. Z té oufěry ještě polovička nám zbyla do kasy. Když vidí lidi, že se něco udělá poctivě, tak rádi dají. To byly dvě věci, co jsem si zapamatoval na celý věk o práci v životě i o penězích. A já jsem se přesvědčil, že to je pravda. Tady jsme opravovali vnitřek i zvenčí. Lei nám nedalo ani biskupství, ani stát, ale my jsme to opravili všechno. Přicházeli Češi, co se vystěhovali do Čech, a když se dozvěděli, že tady opravujeme, tak posílali velké sumy, takže jsme to všechno mohli opravit, a ještě nám z toho trochu zbylo. Na Eibenthale věž už měla 112 roků, dejte pozor, to byly dobré cihly, jenomže, jak říkal hlavní mistr: „I cihla hnije, tak jako člověk hnije.“ Když se začne drobit, je konec. Oni to vymazali cementem a cement vytrhl ještě větší díru. Až z Aradu přijeli s firmou a řekli si 57 tisíc. My jsme měli něco, ale chybělo, a tak jsem řekl: „Lidi, víte, že není dost peněz, já jsem se vydlužil a nesmím říct od koho, ale musíme to dodat.“ Lidi přinášeli, a ještě nám dva tři tisíce zbylo.

S lidmi je třeba umět dělat. Vy jste učitel, já vám dám takovou radu: Učitel, který nemá rád děti, ať není učitelem. A kněz, který nemá rád lidi, ať není knězem. A potom musíme umět s nima i jednat. To není rozkazovat. Já jsem v životě roztrhal víc montérek než kostumů⁸. Já mám plný skříně kostumů, ažaž, nemám je komu dát, bohužel. My, když jsme něco dělali, tak první lopatu jsem chytil já. Já jsem v tom vyrostl. Zato je dobrý, když je člověk z vesnice. Ne rozhyčkaný z města, nikdy na nic ruku nepoložil, a když pak přijde jako kněz na faru, nedokáže lidi chápat. Na Gerniku říkali: „My peníze nemáme, ale pomoc dáme.“ A dnes je manopera⁹ dražší než materiál. Když mě viděli, že jsem natřel střechu, tak říkali: „Vy tam lezete, velebný pane, jako byste měl šestnáct let.“ Říkám: „Strejčku, já mám, ale ještě nějaký léta k tomu.“ (smích)

Chtěl byste něco vzkázat do České republiky? Dal byste nějakou radu Čechům?

Víte, já jsem na ministerstvu zahraničí dostal vyznamenání *Gratias Agit*. Už nevím, jak se jmenoval ministr, který je tam podepsaný, ale když mi to předával, já jsem mu přál: „Pane ministře, vám osobně přeji hodně zdraví a České republice rozkvět.“ Tulik vám přeju! Nemusíte tam říkat buď spravedlivý, buď počestný, to už závisí na člověku. A on se trochu usmál a řekl: „Děkuju.“

⁸ kostum – oblek

⁹ manopera – manuální práce

⁷ sekurita – (veřejná) bezpečnost

Gernik nezahyne nikdy

Rozhovor s Josefem Merhautem, elektromechanikem a knihovníkem z Gerniku

(narozen 7. 3. 1959 v Gerniku)

Byl jsem nechtěnej kluk, měl jsem bejt holka. Tak to bylo na Gerniku, že když už měli jedno dítě a to byl chlap, tak čekali holku. Nebo opačně. Čekali na pár. Vod tý doby mám takovej holčíčí hlas na telefonu, lidi mi říkaj paní Merhautová.

Jakou máte nejstarší vzpomínku na dětství?

To je hrozně dávno, bylo mně do dvouh roků, když mě máma nesla na zádech po vrchu, jak jsou teď schody. Tam nebyly schody a já jsem jí povídal, že tady je moc kamenůch. Pak jsme šli táč¹ k naší tetě, té, co se dožila asi sto let. Pak si ještě vzpomínám, jak mě kolíbaly sestřenice v kuchyni. Já jsem hrozně řval, oni mně cpaly řákej dumel do huby, a tak škubaly, že jsem z toho málem vypad. To bylo tak po roce. Uměl jsem brzy mluvit a pak jsem si i pamatoval všelijaký věci.

Vaše rodina pochází z Gerniku?

Táta od Merhautůch v centru, máma od Šrámkůch, její táta byl mlynář.

Víte, kdy sem vaši předci přišli? Jestli to byli první osadníci, nebo přišli později?

Merhautova rodina sem měla přijít někde 1827, měli pocházet ze Zdic.

Jak vzpomínáte na svého tatínka?

Celej život byl muzikant. Tvrdej člověk, lakomej, nedovolil mně nic udělat. Ale pracovitý.

Proč byl tak přísný?

Přemýšlel jsem nad tím. On nesnášel, aby byl někdo víc než on.

A maminka?

Ta musela poslouchat. Pracovitá, hodná, hodně poslouchala.

Měl jste sourozence?

Můj bratr byl v padesátým, další v roce 55, ten za půl roka zemřel, a já jsem byl v padesátým devátým. Brácha se narodil, než přišel táta z vojny, v centru, pak byli na zvlášť² na Hřebeně. Já už jsem se narodil tady na čísle 38. Rodiče tady původně koupili dva domy. Jeden měl parádní sednici a černou kuchyň, ve druhém byla dílna, tam byl nějaký truhlář. V roce 78, když jsem já byl na vojně, tak spojili ty dva baráky a udělali tuten dlouhej.

Josef Merhaut na vojně

Od kolika let jste doma pomáhal?

Když jsem byl druhá třída, tak jsem chodil pást koně. Pamatuju si, že jsem šel jednou na pole otáčet jetel, vyskočila na mě divoká slepice a já v tom leknutí jsem ji uhodil a jsem ji zabil. To mi bylo nějakých devět deset let a už jsem pomáhal. Ve čtrnácti už jsem uměl sekat, kosit, provorávat kukuřici.

Do školy jste chodil osm let v Gerniku? Jaké na to máte vzpomínky?

My jsme měli trochu problém, protože táta byl antikomunista. Ve škole i na výboře byly pořád jenom problémy, protože táta se s nimi hádal. Učitelé mě koukali tlačit dolů. Jenomže jim to moc nešlo, protože já jsem se dobře učil.

1 táč – táčky, beseda, povídat si

2 být na zvlášť – odejít s rodinou z rodného domu do pronajatého

Kolik bylo na vsi antikomunistických rodin?

Menšina. I táta byl ve straně, ale řekl jim všechno na rovnou. Nesnášel ty jejich lže, co voni tady lhali pořád. Von se musel dát do komunistický strany. Zakázali mu hrát na harmoniku a ani dřevo mu nenechali, aby si koupil na zimu.

Takže donucovací metoda, že v zimě vymrznete, pokud se nestane komunistou?

Ano. Anebo ve škole, i když jsem se učil nejlepší, tak vždycky mně vzali jeden bod ze známky.

Jak šel dohromady místní komunismus s tím, že se pořád chodilo do kostela? V Čechách se komunisti snažili, aby lidi nechodili do kostela, byli posmívání...

I tady, i tady. Moje žena byla strašně bita, s kabelem. Bylo jí 12 let. S dalšími šla do kostela, že byla za jejího tátu mše svatá. Zakázali jim to, tak šly zadem, že je žádnéj nevidí. Jedna babka je praskla. Druhej den přišly do školy, učitelka si je postavila a zvíchovala je tou kabelovkou. Později Marii prasklo slepé střevo, musela do nemocnice, tam ji vyslíkli na operaci a viděli, jak je modrá. Milicije přivezla její mámu do nemocnice, Marie byla ještě v bezvědomí. Až když se probírala, tak jim řekla, že jí to neudělala máma. Tak tu učitelku hned vodsad³ vzali.

Bylo někdy úplně zakázáno chodit do kostela?

Tady se chodilo do kostela pořád, ale komunisti utlačovali a utlačovali, až některý řekli, já už tam chodit nebudu. Ve škole se posmívali učitelé. Pamatuji si, já jsem byl sedmá třída, chytil jsem dobu, kdy byli samí kvalifikovaní učitelé, ale byli to komunisti. Měl jsem učitele na muziku, na zpěv, byli jsme v pěveckém sboru a on nás učil perfektně zpívat. „Nemyslete si, že jsem nezašel do kostela a neposlouchal jsem, jak zpívá ten kostelní pěvecký sbor,“ řekl. Pořád se posmíval, ptal se, co nám kostel dal.

Josef Merhaut ve svatebním

Jaká část dětí pak chodila do kostela a jaká ne?

Všecky. Děti chodily, dětem se to nemohlo zakázat.

Měli jste tu české kněze?

Za komunistů jenom české kněze. Byl tu Kocánka, toho pamatuju já, ten mě vokřtil, pak tady byl děkan Mašek, ten tady byl přes dvacet dva roků.

Jak se vám po všem tom ponižování ve škole podařilo dostat na střední školu?

Učitelé z Gerniku se nám posmívali, že nic nedokážem. Ale z mého ročníku všichni zašli na střední školu.

Vy jste se ve čtrnácti letech rozhodl, že půjdete na střední školu do Temešváru?

Já moc ne, to táta. On chtěl, abych dělal na železnici. Byla to střední železniční škola.

Tam jste se naučil pořádně rumunsky?

Už jsem uměl. Ale na rumunštinu jsem měl vždycky horší známku, protože jsem si to musel překládat z češtiny. V té době byli všude dobrý učitelé, učilo se poctivě. Naše škola se počítala, že je druhá vojna, měli jsme tam perfektní disciplínu. Nesměli jsme se zpozdit, byli jsme oblečení v uniformě, na rameni číslo školáka, na kašketu³ jméno školy. Nepustili tě do školy, nechali tě na straně, když jsi neměl vázanku. Byl jsem sedmej z vosum set školáků.

Co vás tam nejvíc bavilo?

Mekánika, jak fungují stroje, a technická kresba.

Domů do Gerniku jste se dostal na Vánoce a na léto?

U nás byly trimestry. Když byly prázdniny, dojel jsem domů. Doma jsem makal na póli. Když padly Červené svátky⁴ a nebyly prázdniny, tak to nás nepustili domů. Anebo jsme utekli a byla nějaká absence.

Začal jste po skončení školy v osmnácti letech pracovat na železnici?

Od září jsem se zaměstnal tam, kde jsem dělal praktiku v Temešváru. Byl jsem tam necelej měsíc, ani jsem si nevezal první výplatu. Přišlo mně, že mám jít na vojnu. Vzali mě na vojnu do Konstance, dělal jsem u nejhorší vojny, Ceaușescovo securitate.

³ kašket (rum. cascheta) – čepice s kšiltem

⁴ Červené svátky – Velikonoce

Poslali vás tam, protože se vědělo, že je táta antikomunista?

Odsud tam volali, aby si na mě dali pozor, že je můj táta antikomunista. Já jsem tam dělal ještě osm měsíců školu za ty důstojníky. To bylo v roce 1978. Tehdy se na vojně všecko přetočilo. Přestěhovali nás, všecko se změnilo, aby se nevědělo nic. Dodělal jsem tu školu. Neměl jsem to rád na vojančině, ale musel jsem to dokončit. Střílel jsem vokolo, koukal jsem, aby mě vodtamtud vykopli, abych to nemusel dělat. Musel jsem tam zůstat. Měl jsem pak na starost celej pluk vojákůch, hlídali jsme největší bazény s naftou kolem Konstance. Bylo to nebezpečný, všude nad zemí tam plul plyn. Nesměl sis zapálit, vyprásklo by to. Vojna trvala rok a čtyři měsíce, ale nás zadrželi o měsíc dýl, aby měl Ceaușescu na volbách víc vojáků. Bylo jedno, kdo volil a kdo nevolil. Papíry byly udělaný tak, že jsme ho volili.

Jak jste vlastně tady v Gerniku vnímali celou tu Ceaușescovu éru?

Mysleli jsme, že zemřeme s Ceaușescovým komunismem. Já jsem měl rád tudy vesnice a koukal jsem, abysm moh pracovat tady ve vesnici. Za komunistů jsem dělal různé zkoušky na práci na výboře, ale nikdy mě nepustili.

Co jste dělal za práci, když jste se vrátil z vojny?

Vrátil jsem se a byl jsem stonavej na plíce. Nemohl jsem do práce nikterak a třetí den jsem šel do nemocnice. Táta pak se o to staral a dostal jsem takovej malej důchod na půl roku. Osm měsíců jsem strávil v nemocnici, nechal jsem kouřeního, plíce mi narostly zpátky, že se doktor divil. Po půl roku mi chtěli dát ke předu důchod, že si mám najít práci na půl normy⁵. Zrušil jsem to, musel jsem podepsat, že nechci důchod. Našel jsem si práci tady v Moldavě, těžkou. Zima tam byla, chránil jsem se, aby se mně ty plíce nerozstonyaly znova. Dělal jsem tam skoro deset rokůch mechanika, opraváre hrozně velkých mlýnůch, který mlely tu rudu v dole. Ty mlýny byly jediný v Evropě.

Na železnici jste se nechtěl vrátit?

Já jsem chtěl bejt tady s rodiči. Táta mě cpal na tu železnici, četli jsme v novinách, že se natáhnou dráty až do Moldavy. Mysleli jsme, že tady někde budu moct pracovat, ale pak se to zrušilo. V Temešváru mi nabízel byt, vejplaty byly hrozně dobrý. Mně se ale rozstonala máma, nemohla mluvit, tak jsem zůstal doma.

⁵ práce na půl normy – na poloviční úvazek

Jak jste si namluvil svou ženu Marii?

Jako mladíci jsme chodili po svatbách. Na jedné svatbě jsem si ji namluvil, byl jsem s ní za družičku. Táta na mě koukal ošklivě, že ona byla z chudý rodiny. On ještě tehdy hrál na harmoniku a všecko viděl. Měl pod kontrolou, s kým jsem tancoval na tancovačkách.

A maminka v té době už nemluvila?

Když jsem přišel z vojny, pukla jí žilka v hlavě.

Jak jste se dorozumívali?

Rozuměla všecko, ale nemohla nám to říct. Jenom nám ukazovala. Na Marii neříkala nic. Nechala to na mně. My jsme potřebovali někoho, kdo by tady pracoval. U nás bylo zvykem, že když ses oženil, za půl roku nebo za rok sis ženu nastěhoval k sobě domů. Do té doby chodil chlap spávat k ženě. Marie k nám přišla hned.

Vy jste v té době jezdil do Moldavy opravovat mlýny.

Chodil jsem ve tři, hodinu jsme dřímali na stolicí, ve čtyrech jel autobus. Když jsi tam nebyl včas, tak jsi nechtyl místo si sednout. V šesti začínala práce. Ve dvouch jsme nechali práce a kolem čtvrtý jsme byli doma.

A šli jste na pole...

Řekli mi, jdeme sekat tam a tam, anebo jsem našel na stole papír, kde jsou, a šel jsem za nimi, ani motorku jsem tehdy neměl.

A vaše žena?

Ta tady dřela pořád. Ona nechtěla do školy. Po revoluci se tady dodělávala ta desátá třída.

Vás revoluce zastihla v Moldavě?

Ano, pak se na Gerniku objevilo místo za knihovníka a ředitele kulturáku. Já jsem šel na zkoušky a vzal jsem to. Pořád jsem si přál, abych pracoval tady ve vesnici.

V devadesátých letech lidi hodně chodili do knihovny, v kulturním domě bylo hodně akcí...

To se asi nejvíc chodilo do knihovny. Kolikrát chtěli knížku a já jsem říkal, ještě ji nedones ten, co ji čte před vámi. V té době jsem věděl, kde každá knížka je. A v kulturáku? Bylo i devět veselkách od Novýho roku do masopustu. Tancovačky, bály, masopust se držel čtyry dni. Ještě to jelo tak deset rokůch, možná víc. Pak začla ta kabelová televize.

Kulturní dům fungoval i jako kino, že?

V devadesátých letech, v sobotu, v neděli. Z Rešic mi dali jednu šestnáctku, abych promítal filmy. Ten stroj se pořád kazil, musel jsem ho opravovat. Poštou mně posílali ty role, poštou jsem to posílal zpátky. Pak jsem dostal barevnou televizi a video, nadace Člověk v tísni to poslali, a promítal jsem videokazety. Těch byly desítky a desítky.

Když už jsme u té techniky, kdy jste vlastně prodali koně?

To vím přesně, v roce 2006.

A od kdy jste měli automatickou pračku?

Měli jsme ji mezi prvníma, taky asi 2006.

A auto?

To později.

Kdy skončila ta zlatá éra v kulturním domě – časté tancovačky, masopust...?

To šlo postupně. Jednou to propadlo, jednou to. Ještě v roce 2009 tam mládež chodila dvě tři hodiny ráno na internet. Pouštěly se filmy, byl tam kulečník, ping-pongový stůl. Od roku 2010 měl každý internet v kapse.

Ted' ale máte víc práce v Českém domě, místním etnografickém muzeu. Kdy jste ho zřídili?

Asi před osmi lety. Dostal jsem klíče, abych tam zašel vyprávět, když je třeba.

Ještě mi řekněte něco o vašich dětech a rodině.

Svatbu jsme měli 9. ledna 1983. Václav se narodil předčasně ten rok na sedm měsíců. S ním jsme měli hodně problémy, jezdili jsme do nemocnice do Temešváru. Starší holka se narodila v roce 1985, třetí holka 1987. V devadesátých letech byla škola na Gerniku nejhorší. Tady se chlastalo, učitelové nechodili na hodiny. Václava jsme dali na střední školu do Čech, na elektřinu, nízkoproud.

Josef Merhaut s jednou z vnuček

Bydlel u někoho známého?

Tehdy tu hodně dělala Charita Olomouc, já jsem měl nějaký kamarádi, který u nás spali. Jeden z nich se nabídl, že si ho veme k sobě, že se o něj bude starat, než skončí tu školu. A dali mu podepsat, že se sem vrátí. On to respektoval, někdež kolem 2000 se vrátil, dělal tady, pak si našel Barušku z Brna a odešel skoro na dva roky do Čech. Měli tam práci, byt, ale nelíbilo se mu tam. Přišli sem na Gernik, vzali si barák po jeho babičce a udělali malou farmu na krávy.

A vaše dcery?

Jsou v Čechách. Starší má muže z Gerniku. Odešli do Čech kolem roku 2008, její mladší sestra šla za ní, vzala si muže taky pocházejícího z Gerniku, ale jeho rodina odešla po revoluci mezi prvníma. Měl jsem devět vnoučat, ale jedna zemřela.

Přežije podle vás Gernik?

Bez problémů. Říkalo se, že všichni odejdou, že to zanikne. A teď? Jak říká ředitel školy, přišla čtvrtá vlna⁶. Ted' přicházejí lidi na Gernik.

Je to pravda. Letos jsme měli ve škole 5 dětí, příští rok jich budeme mít 7 a dalších 6, které nechodí do místní školy, může přijít alespoň na odpolední kroužky.

Někdo říkal, že to propadne, že to zase bude „Tady byl samej les“, jak psal Svoboda tu knížku. Nezpracuje se tolik pole, nebude to, jako to bylo, ale že zahyne, to ne. Všude ve světě je to neklidný, nejistý život. Myslím, že Gernik nezahyne nikdy.

Chcete za Gernické vzkázat něco Čechům do České republiky?

Nemám co vzkazovat. (smích) Každý ať si hledí svého. Buď jsi v Čechách, nebo na Gerniku, nebo v Americe, všude se musí pracovat. Mám kamarádi vodejítý vodtaď, jsou v Americe, vyprávěli, jaký byl život na začátku. Ale kdo pracuje, tak má. Jde kupředu. Bylo to komunistické říkadlo *Práce šlechtí člověka*, tak v tom měli pravdu. Bez práce nejsou koláče, to uměla naše vnučka jako první říkat.

⁶ Českou komunitu v Rumunsku zasáhly tři velké vlny emigrací či reemigrací, v současnosti se sem stěhují rodilí Češi z ČR.

Vesnice je taková větší domácnost

Rozhovor s Josefem Nedvědem, elektrikářem z Eibenthalu

(narozen 7. 9. 1944 v Eibenthalu)

Bydlím v Eibenthale. Jsem narozenej 7. září, ale psanej jsem až prvního příští měsíc, protože tady byla válka a všechny papíry byly odvezený pryč před Němcama. Takže jsem byl ošizenej o nějaký dny, ale já říkám, že tuto je původní, když jsem viděl světlo světa. Narodil jsem se tady na Eibenthale a měl jsem sestru. Byli jsme dvíčata, ale sestra už nežije mnoho let, měla špatný krevní tlak a už je nebožkou léta Páně.

Jaké máte vzpomínky na dětství?

Z mého dětství si pamatuju, že jsme byli upotřebovávaný na polní práce. Bylo mně pět let, plakal jsem za dobyt看em. Víte, jaký jsou kravičky – chce tudle, chce támhle a pět kousků, než je můžeš mít pohromadě, tak to nebylo jednoduchý. Měl jsem dědu – to už mně bylo víc než pět let – měl taky kravičku a bydlili jsme přes potok. A von říkal: „Už jsem kravičce dal, ale ať se jde vyluftovat.“ Tak říkáme my – jako ať jde trochu na vzduch. No a ta mně dala. Takže takový příběhy mám, dosti nepřijemný a těžký.

Na práci jsme byli vod malinka vedený a všechno jsme museli pochytit a dělat. Oralo se, silo se, žalo se se srpem – brali jsme pšenici a dávali na hrstě, tak jsme tomu říkali. Pak se to patřilo ještě vyslunit, podle toho, jak to bylo dozrálý. A pak se to dávalo do snopů, vázalo, my jsme tomu říkali pobřísla¹, dělaný ze žitný slámy vyklepaný cepem. Doma se to vymlátilo a z toho se dělaly ty pobřísla, kterýma se to uvazovalo. Vozilo se to domů a tam se to dalo do skladu. Až se sklídilo všechno, protože to neuzrálo všechno najednou. Byla

to pšenice, žito, oves, ten byl vždycky první vyžrálej. No a když se to všechno svezlo, tak se mlátilo. Někdy moje babička vyprávěla, že nebyly motory na naftu, aby hnaly mlátičky. Nejdřív byly s hrábátkama ženský, který to protřásaly a tam zbyla pšenice. Sláma šla dál, a to už tam byli muži a dělali z toho votěpi. To se potom uklízelo, nebo se dělaly stohy pro zimu, pro dobytek, pro stelivo. Z toho se řezala na mašině řezanka. Ti, co vázali, vzali nějakou mladší, popadli ji a dali nějakou slámu na pobříslu a pak ji tam svalili a uvázali. (smích) Takový zvyky, takový špásy. Při tej těžkej práci byl člověk otevřenej ke špásu. Upocenej jakej byl.

Tatínek dělal v azbestových dolech a roznemocnil se vod azbestozy, vod těch vloček azbestových, na plíce. Pak měl nemocenský důchod a pak dělal na Ujbányji na vopravách nebo, jak my říkáme u *pompy*; vy říkáte čerpadla. U tych dělal za menší plat. V tý době měl 500 leiůch za celej měsíc. Jakou cenu to mělo oproti teď, to vám nemůžu povědět, protože jsem byl děcko v tý době.

Česká republika sem posílala rok co rok učitele. Na základě mezinárodních dohod vyučovali od roku 1930 v Eibenthale čeští učitelé. Za to musíme být vděční a s velkou úctou být hrdí za český národ, který už od té doby nám pomáhal. Brali to, že patříme k nim. Za komunistů, když jsem byl ve čtvrté třídě, tady byl učitelem nějakej Lesák. Učil se doktorem a pak z toho sešel, nebo se mu to nelíbilo, ale měl tady i lékárnu. Pomáhal lidem, dovážel líky a tak.

První škola byla vystavěná v roce 1848 s pomocí českou. A tuta, co je teď, zase s pomocí českou. Já jsem byl potom v organizaci², byl jsem i poradce v místní radě v Dubovej,

Josef Nedvěd na fotce ze současnosti

¹ pobřísla – povříslu, provaz ze slámy

² organizace UDSCR – Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku

Josef Nedvěd s rodiči a sestrou

tam jsem byl osm let. Tehdy se říkalo, že bude devět tříd, aby nemuseli do měst, ale ředitel pro ně neměl třídu. S panem Kocmanem si nás zavolal pan direktor – ředitel školy. Viděl, že česká strana nám vypomáhá v nějakých věcích. Pomohla nám na asfaltce. Taky jsem běhal několikrát za panem Mazánkem z organizace Člověk v tísni. Tak nás direktor zavolal do sborovny. Ta byla ve tmě, tam bylo jak v harestu³. Zavolal i předsedu místní rady, jmenoval se Antonie Țerescu, a začal nám vyprávět, že nemá místo. Tak jsem říkal: „Pane ředitel, problém je dosti těžkej, dvůr pro přestávku musej mít. Tady jsou cesty, skála, není kam to natáhnout. Leda vystavět ještě jedno patro.“ No a von to schválil. Tak jsem pak kopal až po fundament, po základ, aby se vědělo, na čem stojí. Až přijde expert, aby věděl, jestli na to může postavit ty tíhy. Byly s tím problémy, ale prožíval jsem to, tak jsem to rád dělal.

Znáte historii své rodiny hlouběji do minulosti?

Můj děda pocházel z Gerniku. Na Gerniku je rodin Nedvěďůch více, ale ne že by měly něco společného. Tady na Eibenthale jsou někteří Pospíšilovi, ale nejsou z tý jistý rodiny. Prosil jsem velebného pána Maška, který tam byl dvacet dva rokůch knězem, aby mně zjistil, který

ti Nedvěďovi to jsou. On se pokusil i v kronice v kostele i na primarii – jak říkáme my – na úřadě, ale nedokázal to zjistit přesně. Děda se jmenoval Matěj a nedozvěděl jsem se, ke který straně bychom se mohli hlásit.

Měli jste tady v roce 2004 v Rumunsku fotbalovej zápas. Češi přišli do Rumunska hrát. Když se novináři dozvěděli, že se jmenuju Nedvěd, tak přišli ke mně a ptali se, s kým držím⁴ a jestli poznám Nedvěda, když jsem Nedvěd. Jsem jim říkal, že to nemůžu jistě říct, ale dědeček pocházel z Gerniku a ten váš Nedvěd fotbalista je z Gerniku, a pak se přestěhovali do Berzasky a tam odsad se dostali do Čech. No a musel jsem říct, že držím s Rumunama, protože tady jím chleba. Tak napsali „Nedvěd drží s Rumunskem.“ (smích)

Mládí Josefa Nedvěda

Tou dobou jste byl členem místní krajské organizace?

Já jsem byl tajemník a Josef Kocman byl předseda. Byl jsem až na vládě v Ceaușescově paláci a na ministerstvu vod televize a telefonůch. Byl jsem v té době i místopředseda oblasti Banát-jih. Dostal jsem takový potvrzení a s tím jsem šel. Bylo to pěkný, protože jsi mohl na makarjaký⁵ dveře, jinak nemůžeš k někomu jít a „já chci tuto a tamto“. Ale tehdy my jsme měli takovou sílu, že jsme byli přijatí. Šel s námi i pán poslanec profesor Josif Peneš z Berzasky. Musel tam přednést, kdo jsme, a dali nám takový průkazy. V tom paláci není snad jedna místnost jako druhá. To je všechno tak velký! To má snad sedm pater a výtah tam je, myslím, že na dvacet pět lidu. Je tam co vidět. Pak jsme se tam i najedli v jídelně za půl peněz. (smích)

⁴ držet s někým – fandit někomu, podporovat někoho

⁵ makarjaký – jakékoliv

³ harest – vězení

Tady nebylo než TVR 1⁶, tak mě napadlo, že když už jsme tam, tak to zkusíme zařídit. Pan poslanec šel s námi a ten pan ministr měl mapu. Ptal se, odkud jsme, koukl do mapy a viděl, že tam jsou vysoké hory a povídá, že prej je to u nás drobet problém, protože máme velký vrchy a oni na to nemají finance. Řekl: „Poradím vám ale jednu věc, kdyby se usnesli lidé z vesnice a dali každé z kapsy, tak byste si to mohli udělat. Musíte najít nejbližší vysílač TVR 2, a když bude sebemenší signál, tak je vyhráno.“ Ale to víte, lid by na to asi nedal a bylo s tím moc starostí, tak jsme se o to víc nestarali. A pak přišly satelity a už to bylo.

Já jezdil na župu mockrát. Měl jsem autíčko, olcítek. Když potom byla moje zaměstnaná kostelníčkou, tak jsme se nechali i kraviček. Tak jsem měl čas i autíčko. Byly takový pravidelný setkání. Za českou stranu pan Mazánek, to byl člověk diplomatický. Věděl, jak má tu rumunskou stranu vobkolit⁷, aby stih na to⁸, na co byl poslanej. Přednesl to tam a já tlumočil: „Já se nemůžu před českou vládou postavit, dokud rumunská vláda nedá, kolik my.“ Rumuni se kroutili, dva roky to trvalo, až se vzbudili, že to, co udělá česká strana, už dělat nemusej. Až pak se to dojednalo. Nakonec rumunská strana dala něco víc než Češi a česká vláda za to byla velmi spokojená. Stavební inženýr Kolínský dohlížel, jestli se dělá dobře. A vod rumunský strany paní Costescu. Nakonec to vyšlo všechno dosti spokojeně.

Ale pracovali jsme! Snažili jsme se a chtěli jsme pro vesnici něco přinést. Mohli se z české strany stavět kulturní domy, školy a cesty. A my jsme byli první český vesnice

Josef Nedvěd s dětmi

Josef Nedvěd (vpravo) se synem (nahore) a vnučkami

s asfaltem, to jsme si vybrali. Řekl jsem: „Bud' se budeme starat, nebo tam radši necháme druhýho, protože to, co se dnes slíbí, to už zítra třeba nedostaneš.“ Takhle jsem to viděl a takhle jsem to dělal. Podle mého vesnice je jako rodina, a tak by to patřilo.

Dřív se dělaly roboty. Pracovalo se třeba na cestách do polích. Prohazovali jsme sníž. U křížku, pomyslete si, byly sněhy, že jsme prohazovali asi po třech poschodích. Házet jeden druhému a druhé třetímu, že to nebylo kam dávat. Aby projel nákladák a přivezl živobytí. Z horách v době sněženího se nemohlo jezdit s lokomotivou. Tak se udělala hromada, kde se dalo, udělala se taková zásoba uhlí, a pak se to chtělo vozit. Protože nikdo nechtěl dát peníze, dokud jsi nevodprodal, co jsi vytěžil. Tak jsme prohazovali i štreku⁹ pro vlak.

Taky jsme dostali od Čechů větřiesku¹⁰, ale nemohli jsme ji zapsat. Chodil jsem s tím na policii a na župu. No a když jsem šel na policii, místopředseda místní rady byl někdy policajt, tak šel se mnou, že tam měl všude známý. Nakonec se to povedlo. Byly to i starosti, ale i pěkný zážitky. Z toho ze všeho něco vyplynulo, k něčemu jsme přišli. Kdo by nám pomohl než Češi? Ti nám pomohli udělali krok dopředu. Moc států nedbalo kdysi

⁶ TVR 1 – televizní kanál

⁷ vobkolit – obejít; přeneseně – jak s nimi jednat

⁸ stihnout na něco – něčeho dosáhnout

⁹ štreka – jednokolejka od ujbánských dolů až k Dunaji o délce 14 km

¹⁰ větřieska – český nákladní vůz Praga V3S

o své lidi, za to já upřímně ze srdce cením tu pomoc. Starali se o nás, už když sem posílali první učitele. Udělali smlouvu s ministerstvem školství naším a jejich. Měli a mají k nám srdce i dál.

Nebo jsem sehnal traktor. Doteď jezdí po vesnici. Češi nám na to dali částku peněz. V Rumunsku se říká „tluč železo, dokud je teplý“. Byl jsem až ve Zlatici, daleko daleko¹¹. Když jsme tam přijeli, to byla hromádka železí, gumy byly popraskaný, už ani nedržely na kolách a on chtěl za to ještě peněz... No, to já nemohl dovézt do vesnice. A co by mi na to řekli Češi? Pak na tuten druhý jsem si vzal tehdejšího starostu a jednoho specialistu. Byl vyučený traktorista, tak jsem ho poprosil, ať jede s námi. Mně se to dopadalo¹², ale řídit nebo něco vokouknout, to jsem nebyl s to. Víte, já jsem byl dycky pozornej, tak jsem je poprosil, aby šli se mnou. Viděli to

Přípravy pálení čarodějnic (Josef Nedvěd vpředu)

a říkali: „Jo, vem to, je to dobrý.“ Tak jsem dělal já. Nemůžeš si dělat smích z cizích peněz.

A pak co se mi stalo. Žaloval mě někdo na policii, byl jsem vyslýchanej ne jednouch. To bylo v době, co jsme dělali na cestách, na škole. Ustanovilo se vod lidích, kolik kdo dá na jídlo na setkání. „Ty, že jsi havíř, máš lepší plat, ty dáš tulík, ty, že jsi penzista, dáš tulík.“ To ustanovili lidi. Já mám všecko doma na papíře, a to mě zachránilo. Nějakej hlupák hlásil, že jsem koupil 35 kil masa. Co budu dělat, veselku, křtiny nebo co? Zrovna začala paprika a řekli jsme si s mojí, že uděláme plněnou papriku, že to je taková jarní novinka. Tak jsem vzal tři kila a půl mletýho masa. Policista mě vyslýchal v Dubovej na úradě,

Krajanský festival, Josef Nedvěd (vlevo) a Josef Kocman (vpravo) za krajanský svaz

pak ještě jednou na policii v Dubovej a pak mě poslal na policii do Oršavy, a jestli mám nějaký papíry, tak ať to přinesu. Hned zkraje, když jsem tam přijel, mi řekl: „Pane Nedvěd, to je penal¹³.“ Byl bych zatčenej hned. Za dobrotu, že se staráš... A když mně to všechno policista prohlídl, tak mě zaplácal na rameno a řekl: „Pane Nedvěd, dělejte to tak, jak to děláte. Děláte to dobře, máte to v pořádku.“ Jsem křesťan, bojím se trestu Bóžího. Když něco nevím jistě, tak přidám „nejsem jistej“. Vod malinka nás tak rodiče vyrůstali, abysme nelhali, se žádným se nebili, nikomu neškodili, tak jsem s tím zbyl. Nikdá jsem nechtěl lhát. Ne, že jsem ten nejlepší, chyby máme každej svý, Bóžičku, jsme někdy vzteklí, nebo nevím co, ale mušíš se, kolik se dá, i zdržet tam, kde je třeba.

A dělal jste i v šachtě?

Ne, já jsem elektrikář. Dělal jsem tři roky školu v Anině. Oni za mě platili školu, a když jsem zhotovil, museli jsme jít dělat tam, kde jsme měli uzavřenej kontrakt. Přišel jsem rovně sem ze školy na práci. A tady jsem dělal celou dobu jako elektrikář. Až do důchodu v roce 1994.

My jsme byli upotřebený všude. Ke kompresorům, které dávaly natlačený vzduch, se kterým vrtali; v lampárně, kde se rozdávaly lampy, tam jsme taky byli. Měli jsme nějaký

¹¹ Po současných silnicích je to cca 2 hodiny autem.

¹² dopadat se – líbit se

¹³ penal – trestný čin

Josef Nedvěd na žních

motor, 450 koňských sil, kterej jsme museli zapnout, když nebyl proud vod Kozla¹⁴. My jsme byli všudeš upotřebený. U ventilátoru, kterej vytahoval zkaženej vzduch z dola, na pásmách¹⁵, po kterém šlo uhlí, to jsme všechno museli dělat. Stalo se, že třebaš byly některý dny, že jsme si uvolnili, že nebylo tulik, ale když bylo, tak nebyla vyhnuta¹⁶. Byli jsme i u kotlíků, nakládali jsme. Dělalí jsme páru a s tou šla parní mašina, která vyťahovala výtahy. Tak jsi musel nadělat páru pod tlakem. Byli jsme i jako topiči. A než měli zajít do šachty, tak se prohlížely výtahy, jestli něco nemá. Prohlížely se vocelové lana. Anebo se dělalo, kočky se tomu říkalo. Když by se utrhlo lano, tak ty kočky byly pod péráma a udělalo to takový skok a zabrzdily, aby výtah nešel dolů. I to jsme dělali. Chodili jsme 18 kilometrů přes celej vrch na Kozla, kde byl proud. Jenom rovně 18 kilometrů. Kolikrát jsme šli do pasu ve sněhu. Střídali jsme se – nevydržel jsi, abys šel vepředu. Byla vomrzálka, ledovka, jak vy říkáte. Pomyslete si, když na drátu se nabalilo tulika, že to zkříválo a rozbilo ty konzoly, na kterých dráty držely. My jsme toho zažili dost. S Jožim Kocmanem i s jinými.

Byla ranní šichta, odpolední a noční. Tam, kde se těžilo uhlí, byly trouby pro tlačení dobrýho vzduchu havířům. Metan se musel měřit a napsat, kolik jsi našel. Jednou se

stalo, že si vzali kouření do hor a popálili se. Ale naštěstí z toho nezemřeli. Všelijaký příběhy jsou v životě, celej život není růžovej. Tam stačí jednou chybit a už by bylo, chraň pámbůh. Museli jsme lézt po žebříkách 180 metrů, kde byla čerpadla, vytáhnout vodu, která se dole sháněla ze všech horizontů. Elektrické lampy byly zkraje těžký sedm kil. Měly takový menší světýlko a bránění, aby se neuhodilo to sklo, že by zase byla jiskra a výbuch. Nebylo to lehký, ale jsme si spokojený. Kdo ví, jestli ti naši mladí teď stihnou penzi. My jsme stihli a už jsme ji i drobet užili. Byli jsme upotřebení.

Prošlo to a nýčko nám i nějakaj penízek přijde. Ale nikdo jsme nedostali ten přídavek, že jsme dělali ve špatnom vzduchu, nebezpečí a takhle. Tak jsem psal až na ministerstvo a dostal jsem vodpověď ani ne za měsíc. Pán ministr je vzal drobet za uši a přišly mi peníze za celý rok.

Vy se tedy nebojíte přihlásit o svá práva!

Jeli jsme s manželkou na prohlídku k doktorovi a v Oršavě zastavil vlak blíž než ve stanici. Průvodčí nás neviděl a jí se špatně slézalo. Dveře se zavřely a jí to chytilo svetr mezi dveře, vlak se rozjel a táhlo jí to po ostrým kamení. Byla celá potlučená. Začal jsem křičet, táhlo jí to metr dva, a tak ten, co pouští vlak, honem zastavil. Druhý štěstí bylo, že to nevzal prudce¹⁷. Začal ject dosti moudře, jinak bych byl asi bez manželky. Řekl jsem té mojí: „Já jdu na stanici.“ Ale ona: „Nic se nestalo, buďme rádi, že jsme skapali¹⁸.“ Moudře to myslela. Ale řekl jsem: „Ne, dneska se to stalo nám, zítra se to může stanout druhejm, tak to musíme dát do pořádku.“ Psal jsem instituci, která hledí na práva lidí a na ministerstvo dopravy. Měl jsem lístky z vlaku, tak jsem jim to xeroxoval, vypsal jsem jim to a oni neměli kudy kam. Dostal jsem odpověď od ministerstva i od tutý instituce, že mám pravdu, že se zjistilo, že to tak bylo. Pak, když jsme jeli podruhé, když jsme zastavili v Oršavě, vzali manželce, co měla v ruce a: „Pojďte, paní, s námi.“ Na místo ji posadili. Taková změna!

Jaké máte kontakty s Českou republikou?

Nemůžu to tvrdit nebo zrovna tak to brát, ale hnedle¹⁹ беру Čechy za svoji vlast. Jsme Češi. Já mám syna v Čechách, v Český Lípě. Vede firmu na práce po výškách. Dělal horolezecké zkoušky, aby mohl mejt vokna na lanech a co kde všecko možný. Myslím, že díky té práci zná republiku víc než některý Čech. Práce ho provedla celou Českou republikou.

¹⁴ Kozla – vesnice u Dunaje, odkud vedou dráty k Eibenthalu

¹⁵ pásmo – dopravníkový pás

¹⁶ vyhnuta – nebylo zbyť

¹⁷ prudce – rychle

¹⁸ skapat – vyváznout (z rum. a scapa)

¹⁹ hnedle – skoro

Byl jsem tam za ním na svou sedmdesátku, udělali mně oslavu a překvapení. Byli jsme v Pardubicích, v Praze na pražském mostě, tam je to krásný, tam jsem viděl takových zámků. U vás se drží jináč na čistotu. Tady jsou obchody, nebo vyšší stavby nečistotný. A když jsme jeli se synem, každou chvíli byl zvoněnej. Povídám: „Viktore, ty děláš lacinějš, nebo jakto, že máš tulik zákazníků?“ – „Ne, tatínku, naopak. Dělán dobrý práce a vemu si za to zasloužený peníze.“

A v osmdesátým roce jsme tam byli tři tejdny s třema dětma. Jeli jsme vlakem do Pardubic. Tak my jsme zůstali udivený, jaký jsou u vás pořádky. Není tlačení na vlak ani do autobusu. Když bylo víc lidí, tak si řekli, počkejte, za pár minut jede druhý. Tady lidi chtějí porazit jeden druhýho, aby nezůstali čekat na cestě. Ve vlaku taky. Jeli jsme vlakem z Ústí nad Orlicí do Pardubic, a to jsme taky byli potěšení. Houbaři zrovna jeli z lesa, jak voni si štimujou²⁰ v tom houbaření; košíky a vyprávění – takový to bylo milý. Měli jsme co vidět. Potom v obchodě, když jsme byli prvně v Čechách u tety, šla do obchodu, přinesla si těsto na knedlíky a uvařila rovně knedlíky! To u nás v té době ještě nebylo.

Ještě vám něco řeknu, co mě zaujalo moc. Měli jsme u Aradu²¹ sjezd organizace a jedna paní tam mezi jiným řekla: „Ať víte, v našich žilách teče taky česká krev.“ Takhle se vyslovila, to nezapomenu. Je to pravda.

Jak jste vnímal, když padli komunisti?

Tu dobu, když se to stalo, tak my jsme nevnímali, co asi bude dál. Byli jsme potěšení v nějakým způsobě, že to zaniklo, ale asi že jsme byli v chybě všichni, kteří jsme to takhle mysleli. Protože syn Ceaușescy řekl: „Vy nedokážete volit to, co tady táta nastavil.“ A to je pravda. Von dokázal splatit takový velký dluhy; trochu nás utáhl, ale splatil dluh. Ne jako tu ty – dělaj dluhy a budou je ještě naši potomci splácet. Tak von to splatil. Ale měl drobet uvolnit, když už to splatil. Vod Severinu²² sem se dělala cesta, dělala se železná dráha a stavělo se město. Kolik materiálu na to město bylo třeba? A to všechno šlo za jedno. To ne, že se prvně dělalo to a podruhé to. To šlo v jedno. A teď máme zloděje.

Tenkrát byla jedna strana, ale když jsi měl právo nebo jsi měl na to důkazy, tak se ti to za krátkou dobu vyřešilo. Nýčko nemáš ke komu jít. Protože je tulika psůch, kteří všichni jenom štěkají a nekoušou, anebo i koušou. Nevím, jak to jinak vysvětlit. Člověk si myslel, že bude líp, že bude demokracie. Ale byla špatně porozuměná vod mnoha lidu.

Eibenthal
Foto: Ivo Dokoupil

Chtěl byste Česku a českým lidem něco vzkázat?

Že jsme Češi voni i my. A ctíme je. Ctíme je a uznávám, že nám moc pomohli. Nebejt Čechůch, ten první asfalt by jistě nebyl, jak už jsem vyprávěl. Už to bylo jen tak, jen tak. Byl jsem dycky takovej malej hospodář, ale ne pro mě, ale pro ves, pro všechny. Vesnice je taková větší domácnost, já to tak беру. Tak bysme měli bejt jeden s druhým společně.

²⁰ štimovat – podporovat se, doplňovat se

²¹ Arad – město v západním Rumunsku s významnou slovenskou menšinou

²² Drobeta-Turnu Severin – město, centrum župy Mehedinți

Nejvíc pláče bylo tej¹ po revoluci

Rozhovor s Václavem Pekem, truhlářem ze Svaté Heleny

(narozen 19. 7. 1948 ve Svaté Heleně)

Dočetl jsem se, že Pek přišel vod Sázavy. Přišel mezi prvníma, vostával nahoře vedle nějakýho Šibala, dneska je to naproti krámu. Nevím, jestli byl sám jeden Pek a z něj se rozproudili všechny.

Peků je dneska tady ve Svaté Heleně hodně.

Bylo jich ještě víc. Už hodně vodešli. Co já teda vím, byly takový tři rody Peků a pak se rozmnožili na víc. Můj dědeček byl z osmi dětí. Jeho otec Franc měl osm dětí, tři holky a pět synů. Nejstarší byl můj dědeček, zůstal v první světové válce, zahynul v šestnáctém roce. Jeho bratr Karel, ten vostával vedle něj, ten umřel, měl padesát dva roků. Tamty dva odešli do Čech, na Ostravu.

Kdy odešli?

Ve čtyřicátém sedmém. Pracovali tady v dolech v Rumunsku a tam uslyšeli, že jsou taky doly. Je tomu asi deset roků, co sem přijel nějaký pán do kostela, jsme si povídali, von slyšel, že jsem se představil Pek, a von říkal, my taky u nás máme Pekovy. Mého dědečka bratří už byli mrtví, to byli jejich synové.

Váš dědeček měl děti, než odešel do války?

Zůstal po něm tady jenom můj táta, dvě holky odešly do Čech. Po Karlovi vstal jeden a tamty dvě holky vodešly do Čech. Taky v roce 1947. Jedna tady byla s bratrem.

Kolik lidí vlastně z Heleny odešlo do Čech v roce 1947 a jak to prožívali?

Pět set dušič². Bylo tisíc a říká se, že přes polovičku jich odešlo.

Odcházeli nejchudší?

Nejvíc chudý v ten čas. Vyprávěl dědeček Hrůzů, že šel po ulici a tam pad nějakej Klepáček a von nevěděl, co má, a von pad hlady, neměli co jíst. Ale předtím v třiatřicátom odešlo do Argentiny asi třicet rodin. Vodcházeli bohatý i chudý. A 1899 a 1900 odešli do Bulharska, taky asi dvacet osm rodin. Z náboženské příčiny. Byli tady kazatelové z Maďarska a dělali tady voloviny, byli vožralci a tak. A tuti lidi, který byli vopravdoví, tak to nemohli snést a vodešli do Bulharska. Jenom vystavěli tuten evangelický kostel, co tady máme, a museli se rozejít. A votaj i z Bulharska šli náký do Argentiny.

Václav Pek

V Argentíně žili pospolu?

Na různých místech, kolem Sáenz Peña. Dostali takový farmy, říkali tomu čakry³, několik hektarůch polí, tam si mohli vystavět domy.

Ve čtyřicátém sedmém odcházeli lidi jenom na Ostravsko?

To taky se roztrhli. Odcházeli do Chebu, Žatce, do Sudetůch. Dědeček mojí manželky odešel až v čtyřicátém devátém, jeho holky už ve čtyřicátém sedmém. Měl nějaký kamarády a ti mu řekli, že se proslychá, že se počítá mezi bohatší a že je budou brát do Baragánu. Deportovat. Tak on ujel, a tak unik.

Komunisti tady deportovali bohatší lidi.

To bylo strašný. V padesátém prvním brali do Baragánu. Baragán, to jsou velký roviny za Bukureštem. To udělal Rusi, tady vládli Rusi ještě. Roztrhali lidi, aby si mohli dosáhnout

² duše – osoba, člověk

³ čakra – zemědělská usedlost

¹ tej – teď

svoje plány s tím komunismem. Z Heleny deportovali dvě rodiny.

Ta byli ti nejbohatší?

Ale kdepak, je jenom žalovali, že byli nejbohatší. Jeden vynášel postel, co si mohli vzít, a upadla mu uhnílá noha. Nebyli bohatý a nákej je žaloval, že museli prodat půl jochu pole, aby mu dal tuten živobytí. Měli na něj zlost a žalovali ho. Tenkrát nebyly žádný práva, soudy. Popadli je.

Takže je deportovali na udání někým z Heleny. Kolik měli dětí?

Tuty Kováříkovi měli jenom dvě děti. Klepáčkovi z Husího Rynku jich měli víc, měli jich osm, ale jeden byl voženěnej a některý vodešli do Čech. Z Banátu asi dvacet čtyři tisíc lidí odvezli. Rumuny, Srby, Němce, Maďary.

Václav Pek s manželkou a prvorozenou dcerou

Všechny deportovali do Baragánu? Tam byl nějaký koncentrační tábor?

Tam bylo pole. Vyložili je a museli si udělat nějaký boudy. Byli hlídání, utéct nemohli, neměli kam. Bylo to po žních, vyložili je na strniště. Byli tam pět rokůch, pracovali na poli a ve fabrice. A některý deportovali až do Ruska na Sibiř, hlavně Němce.

Jak si pro ně přijeli sem do Heleny?

To taky tak najednou. Přijeli vojáci, žádněj nesměl nikam z baráku jít ven. Všecky lidi nesměli nikam chodit, vojáci obsadili celou vesnici. K těm dvěma rodinám přišli, aby si vzaly, co můžou. Co si člověk mohl vzít?

Obě rodiny deportovali na udání?

Kováříka udal nějakěj Mlejnků. Klepáčkovi taky někdo z vesnice. To bylo strašný.

Co se stalo s jejich domy a poli?

Bylo to štátní, tak tam si dali, co chtěli. Klepáčkovi měli malý krámeček, tak tam udělali štátní. V domech – když něco potřebovali, tak to tam nandali. Když přišli zpátky, tak jim to dali zpátky.

Ostatním lidem taky komunisti zabírali majetek?

Tady bylo jenom tovaryšije⁴. První stupeň. Pak byl kolektiv, ten už tady nestačili udělat. Tovaryšije byla tři roky, 1959–1962. Nesměl jsi vorat na svém póli, musel na druhom, kopali vod jednoho konce k druhému dohromady. Pak to vozili do těch opuštěných staveních, tu kukuřici, část nechali pro stát, pak to dávali lidem. Já jsem to ještě chytil, tu tovaryšiji. Nejdřív to dělali dobrovolně, ale když člověk nechtěl, tak ho tlačili, aby to podepsal. Pamatuju, táta náš se schovával, aby se nezapsal do tý tovaryšije. Lidi utíkali. Když něco chtěli z výboru, tak jim to nechtěli dát, dokad se nepodepíšou.

Takže vydírali... Jak to udělal váš táta?

Nakonec to podepsal a byl předseda v tý tovaryšiji. Lidi museli zvolit předsedu, tak ho zvolili. Já jsem se vždycky smál. Tolik utíkal a pak byl předseda.

Naštěstí to bylo jenom na tři roky.

Co byly pole, rozorali meze. Moh si vorat na nákom poli cizem, jenom ne na svojom. Byli takový štyry brigadyři, chodili s lidma a vokazovali jim, kde maj vorat. Pak když se to svázelo, muselo se to dát, jak tomu říkali, na árii. Tam to vršili⁵. Kolik měl kdo snopů, tak mu je vodpočítali. Sedm na sto⁶ šlo státu. To bylo strašný. Lidi pak vozili slámu domů, po ulici bylo tolikhle slámy, padalo jim to.

Jak lidi prožívali, když se to v roce 1962 vrátilo zpátky?

Byli rádi. Taky ten rok, když dostali rozkaz, že se to rozpadne, tak každěj si moh na své pole. Já jsem měl třeba jenom kukuřici a na mojich polich jsem měl taky jenom kukuřici. Tak se to trefilo. A tamten měl zase jenom pšenici. Lidi byli rádi, že to dostali zpátky, tak si to vzali, jak to bylo. Rozpadlo se to na kopcích, jinde měli kolektiv až do revoluce.

⁴ tovaryšije (rumunsky tovarășie) – nižší stupeň kolektivizace

⁵ vršit – mlátit obilí

⁶ sedm na sto – sedm procent

Jaké jsou vaše nejstarší vzpomínky? Na rodiče, sourozence...

Táta měl dvě ženy. S první manželkou měl tři holky. Zemřela mu ve čtyřicátém šestém. Pak se oženil, vzal si naši mámu, tak jsme byli zasej tři kluci. Holky neřikaly naší mámě teta, říkaly jí máma, vona je vyrostla⁷. Dvě holky, Sofi a Anička, jsou v Perechu, to je česká vesnice štyrcet kilometrů z Aradu, jeden bratr Ferda je tam s nima. Nejstarší sestra Etelka je blízko Oradey, ta si vzala Rumuna. Lojza je tady. Všecky jsou živý, nestarší sestra bude mít osmdesát dva.

Je v Perechu hodně Čechů?

Moje sestra se tam vdala jako první. Pak se tam vdaly ještě asi čtyry z Heleny. A pak bratr. Byla tady učitelka z Perechu s manželem, on byl direktor. Asi deset roků tady učili. Ona měla bratrance, tam si nemoh najít holku, tady se seznámili s našima, tak si vzal Aničku. Ona nechtěla, byla mladá, on byl starší. Měl asi dvacet pět roků. To bylo pro ni dobrý, tam to měli o hodně lepší než tady. Dnes v Perechu žije asi půlka Čechů. Aniččin zeť obhospodařuje 50 hektarůch polí, on je z Nadlaku. Taky je mekánik, opravuje kombíny⁸.

Jak jste se měl, když jste byl malý?

Táta byl truhlář, tak jsme byli víc při penězích. Chudáci susedi, tam to nebylo lehké. Tatínek jejich nic nepracoval, tam byla chudoba.

To nebylo, že by v každé rodině bylo řemeslo?

Ne, ve vesnici byli dva truhláři, kovář, zedníci nějaký. Tenkrát chodili hodně na sáhy⁹, dřevorubařili. V létě sekali, vorali, sázeli, v zimě si šli vydělat, tak chodili na sáhy. Naši chodili až k Oršavě. Ti, co neměli řemesla, tak tam si vydělali peníze. Ten, co byl ničemnej, stonavej, tak nemoh chodit, v lese je těžká práce. Sused, co vydělal, propil, tak to ty děti měly špatný.

Kdy se k vám zaváděla elektřina?

Na vesnici nebyl proud do šedesátého pátého. Pamatuju, že ho zavedli jenom tady po hlavních ulicích. My jsme bydleli dóle, tak jsme koupili sloupy a kabely a sami jsme si to tam natáhli. Pak asi za pět rokůch dali proud po celý vesnici. Bylo to na svícení a na pračky. Pak zavedli proud na 380, tak jsme začli mlátit a mlít. Předtím jsme jezdili do mlejních. Každěj mlejní si vystavěli redaři¹⁰, bylo jich dvacet třicet. Bylo to jako dneska

Václav Pek s manželkou a prvními pěti dětmi

akcie. Když někdo odešel a nepotřeboval to, tak to prodal. Redaři ten mlejní opravovali a každěj měl svých 24 hodin, kdy mohl mlít. V tamtom údolí bylo pět mlejních a tu taky pět mlejních. To bylo zlý, když bylo v létě málo vody. Mlýny šly pomalu.

Nedostatek vody, to byl v Heleně věčný problém. Kde jste brali vodu, když jste byl malý?

Byly studně. Byly deštivý studně a některý, který měly prameny, tak měly prameny. Deštivá voda byla dobrá na praní, nepotřebovali tolik mejdla. Kterej neměl studnu, nosil si vodu od pramenů, kde se napájel dobytek. Asi 200 metrůch. Nebo byly velký studny na ulici. Tuta studna je z třicátého sedmého. Hluboká je dvanáct metrů a široká dva metry. Předtím museli lidi pro všechnu vodu k pramenům. Pak udělali vodovod, je to asi dvacet roků, ale udělali to špatně. Pokazilo se to, nákej rok jsme neměli vodu. Až tej to udělali dobře.

Co jste dělal jako malý kromě školy?

Pásl jsem krávy a začínal jsem s tátou dělat řemeslo. Dílnu jsme měli malou jenom jako tuta seknice¹¹. Nejvíc jsme dělali vokna, dveře a nábytky. Táta to dělal všechno rukama do roku 1965.

¹¹ seknice – světnice, pokoj

⁷ vyrůst někoho – vychovat někoho, postarat se o něho

⁸ kombíny – kombajny

⁹ chodit na sáhy – kácet dříví v lese

¹⁰ redař – spolumajitel mlýna

Váš táta se naučil truhlářinu zase od svého táty?

Jeho táta taky byl truhlář, vstal ve válce, zahynul a táta byl malej. Jeho máma ho dala do Srbska, do Beogradu, učit truhlářem. Měla tam bratra, tak ho dala k němu a on se tam učil, co byla dílna podle dráhy, opravovali vagóny. Tak tam se učil tři roky. Jenže se vyučil a byl pořád ještě malej, tak pak tři roky pás krávy. Pak předrost všechny kluky. Vyrost velkej a silnej. Pak já jsem se vod něj naučil a kluci pak vode mě. Kluci jsou čtvrtá generace.

Čtvrtá generace helenských truhlářů Peků.

To se pozná. Hodně kluků tady začlo, žádněj neobstál. Když v tom člověk je vod malinkosti, jinák se to naučí. Kluci ani nevědí, jak se naučili. Když vyrostli do patnáct šestnáct roků, byli se mnou v dílně. Joza, že pude taky do dolůch, že nebude truhlář. Tak tam chodil, dělal na výtahu a nelíbilo se mu to. Pak viděl, že je lepší řemeslo.

Kolik let jste chodil do české školy?

Osm rokůch. Jenže náš ročník, když jsme skončili čtyry třídy, tak tady přestala pátá a šestá. Učitelé z Čech odešli a přestala škola. Tak jsem pás krávy. Já pak jsem byl měsíc s mámou v Čechách v sedesátom roce. Pak to přišlo, že obnovili školu, a táta nám napsal, že budu zase chodit. Pak jsme chodili do páté třídy najednou tři ročníky. Ale všichni nechodili, zkraje jenom, kdo chtěl. Co byli chudší, tak je rodiče využívali na pole. Vostali jenom se štyrma třídama. Já jsem udělal osm tříd, a přitom už jsem dělal s tátou. A dělali jsme na poli. Pak už jsem moh vorat.

Jak vypadal váš denní režim? Ráno jste byli na poli a potom v dílně?

Ne, když jsme jeli na pole, tak jsme nedělali v dílně. V létě jsme v dílně dělali, jenom když přšelo.

Vaši bratři taky truhlařili?

Ferda dělal v Perechu hlavně rakve. Lojza pro sebe vokna, dveře, i takhle lidem něco. Já jsem dělal nejvíc, pak i na řemeslo. Ale chodili jsme všichni do dolů. Dvacet roků.

Jak jste to stíhal?

To byl takovej trojúhelník. Do dolů, do dílny a na pole. Do dolů jsme měli ráno ve štyrech autobus a ve štyry odpoledne jsme se vraceli, když jsme měli ranní. Když jsme měli druhou, tak jsme šli v poledne a přišli jsme v noci. Nebo jsme chodili večír a přišli jsme ráno. Já jsem přišel ráno z dolůch a na pole. Nejdřív jsem šel dělat do dolů v šedesátom šestom na tři měsíce. Pak, že pudu do školy za šoféra, jsem šel do Aradu. Pak jsem v dolech začal pracovat, když mi bylo dvacet šest. To bylo práce. Měl jsem asi šest jochů polích, to jsou asi tři

hektary, to jsme sekali sena, koně jsem měl, krávy. Jsme šli ráno sekati asi štyry kilometre pěšky, posekali jsme půl jochu a pak jsem to vzal pěšky přes kopec, tam byly doly. Tam jsem pracoval, jezdil s lokomotivou, a večer jsem šel ještě domů pěšky, když jsem moh.

Co jste dělal v dole?

Nejdřív jsem dělal na transportě, na lokomotivách. Pak jsem dělal na vejtahu údržbu. Tam jsem dělal asi sedm roků, jsme opravovali vejtahy. My z Heleny jsme byli na redžii – obsluhovali jsme, Rumuni byli na frontě – stříleli, stavěli dřevo. Jezdil jsem na vejtahu nahoře, bylo to nebezpečný. Každou směnu, než se začlo vytahovat, jsem to musel prohlídnout. Kdyby na mě něco spadlo, tak mě to zabije.

Václav Pek v truhlárně

Stal se vám tam nějaký úraz?

Co jsem tam byl, tak dvacet mrtvejch. Většinou neopatrnost lidská. Když jsem měl asi dva měsíce do důchodu, prohlížel jsem to v šachtě, oni nějaký vagóny odhákli, letěly na mě. Kdybych tam neměl zavřené dveře, tak by spadly na mě. Bouchlo to, na mě se začly sypat kamínky, já jsem se jenom přikrčil a čekal, až to na mě spadne. Hodně se jich zabilo v tom frontě, třeba nebyli opatrný a zastřelili se s výbušninou. Třeba v sobotu to nedokončili, nešlo jim to, nebouchla jim ta výbušnina, tak šli domů a říkali, že v pondělí tam pudou a že to odstřeje. A ten havíř, kterej tam šel, řek, aby pustili tu výbušninu, až vykřikne. Kousek dál byli další pracovníci, oni je neviděli, oni křičeli tamti a tuti, co to měli zapálit, mysleli, že křičí on, a zapálili to. On byl v tom frontě a zastřelilo ho to.

Jak jste si namluvil svoji ženu?

Jako rodiny jsme se znaly, nevzal jsem si cizou. Jako mládež jsme chodili na zábavy.

Vždyť vy baptisti netancujete.

Nechodili jsme na taneční zábavy, chodili jsme, tady se říká, na táčky. K jedný holce jsme všichni přišli. Nebo v létě na trávník ven.

Jenom baptisti? Katolíci měli svoje zábavy?

Některý taky chodili, ale moc ne. Protože se snažili, aby si každé udržel svoje. Tady byli ještě evangelíci, ty pak zanikli, kazatelé odešli, oni pak přecházeli k nám.

Kde jste byl na vojně?

V Bukurešti, rok a čtyři měsíce. Výcvik jsem udělal ve Slatině, to je trochu blíž. Pak jsem tam udělal vojenskou školu a pak jsem vyučoval druhý. V Bukurešti jsem byl velitel jedné skupiny, tam jsme hlídali nějakou fabriku.

Rumunsky jste se naučil tady?

Ve škole. Tam pak na vojanštině už jsem uměl dobře rumunsky. Neměl jsem žádné nářečí, takže ani nepoznali, z kterého jsem kraje. Nemohli vodhadnout, odkad' jsem. Byl jsem tam rok a tři měsíce, přišli tam nějaký lidi z Čech, jedna paní a pán, inženýři. Ptali se mě, odkad' jsem, a já to nemoh spustit česky. Říkám, promiňte, já jsem pravej Čech, ale už jsem tady rok a se žádným jsem nemluvil. Ty se tomu nadivili! Teď už se ví vo nás, ale tenkrát žádnéj nevěděl. Jak to může bejt, v srdci Rumunská bejt Čech. Nandali mi čokolád a propisovaček a dali mi adresu, abych přišel, až přijdu do Prahy.

Co jste dělal po vojně?

Pak jsem přišel z vojanštiny a říkal jsem si, že se ještě nebudu ženit, ať se malinko proskočím ještě. Ale nemoh jsem, musel jsem se oženit, nechtěl jsem bejt sám. (smích) Za osm měsíců jsem se oženil. To jsme se vzali v sedmdesátom roce v listopádě, v sedmdesátom prvním jsme tady rozbouřali starý stavení, na zimu jsme vystavěli to dóle tady, udělali betonovou desku a v sedmdesátom druhým jsme vystavěli stavení.

A pak jste měli sedm dětí.

Libuška a Anička, ty se narodily ještě dóle. Máňa, Józka a ty další už se narodili tady.

Vaše děti mi říkaly, že u vás doma byla vždycky legrace a hodně jste si povídali.

Jo. Nelituju toho nikdá, že jsme měli hodně dětí. Byla to práce, ale pořád tady někoho máme, nejsme sami. Jedna příde, druhá, teď jsou i v Čechách. Bylo to těžký. V sedmdesátom sedmom, když se narodila pátá Běťka, děti byly jedno za druhým, manželka se roz nemocněla. Nervově. Chodili jsme po Temešváru a nikde jí nemohli nic najít. Byla tu nějaká teta Rottová, nikdá k nám nechodila, byli to katolíci a nebyla to rodina. Já říkám, že Pán Bůh jí přived, protože u nás nikdá nebyla. Přišla na táčky a já jsem si jí postěžoval. Manželce spadly nervy, zeslábly. Pořád plakala, že umře a že tady děti vstanou. Vždycky

nám dala ráno jíst a vodešla ven. Mně to nedalo, já jsem takovej citlivej. Jdu a vidím, že ona šla dolů do sklepa a plakala. Já povídám: „Co pláčeš?“ Když jsme se nehádali, nic jsem jí neudělal. Tak ta teta povídá: „Dítě, já ti poradím jeden lék, já jsem ho taky měla.“ Poradila jí ten lék diazepam. Tak to brala asi měsíc. Je to čtyřcycet dva roků a víckrát neměla problém.

To tady byl častější problém, že ženám spadly nervy, jak říkáte?

Říkaly, že je to po dětech. Ženský to měly hodně, některá si vzala život z toho. Furt ty práce a děti. Doktoři nenašli nic. V noci nemohla spát a ve dne byla jako vařená.

Jak jste pak prožívali konec komunismu?

Nebyly problémy. Tenkrát přivezli z Čech, mysleli, že tady máme bídu, hadry. Jedno auto poslaly naše rodiny z Chebu. Vzali jsme si to, ale neměli jsme nouzi. A pak po revoluci jsme v dolech dělali míň, nedělali jsme v sobotu. Dřív jsme dělali v sobotu a někdy i v neděli. Po revoluci pak bylo špatný, že začli vodcházet do Čech. Nejvíc pláče bylo tej po revoluci. Rodiče tady vostařovali, děti vodjely.

Vrátil se někdo?

Některý se vrátili, ale málo. Co vodešli ve čtyřcycetom sedmom, taky se vrátili asi tři rodiny. Koukám, že se tady pořád udržujou stavení. Možná, kdyby se v Čechách něco zhoršilo, že by se vrátili. My máme čtyři děti tady a tři děti tam. Jedna je v Chebu a dvě jsou v Žatci. Tak jsme tam jezdili skoro každé rok. Sedneme ráno a večír jsme tam. A máme devět vnučat.

Co děláte v důchodu?

Když jsem šel do penze, tak jsem nastoupil v baptistickém sboru jako laický kazatel. Kazatelé odešli, žádnéj tu nebyl, zůstal jsem sám. Pak jsem dělal zkoušku v Temešváru a byl jsem ordinovanej. Pak jsem moh vysluhovat večeri Páně, pohřby jsem moh dělat. Kázal jsem hnedle dvacet roků. Před čtyřmi roky jsem se roz nemocněl, tak jsem skončil.

Školu vám nikdo nevezme

Rozhovor s Františkem Rochem ze Svaté Heleny, učitelem a ředitelem české Základní školy Jana Amose Komenského

(narozen 18. 5. 1957 v Bígru)

Na Bígru jsem byl do deseti roků. Chodil jsem tam do 1.–4. třídy v češtině, ale pak už jsem šel do školy do Berzásky. Na prázdniny jsem se vracel domů pomáhat matce. Byli jsme spolu sami, protože když jsem měl devět měsíců, otce to zabilo v dolech na Kozlu. Táta měl dvacet pět roků, máma byla vdova od osmnácti let, už se nikdy nevdala. Asi nechtěla, abych měl nevlastního otce.

Co si pamatujete z doby, než jste šel do školy?

Práci na poli. Chovali jsme dobytek. Matka na mě měla nějakou podporu, ale ta byla malá. Bydleli jsme u babičky, mámino mámy, která též ztratila manžela. Padl ve válce. Takže už ve čtvrté třídě dolehlo sekání a orání na mě. Matka třeba najala nějakého sekáče a ten mi říkal, takhle to máš vzít, takhle se máš sehnout. Ale nářadí už jsem měl svoje.

Byl tehdejší Bígr něčím zvláštní? Lišil se třeba od Svaté Heleny?

Asi pohodovější. Když jsem pak přišel jako učitel na Svatou Helenu, tam byly děti víc trápené. Na Bígru neměli tolik polí, tak se tolik nepracovalo. Což na Heleně se pracovalo o hodně více. Na Bígru muži pracovali v dolech, tam se dalo dobře vydělat. Chodili na Kozel, na Sirinu a na Palaškaz. Těžilo se tam hnědé uhlí. V době, kdy zahynul můj otec, se tam zabilo asi deset nebo patnáct Čechů. Každé dva měsíce byl na Bígru pohřeb.

Co jste dělal po skončení osmé třídy?

Po skončení školy v Berzásce v roce 1972 se dávaly zkoušky v Caransebeş, protože rumunská vláda potřebovala kvalifikované učitele češtiny, aby nemusela proplácet platby

František Roch s bustou J. A. Komenského

učitelům z Československa. Z Berzásky jsme šli tři – já, Josef Mleziva a Josef Dlouhý. A dalších sedm z dalších českých vesnic. Měli jsme nastoupit v září 1972 v Nadlaku. Měli jsme se učit česky, ale my jsme se třídy 5.–8. učili v rumunštině. Nastoupili jsme a vyučování probíhalo celkově na slovenskym jazyku. Učili nás Slováci. Když jsme měli nějaké námitky, tak nám profesor Molnár říkal, že on je profesor češtiny, ne my. Počítalo se s tím, že až skončíme školu v roce 1977, že se vrátíme do těch míst, odkud jsme odešli.

Učil vás vůbec někdo v Nadlaku česky?

Profesor Ján Pleter z Bukureštu. Tenkrát tam byly tři semestry, přišel dvakrát za semestr na čtrnáct dní, a to bylo všechno.

Jaké byly vaše začátky v Nadlaku?

Já jsem tam přišel pozdě, maminka mě nechtěla pustit, v tom smyslu, že byl jsem sám a ona byla vdova. Panímáma jí říkala: „Kačo, když toho kluka dáš do školy, už ho nikdy neuvidíš, ten půjde pryč a na Bígr se ti nebude vracet. Koupíš mu stádo krav, bude pást a bude mít víc peněz než učitel. A budeš ho mít doma.“

Na naléhání ředitele z Berzásky mě tam za 14 dní odvedla. Nastoupil jsem do internátu, maminka tam nechala nějaký peníze. Tam to bylo dobrý, že nám i prali, na internát v Berzásce maminka vždycky přišla jednou za čtrnáct dní, za tři neděle, vzala špinavé prádlo domů, vyprala, přinesla. Moji spolužáci se mě ptali, co tam chci. Já, že jsem přišel do školy. Oni, že jdou zítra domů, my tady slovensky vůbec nerozumíme. To navracení zpátky domů nám trvalo celý semestr. Na naléhání třídního učitele jsme zůstali.

František Roch jako dítě s babičkou

Jak jste zvládali studium ve slovenštině?

Chemie, fyzika, matika – my jsme měli ponětí o předmětech rumunsky, tam nás ale začli učit slovensky. Profesor na matematiku třeba řekl *priamka*, česky je to přímka, u nás byla *pryamka* kráva.

Vy jste tedy byli první pedagogická třída pro české žáky?

Bylo nás deset. Sedm chlapců a tři děvčata. Anča Rottová z Gerniku, Marie Vokáčová z Rovenska, Alena Fígllová, později provdaná Gecse, z Eibenthalu. Marie Vokáčová se po třech letech vdala, ona byla starší, tak nás skončilo devět. Neměli jsme tehdy ponětí, že existuje česká ambasáda v Bukurešti, že se v Bukurešti studuje bohemistika. Nedělaly se festivaly.

Každý rok se v Nadlaku otvírala třída na střední škole pro české děti?

Ne, až když jsme skončili, za pět let. Ještě se pak otevřela dvakrát. Druhou skupinu už učil Jaroslav Svoboda z Čech. Jako kvalifikovaný učitelé jsme pak po revoluci chodili na metodické kurzy češtiny do Prahy. Správně říct – my jsme dříve měli češtinu jenom z knih, živá čeština nebyla.

Školní kapela v Nadlaku v roce 1975, František Roch je první zprava

V osmnácti letech vám učitelské místo ve Svaté Heleně přidělili z inspektorátu?

Ano. Který z nás měl nejlepší známku, ten si mohl vybrat, což byl Josef Kučera. Prvně si vybral Helenu. Já jsem měl jít na Šumici. Tehdy se říkalo: „Kde seš křtěnej, nejseš ctěnej.“ Takže se Kučera zřekl Heleny a vybral si město Nová Moldava. Já jsem pak šel na Helenu, se mnou Alena Fígllová a Josef Dlouhý. Bígr si vybral Mleziva, který měl větší známku. Je tam dodneška. Na Gernik šel Josef Pešic a Anna Rottová, rodáci z Gerniku, a Lojza Špicel z Rovenska. Na Rovensko šel Franta Šubert. Na Eibenthal nešel nikdo, protože tam byl ředitel Rumun, který udělal podvod. Vzal podpisy rodičů, že chtějí zrušit českou školu. Jinak by tam šla Alena.

Jak jste se zabydlel ve Svaté Heleně?

Moje babička tu měla švagrovou hned pod školou, tam jsem bydlel před vojnou. V sedmdesátém osmém jsme s Josefem rukovali, takže tu zbyla Alena sama. Vojna byla rok a šest měsíců. Pak jsem bydlel u rodiny Klepáčkových. Teta Klepáčková byla uklízečkou ve škole. Když jsem se oženil, bydleli jsme na podnájmu v kabaně¹.

¹ kabana – chata

František Roch se školními dětmi ve Svaté Heleně, rok 1990

Ještě něco vás překvapilo po příchodu do Svaté Heleny?

Tady jsou dvě víry. Když jsem obcházel rodiny a přišel jsem do domu, kde byli baptisti, tak mně nabízeli čaj a koláče. A když jsem přišel do druhého domu, tak mně nabízeli kořalku nebo kafe. Nechápal jsem to. Ani to jsem nevěděl, že teta je baptistka a strejka katolík. Strejka mi to vysvětlil. Ti, kteří ti nabízeli čaj, to jsou baptisti. Ti, kteří ti nabízeli kořalku, to jsou katolíci. A byl tady takový zvyk, že když bylo smíšené manželství, holky budou mít víru po mámě a kluci po tátovi. Baptisti taky zpočátku nepouštěli děti do kulturáku, když jsme měli nějaký program, na zábavu, tancovat. Po čase jsme se domluvili, vyšli jsme si vstříc, aby to bylo na obou stranách dobré.

Co ještě bylo v Heleně jiné? Když jste předtím vyrůstal v Bígru, tak tam ještě nebyla elektřina?

Ne, vůbec. Až když jsem odcházel, tak tam byl generátor, který dělal elektřinu dvě hodiny večír, v zimě čtyři. Nebylo to na pračku, ledničku. Tady na Heleně byli taky strašně velký koně. Mám takovou příhodu. Můj bratranec Franta byl dopoledne lámat s fasunky² ku-

² fasunka – postranice vozu s hustší výplní než žebřík

František Roch se svou rodinou

kuřice. V poledne se vrátil a mně dali jet na pole. Já jsem ani nevěděl, kde to je. Dali mi s sebou kluka Rumuna ze Sikevic, aby mi ukázal. Koně byli silný, pořádný, moudrý. Poprvé jsem je řídil, doma na Bígru jsem oral s kravama. Dojel jsem tam a zpátky už jel strejka.

Ženu jste si přivedl z Bígru?

Ano, pantáta už nežije, panímáma je na Bígru, má osmdesát tři. Jako svatební cestu jsme šli místním pomáhat na žně. Batózy³ už hnaly elektrické motory. Manželka se pak zaměstnala na poště. Počas prázdnin jsme vždycky jezdili na Bígr pomáhat rodičům se sklízni. V devadesátém sedmým jsme si koupili barák, protože lidi začali odcházet do Čech a baráky zbývaly.

Jak se váš život změnil po revoluci?

V 1992 jsem měl taky návrh, že půjdu do Čech. Byl jsem na odchodu, manželka nechtěla, tak jsem tady zbyl. Synové pak odešli do Čech. Manželka se rozstala, tak jsme ostali tady.

³ batóza – mlátička

V české škole jste napřed dělal učitele a potom ředitele?

Zažil jsem ředitele Čoláka. To byl Rumun, ale měl za manželku Slovenku. Pak byl Hrůza a po něm přišel Gecse. Oženil se s Alenou Fíglovou a byl ředitelem od roku 1978 do roku 1989. Za komunismu byl záměr zrušit češtinu. Poslali nám sem na tři roky na první stupeň učitelku, která byla Rumunka. Dohodli jsme se, že já jí budu učit ve třídách češtinu a ona mně rumunštinu, takže jsme mohli pokračovat v češtině. Po revoluci, když vznikl Demokratický svaz Slováků a Čechů, tak se dosáhlo toho, že se začala učit čeština i na druhém stupni. Byly i návrhy, aby se na druhém stupni učily všechny předměty česky, jako to mají Slováci, ale byli by potřeba kvalitní učitelé, knihy a aby měly děti po skončení kam jít. Když Slováci nebo Maďaři skončí studium v mateřském jazyce, nemají pak tolik možností nastoupit na střední školy. I naše dnešní děti mají problém v páté třídě s rumunskou terminologií např. v matematice nebo zeměpisu.

Kdy jste se stal ředitelem?

Když odešli manželé Gecse, převzal jsem školu v roce 1990, dodatečně jsem byl jmenován a skládal jsem zkoušky. V roce 2007 byl nový zákon, že škola, která nemá 200 žáků, ztrácí právní subjektivitu. Dostali jsme se pod školu v Coronini, kde dělal ředitele Draxel, který ještě dnes učí děti dějepisu. Já jsem byl jmenován zástupcem ředitele školy na Svaté Heleně. Dělán všechno papírování na Heleně, ale razítko má ředitel školy na Coronini.

Vy osobně máte velkou zásluhu na tom, že se v letech 1996–1998 postavila nová školní budova.

Po revoluci každá česká vesnice žádala po Češích dotaci na infrastrukturu, školu, zdravotnictví... Na Heleně bylo dětí hodně. S předsedou UDSCR Josefem Pekem jsme zadali projekt, vyrobila ho firma Abraxas z Rešic. Obecní úřad nám dal pozemek. Sháněl jsem peníze, každý sliboval, ale nikdo nám nedal. Vzal jsem projekt na setkání s panem Havlem v Bukurešti. Slíbil nám, že to navrhne senátu a parlamentu. Peníze přišly od české vlády. Dohlížela organizace Člověk v tísni, ti viděli, že je nutné, aby škola stála. Muselo se udělat výběrové řízení, tak se přihlásily tři firmy. Vybrána byla rumunsko-česká firma Bekke se sídlem v Oršavě. Aby měli možnost se s ní soudit podle českých zákonů, kdyby to nedostavěla. Ještě dostala podmínku, aby zaměstnala všechny řemeslníky z vesnice. Bekke chtěl, abych převzal vedoucí dozor. Zřekl jsem se toho a stavební dozor byl z České republiky. Český stát zafinancoval stavbu a rumunský stát nasliboval hory doly, že vybavení bude dělat on. Ale když přišlo do tuhého, nikdo zase neměl peníze. Zásluhou UDSCR, inspektorky a poslance jsme měli schůzku na rumunském ministerstvu školství, po ní nám uvolnili peníze na vybavení. Byli jsme jediná škola, která měla ústřední topení,

počítače, nové lavice. V celém okolí nám záviděli. V Čechách jsem taky viděl, že se ve školách přezouvá. Tady nebyly šatny, ale udělali jsme u dveří skříň, že se budou učitelé a děti přezouvat. Děti byly možná ráno ve chlívě, pak šly bahnem. Nebyl asfalt.

V okolí se začaly zavírat doly, muži neměli práci, začali s rodinami odcházet do Čech. Do kdy jste měli ve škole dost dětí?

Asi do roku 2005 nebo 2006. Pak se to začalo vylidňovat. Kdybysme nebyli menšinová národnost, tak už bysme byli deset let zavření.

Co pro vás bylo za učitelskou kariéru nejtěžší?

Nejtěžší bylo přesvědčit rodiče a děti, aby se děti učily. Na to mi říkaly: „My se budeme učit, jak nás lákáte, ale pak přijdeme do města a tam není proud, není jídlo, co z toho máme? Takhle budeme pracovat na poli, máme jídlo, topení, máme všechno.“ Já na to, že školu vám nikdo nevezme. Motyku, kosu a hrábě si vždycky budete moct používat. Teď firmy žádají lidi, kteří umí překládat z rumunštiny do češtiny.

Z čeho jste měl během let největší radost?

Z rodiny. A po pracovní stránce, že se mi podařilo založit novou školní budovu a pojmenovat ji po Janu Amosi Komenském. Je to takové uklidnění, že tady bude Komenský pořad vládnout. I kdyby se škola vylidnila nebo se děti vracely, škola zůstane jako památka.

Jaké máte plány na důchod?

Píšu kroniku české školy na Svaté Heleně. Měla by být součástí obsáhlejší knihy vydané k oslavě 200 let od příchodu prvních osadníků na Svatou Helenu v roce 2023.

Chcete něco vzkázat lidem do České republiky?

Bohužel nemůžu lákat, aby se lidé vraceli zpět...

Nejde to jenom, jak by si člověk přál

Rozhovor s Janem Veverkou, sedlákem z Rovenska

(narozen 16. 10. 1944 v Rovensku)

Narodil jsem se ve čtyřicátém čtvrtém. Šestnáctého října. Jako babička, ona je narozená ráno, já ji musím přes den poslouchat. *(smích)*

Vaši rodiče pocházeli z Rovenska?

Ano. Ale děda už ne. Děda přišel ze Šumice, tady si našel manželku u nějakých Špiclů. Tak se tady zachytila naše rodina Veverkových, na Rovensku jiný nejsou než my. Dědečkovej bratr, dědečkovej táta, ti byli na Šumici.

Jak vzpomínáte na svoji maminku?

Dobře, protože jsem s ní vyrostl tady. Táta mi umřel brzy, se rozstona na ledviny. Byl mladej, bylo mu čtyřicet čtyry. Doktor v Temešváru řek, že může žít ještě čtrnáct dní a může nám zemřít zejtra. Měl srdce pevný, tak ještě dvě neděle se tady trápil. Furt seděl, furt se prohýbal, voni mu dali ty pilulky morfína na bolest. Můj syn měl osm měsíců, když táta umřel. Bylo to těžký ten čas. Ještě byla babička, máma jeho, živa.

A váš dědeček?

Děda ten umřel dřív, ten byl v první vojně, v Rusku. Zajali ho Rusi, tam musel zůstat v lágru. Vyprávěl mi pohádky, jak každě den byl v lágru někerej mrtvej hladý. Děda prosil toho Taliána, co byl v lágru, aby mu dal, že by šel někomu pomoc. Ještě kulhal, ale řek mu rovnou, že by tam nechtěl zemřít.

Co to bylo za lágr?

Pro emigranty cizí, co Rusové nasbírali. Dědovi málo scházelo, aby ho zabili. Když ho chytli, tak je prosil česky, a oni ho nechali. Přišel domů ještě zdráv, ještě živej. Kulhal na tu nohu. Učil mě modlit.

Co jste dělal rád, když jste byl malý? Měl jste čas si hrát?

Taky jsme si hráli. Ale většinou se pomáhalo rodičům. Krávy pást. Byl jsem ještě malý, musel jsem vzít proutek a hajdy za kravama, about si opánce ze sviňský kůže. Vzadu kalhoty rozevřený, kdyby bylo třeba, aby se nepokakal člověk. Tady se vošklivě žilo, když jsme byli malí. Měl jsem bratrance, kamaráda, ten byl o rok mladší, jsme pásali spolu, abych nebyl sám.

Jan Veverka zachycen na fotce turisty

Jak vzpomínáte na českou školu v Rovensku? Máte čtyři třídy?

Ty jsme udělali, jak se patří. Měli jsme pana učitele Šubrtá. Často jsme dostali na ruku břinkovým¹ proutkem. Když jsme neposlechli, natáhli ruku... to bolelo jak pes. Museli jsme to umět, když ne dnes, tak zejtra. Kdo za něj chodil do školy, uměl psát, číst, počítat. Pan učitel měl nadání i na muziku, hrál na housle, noty učil nás. Hrál s námi velkou hru, to bylo pěkný, nás bylo přes deset.

Co jste hrál?

Já jsem byl jako svobodnej chlap, že se budu ženit.

A kde jste se učil potom?

V Božanovicích, v Šopotu Nou. Nechodili jsme tam, učili jsme se doma a tam chodili na zkoušky. Něco jsme zachytili. Když je někdo slabej, něco se na něj přilepí, když se učí. Když se neučí, tak nemá odkad.

¹ břinkový proutek – proutek z dřínky

Jan Veverka s manželkou

Pak jste dál pracoval na poli?

Pomáhal jsem rodičům, pak jsem se oženil.

Kde jste si vyhlédl ženu?

Tady na Rovensku, při tanci, v hospodě.

A kdy jste zjistili, že jste se narodili ve stejný den?

Potom, když jsme se brali. Když jsme vyndali buletiny na oddávkách. Ti tomu nechtěli věřit. Taková malá vesnice! Farář náš tady byl, tak vytáhl křtící listy.

Svatbu jste měli tady v Rovensku?

Jo. Málem jsme ji ani neměli. Tenkrát se svatby moc nedělaly, nebylo odkud brát, nebylo pití, kořalka. Dělal se oddavky v kostele, nedělala se hostina. Naše svatba, to bylo něco menšího. Udělala se večeře, zavolali se sousedi. Bylo to po vojně, bylo to chudý. Brali jsme se šestnáctýho máje, na zimu jsme vyplnili osmnáct let.

Také jste vypomáhal v kostele.

V kostele jsem dělal kostelníka, modliče. Stávalo se, že jsem musel i pohřbít, když byl farář Kočanga na to slabej. Dělal jsem i kázání, jen jsem neměl právo dávat hostie. S farářem Maškem to bylo pěkný, to byl Čech, uměl zpívat, naučil zpívat. Dvacet let jsem s ním tady působil.

Takže v neděli jste dělal modliče a kostelníka a přes týden jste pracoval na poli?

Celý život. Jako sedlák. Z jara jsem chodil sázet stromky do lesa. Dole u Dunaje měli pilu, tam jsem taky dělal.

A tam jste přišel o prsty?

Ne, to bylo doma. Po svatbě. Řezal jsem dříví, osmýho prosince, byla zima. Potom odpoledne už jsem nemoh na ruce, tak jsem si natáhl rukavice. Motor utíkal, já jsem se ohlídl zpátky, tam si hráli kluci. Abych ty kluky neuhodil, jak jsem odhodil polínka. Rukavice byla delší a chytily jí zuby. No ale tady byl můj kmotříček, ňákej Holeček, kterej měl líky jako doktor, ten mě z toho vysvobodil, tady mě to zašil. Za tejdenn se mi to zahojilo, pracovat se chtělo, děti byly malý. Venca byl malej, pak přišla dcera Marie a pak ještě jeden syn Johan.

Takže máte tři děti?

Mohli jsme mít čtyři, jednoho strhla. Já jsem byl vinen. Stavěl jsem hradbu, aby do dvora neprášil sníh. Stavěl jsem kůlnu a nemoh jsem ji sám zvednout, tak vona mi šla pomoci, chytila, vopřela. Večer už to bylo.

Děti jsou dnes tady, nebo v Čechách?

Syn dělal profesora tady ve škole, odešli s dcerou hned po revoluci, učí v Pilníkově. Dcera je tam kuchařkou, sedmdesát dětich tam je, jenom oběd jim vaří. Nejmladší syn se tady oženil a šel se podívat za Marií, za sestrou. Šel se tam jenom podívat. Podívat, podívat a zůstal tam.

Kolik máte vnoučat?

To jsem ani nespočítal. (smích)

Na druhé ruce vám chybí dva prsty.

Von ten život je složitěj, vono to nejde jenom, jak by si člověk přál. Jednou Mudrojc vyhořeli, tak jsem jim tam pomáhal, na cirkuláru jsme řezali dva. Štosoval jsem prkna na štorc, von vrtal a povídal jsem tomu kamarádovi, vodendáme tu pilu, tu cirkulárku. Cirkulárka byla vo kousek dál. A šablon byl a ten šablon byl stejně vysokej jako ta pila. Jak jsem to prkno na štorc s ním jel po válci, ruku jsem měl na tom prknu. Když jsem dojel na tu hoblovačku, von měl spodem suk. Jak von ťuk, tak mi to odrazilo ruku na tu cirkulárku a dva prsty mi to uřízlo. S tím jsem prožil šest neděl v nemocnici v Šopotu Nou. Když se to začlo hojit, to bylo v neděli, doktor odjel do Temešváru, byly tam jenom ty holky převazovačky, ňáká holka mladá, která se to teprv učila, už neměly mast, co mi na

to dávaly. Vona když to rozvázala, viděla, že je to krvavý a že mi dá jinou mast. Přinesla náhou rybí mast, já to nemůžu cejtit ani nýčko, tu rybu, a namazala mi to tou rybí mastí. Jéje, to začlo pálet! Přes noc jsem chodil po konku², jen to cvakalo, jak to páliło. Někej kamarád se mnou na posteli mi říkal, jdi to umejt, to ti dělá ta mast, krvácí to už krz hadry. Vona to žrala, ta mast. Byla tam jedna stará babička, ta posluhovala v noci, dala mi prášky na bolest, ať vydržím do rána.

To byly vaše nejhorší zážitky ze života...

Pak byl ještě druhej. Jeli jsme s pantátou z Berzásky, byl hic, u jedný kantony³ jsem si zul opánce, že se skočím vyčůrat. Pantáta zůstal na voze, já jsem šel takhle kousek z cesty. Já jsem šláp na hada a bos. Von jak po mně sek, tak do prostředního prstu se zasek. Pak jsem hned chytil hic do nohy až ke koleni. Pantáta řek, pojď tudle k vodě, ať to umyjem, strh kus kůže kolem, ať to vyteče, pod kolenem jsme to utáhli bičem fest, byli jsme daleko, ještě dvě hodiny domů. Na Rovensku byl kmotříček, učenej člověk. Měl tady líky, i na tu jedovatinu. On mi řek: „Zas si něco vyved, ti dám pár pohlavků, včera ses oženil, tady máš prst černej, co jsi to tak utahoval.“ Tam mi dal ten protijed z obou stran. Vod toho jsem myslel, že už pojdu. Ta noha teprve otekla, se udělala červená jako oheň, jsem myslel, že praskne. Ráno, našťestí, Pán Bůh dal, tady přišel jeden cigán, Gíca mu říkali, kovář: „Co se ti stalo? Já tě vyhojím.“ „Přineste mlíko,“ von na babičku. Ta přinesla studený mlíko, dala ho do hrnce, noha tam vlezla, netrvalo to, ani jak spolu povídáme, udělalo se z něj jako sejra, to mlíko se srazilo, von mi to čtvrt hodiny tam nechal. A pak za čtvrt hodiny ještě poručil babičce, aby šla k sousedům pro mlíko. Přinesla asi dvě litra. A pak: „Jestli prej máš písek někde ve sklepe?“ Přinesla vycpívanej⁴ písek, tak ho rozdělal s tím mlíkem, udělal takovej koleš⁵, dal mi utírák pod nohu, na to to dal, pak mi dal takovou nohavici širokou, babička to zavázala. Si lehneš a ráno budeš mít po bolesti. A tak to bylo. Ráno byla noha bílá jako mlíko. Postavil jsem se na ni.

To byla zmije růžkatá.

Ta nejjedovatější. Pantáta, jak byl zpocenej, tak si otřel hlavu, ta hlava půl zežloutla. Vod toho jedu, jak mi to umýval.

² konk – chodba

³ kantona – hájovna

⁴ vycpíváný – jemný, přesátý

⁵ koleš – kaše z mléka a kukuřičné krupice

Co bylo ve vašem životě naopak nejhezčí?

Když jsem byl mladej, když jsme se vzali. To bylo nejhezčí.

Co teď ve svých 77 letech ještě děláte?

Co můžu? Ještě sekám kosou. Včera jsem lez na třešeň. Venca se na mě večer vadil, že jsem tam lez, že jsem moh sbuchnout. Já jsem dělal moc. Děti byly malý, peníze byly třeba. Dělal jsem lidem střechy. Není snad stavení na Rovensku, který jsem nepokrýval. Uměl jsem zdít. Nešetřili jsme se. Aby děti mohly vyrůst. A když vyrostou velký, tak zapomenou na tátu.

Vaše děti na vás zapoměly?

Nezapoměly, tak se to jenom říká. Přijedou většinou v létě, když mají prázdniny. Se s nimi potěšíme. Když někoho máš, tak přeci se na tebe někdo podívá. Aspoň tě pozlobí, když nic jinýho... (smích)

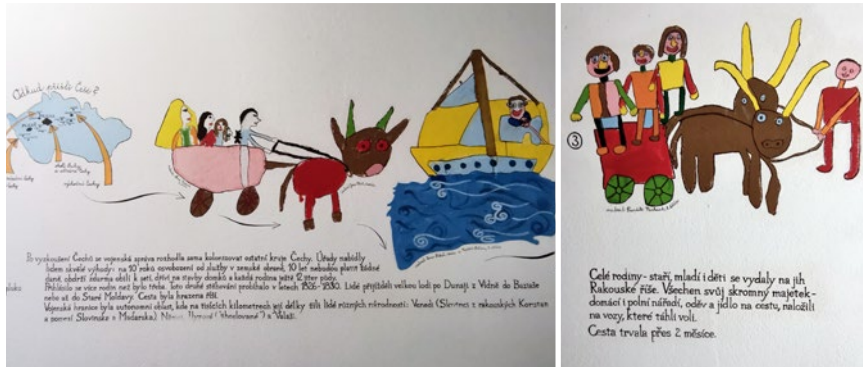
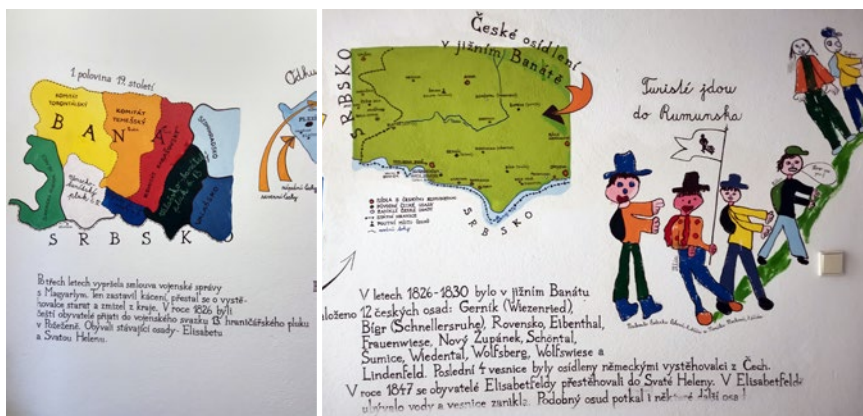
Jak to vidíte v budoucnu v Rovensku?

Pomalou se vytratí... Kolik je tady mladejch rodin? Tři. Bejval největší Gernik, teď prej je to Eibenthal. Jsem čet, jak naši emigranti z Čech tady začínali. Když jsem to čet, já jsem při tom brečel. Tady medvědi, pořádněj les, postavili si boudu jako chlívec. Dokázali to vytrpět, nevrátili se zpátky. Někteří šli, že neměli co jíst v Čechách. Tady lidi měli měříno jít snad mezi Gernikem a Sikevicema. Tam mělo bejt Rovensko. Někdo strčil inženýrovi berana, aby je odved ještě dál. Šli až za Božanovice, tam se nemohli uchytit, Rumuni je nechtěli, tak tady slyšeli, že by mohlo bejt místo, pasák tady pás ovce. Nejdřív viděli prameny, i tamten pod kostelem, i tuten. Chytili se toho čobána, prosili ho, aby jim dal nějak sejra. Von to byl dobrej člověk, dožil ovce, dával jim sejra. Taky měli právo něco dostávat od státu, ale to jim nevystačilo. Jestli je to skutečně tak, to nebyla legrace.

Moc děkuji za všechno, co jste mi řekli.

Život není, jak se říká, na smetaně, má taky trny. Díky Bohu, že jsme to zdraví zachránili, já jsem nikdy nemyslel, že dojdu na tuty léta. Co se jenom ty prsty namakaly za život. Ještě nýčko podojím krávu...

Chodba základní školy ve Svaté Heleně, malby zobrazují příchod prvních Čechů do Banátu
Foto: Klára Jáchová

Vážení čtenáři,

v této knize jsme se pokusili sestavit pestrou mozaiku životních příběhů nejstarší generace krajanů v rumunském Banátu. Pro většinu Čechů není překvapením, že v Rumunsku existuje několik českých vesnic, stojí ale za pozornost, že se zde český jazyk a češství zachovává v unikátní podobě. Místní se i po dvou staletích považují za Čechy a používají češtinu jako svůj mateřský jazyk. Naším cílem bylo zachytit neopakovatelnou atmosféru života, který se brzy nenávratně stane minulostí. Záměrně jsme k rozhovorům pozvali lidi různých profesí, zaměření a životních zkušeností. Některé příběhy přináší pohled na každodenní život, jiné jsou sondou do moderní historie oblasti. Všechny osudy spojuje mimořádná pracovitost, píle a vytrvalost protagonistů, které byly podmínkou pro přežití v horských vesnicích. Vypovídají také o utrpení, se kterým byli zdejší lidé konfrontováni. Zároveň ale příběhy přinášejí svědectví o nezlomné životní síle, víře a optimismu, které jsou pro většinu místních krajanů typické.

Natáčení rozhovorů s pamětníky jsme se účastnili s pokorou a vděčností. Děkujeme všem, kteří nám otevřeli svá srdce a byli ochotni sdílet s námi svůj život.

**Klára Jáchová a Alexandr Gajdzica,
čeští učitelé v rumunském Banátu**

Češi ve světě, příběhy 6

Rumunsko

Autoři: Klára Jíchová a Alexandr Gajdzica

Editace textu: Olga Vlachová

Vydal Dům zahraniční spolupráce

v roce 2021

www.dzs.cz

Grafický design: orange5 creative studio, s.r.o.

Tisk: AF BKK, s.r.o.

Náklad: 200 ks

Autorské příspěvky nemusejí vyjadřovat názory redakce.

V zájmu sjednocení pravopisné a grafické podoby jsou texty jednotně upraveny podle současných Pravidel českého pravopisu, podrobnější informace jsou souhrnně uvedeny v pokynech pro přispěvatele časopisu Krajiny češtiny. Pokud jsou uveřejněné texty doslovným přepisem vyprávění v češtině, jsou ponechány v původní podobě.

Vytištěno na recyklovaném papíře s certifikací FSC®

Bígr
Foto: Ivo Dokoupil

Rovensko
Foto: Ivo Dokoupil

Dům zahraniční spolupráce (DZS)

Na Poříčí 1035/4

110 00 Praha 1

☎ +420 221 850 100

@ info@dzs.cz

www.dzs.cz

Facebook

www.facebook.com/dumzahranicnispoluprace

Instagram

www.instagram.com/dzs_cz

Twitter

twitter.com/dzs_cz

LinkedIn

www.linkedin.com/company/dzs_cz

YouTube

bit.ly/DZStube

PROGRAM PODPORY
ČESKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ
V ZAHRANIČÍ